

TARTALOM Mécses a te igéd

FABINY TAMÁS: *Az egyház gyógyulásáért* 361

Tanulmányok

REUSS ANDRÁS: *Vajta Vilmos (1918–1998)* 362

Figyelő

MARGOT KÄSSMANN: *„...mint magadat”* 368

HANS KRATZERT: *A városmisszió története és feladata* 375

SMIDÉLIUSZ ANDRÁS: *Elődök hangján – korunk nyelvén* 383

KOLTAI ZSUZSA: *Veszélyes emlékezet a pluralista társadalomban* 384

LABORCZI DÓRA: *Az emberség pere* 385

Az igehirdető műhelye

LABORCZI GÉZA: *Szentháromság ünnepe után 18. vasárnap*
(*Mik 6,6–8*) 386

FATALIN HELGA: *Szentháromság ünnepe után 19. vasárnap*
(*Préd 4,8–12*) 388

KOCZOR TAMÁS: *Szentháromság ünnepe után 20. vasárnap*
(*Ám 8,11–12*) 390

LUPTÁK GYÖRGY: *Reformáció ünnepe (2Kor 4,5–7)* 393

TUBÁN JÓZSEF: *Szentháromság ünnepe után 21. vasárnap*
(*Hós 2,20–22*) 395

VARGA GYÖNGYI: *Szentháromság ünnepe után 22. vasárnap*
(*Lk 12,54–59*) 398

Az egyház gyógyulásáért

FABINY TAMÁS

„Vittek hozzá egy bénát, aki ágyban feküdt...” (Mt 9,2a)

Az egyház fekszik ezen a betegágyon. Ő az a béna, akit nekünk is Jézushoz kell vinnünk. Az oratio oecumenicában rendszeresen imádkozunk egyházunkért. Reformáció havában különösen is indokolt az egyház betegségeit elgondolkodnunk és közösen kérni Urunktól a gyógyulást, az új reformációt. Az egyház bénultságáról, bénaságáról, betegségéről kell őszintén együtt gondolkodnunk és egymás között nyíltan beszélnünk.

Ki ez az egyház? Mi, mindannyian: lelkészek, felügyelők, presbiterek és hívek. Gyülekezeteink. Diakóniai intézményeink. Iskoláink. Médiumaink.

Milyen betegsége vagy betegségcsoportja van az egyháznak? Mindenekelőtt hiányzik az „egész”-sége, vagyis részekre van szakadva. Kóros állapot és botrány az egyházak megosztottsága! Pedig nem így született az egyház – olvassuk csak el újra a Cselekedetek könyvét, különös tekintettel a pünkösdi történetre!

Már gyermekbetegségeként jelentkeztek a hatalmi kísértések. Többször gyengélkedett, de újra és újra meggyógyult. Középkorúan – azaz a középkorban – súlyos, hosszan tartó betegsége volt: hatalmi téboly lett úrrá rajta, ám Isten egy bizonyos orvos, doktor *Luther Márton* által kezelésbe vette. Némelyek szerint ez sokterápia volt, mások szerint a kezelést soha nem szabad abbahagyni, különben a beteg visszaesne. Ezt követően is kapott olykor fertőzést, és sokszor intenzív gyógymódra volt szüksége. Erős evangéliumi gyógykúrára. Volt, hogy elhanyagolta betegségét: lábán hordott ki kisebb „lelki influenzákat”, ám így néha környezetét is megfertőzte. Olykor külső hatások döntötték ágyának. Ugyanakkor volt olyan eset is, hogy szervezete éppen hogy ellenállóbbá vált.

Van, aki azt állítja: végelgyengülésben szenved. De hiszen nem olyan idős még, alig 2000 éves. Az örökkévalóság távlatai között ez igazán nem számít kornak...

Nem akarom elviccelni ezt a súlyos helyzetet, mert a helyzet komoly. Azt kérem, ne botránkozzunk meg azon, hogy az egyházzal így beszél egy püspök. A Jelenések könyvében a feltámadott Jézus állapítja meg a diagnózist a beteg laodiceai gyüle-

kezetről: „nyomorult, szánalmas és szegény vagy!”, majd ugyanő meghatározza a terápiát is: „Kérj gyógyítót, hogy bekend a szemed, és láss!” Szárdiszban pedig már csak a halottkém szerepe jut Urunknak: „az a neved, hogy élsz, pedig halott vagy.”

Augustinus ezt írja egy helyen: „Az egyház olyan, mint egy kórház. Tele olyan emberekkel, akik tudják, hogy segítség-re szorulnak, és akik készséggel rábizzák magukat a gyógyító Krisztusra. (...) Isten olyan, mint egy orvos. Nem a beteg kívánságát teljesíti, hanem azt teszi, ami gyógyulásához szükséges.”

A 20. század egyik kiemelkedő egyházi vezetője, a közelmúltban elhunyt *König* bíboros életének 80. évében írta le a megdőbentő diagnózist: „Az egyház beteg. Tekintettel a várokozásokra és feladatokra a helyzet rendkívül súlyos. Az egyháznak nagyobb szüksége van az ifjúságra, mint bármikor; az egyháznak szüksége van a fiatalok tehetségére, munkájára, bekezdésére és a közösség utáni vágyára, ötleteire és álmaira. Ahol munkához láttak már ifjú emberek, ott megmutatkozik, hogy minden várokozást felülmúlnak.”

Milyen a mi bénaságunk? Béna a lábunk: nem mozdulunk, nem megyünk mások közé, mások elébe. Béna a kezünk: nem mozdul simogatásra, könnyek letörlésére. Béna a karunk: nem hordozza mások terhét. Béna a nyelvünk: hallgatunk, amikor szólni kellene, legfeljebb csak dadogunk.

Jézus megáll a betegágyánál. Egy pillanat alatt felméri a helyzetet. Megbotránkoztató módon előbb ezt mondja: „Megbocsáttattak a te bűneid!” Majd így szól: „Kelj fel, és járj.” Jézus szava bűnvallásra készítet. Talán úgy, ahogyan *Bonhoeffer* írja az *Etikában*: „Az egyház ige hirdetése (...) nem volt kellően nyílt és meggyőző; ezért az egyház megvallja féltékenységét, a nehézségek előli kibúváásokat, veszedelmes engedményeit; gyakran megtagadta őrállói és vigasztalói feladatát.” *Bonhoeffer* így fejezi be a drámai gondolatsort: „Azáltal, hogy az egyház bűnvallást tesz, nem mentesíti az embereket saját bűnvallásuk alól, hanem hívogatja őket a bűnvallás közösségébe.” Ha elfogadjuk ezt a testvéri meghívást, akkor ma is meghalljuk: „Magyarországi Evangélikus Egyház, megbocsáttattak a te bűneid.” És valóságga válik: „Kelj fel, és járj.” És meggyógyul a béna.

Vajta Vilmos (1918–1998)

*Emigráció és haza a teológus életében*¹

REUSS ANDRÁS

A legtekintélyesebb nyugati magyar evangélikus teológus

Nem tűnik túlzónak ez a megállapítás,² ha vetünk egy pillantást *Vajta Vilmos* életútjára.

Wagner Vilmos és *Lütze Anna* fiaként Kecskeméten született 1918. június 15-én. Ausztria Németországhoz csatolásakor, 1938 márciusában határozta el névmagyarosítását. A gimnáziumot Kecskeméten végezte, majd 1936 és 1940 között a soproni evangélikus teológiai karon végzett tanulmányai után *Raffay Sándor* avatta lelkésszé 1940-ben. Budapesten, Soltvadkerten, Pestszentlőrincen és Újpesten volt segédlelkész, részben vallásánár. Állami ösztöndíjjal 1941 őszén Svédországba ment,³ ahol a stockholmi Zene-művészeti Főiskolán, majd 1942-től az uppsalai és a lund egyetem teológiai karán folytatott tanulmányokat. 1947-ben licenciátusi fokozatot szerzett Lundban. Itt védte meg – 1952 decemberében – *Az istentisztelet teológiája Luther-nál* című teológiai doktori értekezését, amely sokkal több, mint egy teológiai rész kérdés vizsgálata.⁴ 1953-ban a lund

fakultás docense lett. 35 éves ekkor, s megválasztják a genfi székhelyű Lutheránus Világszövetség Teológiai Osztálya igazgatójává. E tiszteben 1953 és 1964 között működött. Majd 1964-ben az LVSZ által létrehozott strasbourgi Ökumenikus Kutatóintézet professzora és igazgatója lett, 1981-ben történt nyugdíjazásáig. Ő kezdeményezte az 1956 óta rendszeresen megtartott Luther-kongresszusokat. A II. vatikáni zsinaton személyre szóló meghívás alapján vehetett részt ökumenikus megfigyelőként (1962–1965). Nemcsak ökumenikus párbeszédnek részvevője és tanácsadója volt évtizedeken át, hanem tudományos konferenciák és gyülekezeti alkalmak élvezetes, közérthető előadója.⁵ Visszavonulása után Svédországban élt, ahol 1998. október 21-én hunyt el.

Tehetségét és a lehetőségeket jól felhasználva nemcsak honfitársai szemében lett nagy, hanem megbecsülésben és ismertségben részesült a világ evangélikussága részéről és az ökumenében is.

A külföldön élő magyarok pásztora

Amikor a háborús események miatt magyar állami ösztöndíjának folyósítása megszűnt, a menekültek között végzett lelkigondozást és adminisztrációs munkát. A Svédországba került magyaroknak lapot szerkesztett, s e munkában született 1946-ban magyar nyelvű hittankönyve, a *Keresztén hitélet*.⁶

A külföldön élő magyar evangélikus lelkészeknek ő tanácsolta, hogy ne szervezzenek exil- vagy emigráns egy-

¹ Az Európai Protestáns Magyar Szabadegyetem jubileumi konferenciáján (St. Georgen, Ausztria, 2009. április 30.) és az ETA évfolyamtalálkozón (Révfülöp, 2009. május 13.) elhangzott előadás szerkesztett és kiegészített változata. A kézirat lezárása: 2009. július 6.

² Borbándi Gyula: *A Magyar Emigráció életrajza, 1945–1985*. 354. o. Idézi Bogárdi Szabó István *Bevezetése*, in: Vajta Vilmos: *Amíg időnk van. Válogatott írások*. Szerk. Fabiny Tibor. Európai Protestáns Magyar Szabadegyetem, Basel–Budapest, 1998. 5. o.

³ Nagy Gyula szerint Berlinig együtt utaztak. Lásd: Dr. Vajta Vilmos 1918–1998. *Evangélikus Élet*, 1998. november 29. 3. o.

⁴ *Die Theologie des Gottesdienstes bei Luther*. Svenska Kyrkans Diakonistyrelsen Bokförlag, Stockholm, 1952. 375 o. (További kiadások: Göttingen 1954; Berlin 1958, 1959; Philadelphia, 1958; Tokyo, 1969.) Alaposan ismerteti és teológiailag értékeli Pröhle Károly: *Az istentisztelet teológiája Luther-nél*. Dr. Vajta Vilmos könyve. *Lelkipásztor*, 1957/1–2. 49–53. o.

⁵ F. T. [id. Fabiny Tibor]: *Bemutatjuk új tiszteletbeli doktorainkat*. (IV.) *Evangélikus Élet*, 1989. október 15. 3. o. alapján.

⁶ Lund, 116 o. Vajta Vilmos nyomtatásban megjelent munkáinak jegyzékét (1944–1998) Terray László állította össze. Vö. Vajta 1998, 259–279. o.

házakat, hanem a befogadó ország egyházával karöltve igyekezzenek szolgálni az idegenbe szakadt magyar evangélikusok között. E lelkészeket az 1957 márciusában megalakult *Külföldön Élő Magyar Evangélikus Lelkigondozók Munkaközössége*, a KÉMELM fogta össze, amelynek 1987-ig Vajta Vilmos volt a vezetője. Rendszeres (háromévenként) tartott teológiai konferenciáikon harminc-negyven lelkész vett részt, s ő maga is több előadást tartott, amelyek nyomtatásban is megjelentek a KÉMELM folyóiratában, a *Koinoniában*, amelynek az 1957-es indulástól 1990-ig szerkesztője is volt. Ismételt előadója volt a KÉMELM 1960-tól évenként rendezett húsvéti ifjúsági konferenciáinak is. Ő vetette fel 1957 márciusában egy külföldi evangélikus lap megjelentetésének gondolatát. Ennek az ő javaslatára lett *Útitárs* a címe, s mint a KÉMELM havi lapja – amely alcíme szerint 1957-től a *Külföldön élő magyar evangélikusok lapja*, majd 1971 januárjától *Magyar evangéliumi lap* –, a külföldi magyarok között az egyetlen egész Nyugat-Európát átfogó és 1957-től máig folyamatosan megjelenő lap. Ebben száznál több cikke jelent meg írt irodalomról, filmről, teológiai, filozófiai és ökumenikus témákról.⁷ Hozzátehetjük: alapos tájékozottságról tanúskodva,⁸ ugyanakkor mindig közérthetően, lényegre törően, bibli-kusan és reformátori szellemben.

A teológus

Az életrajz felidézett és idevonatkozó adatain túl elsősorban, de nem kizárólag két tanulmánya alapján kívánom bemutatni Vajta Vilmost, a teológust.⁹ Az egyik teológiai bemutatkozás az életpálya elejéről, a másik a pálya végéhez közeledve visszatekintés és hagyakozás.

A doktori fokozat magyarországi elnyeréséhez ma már egyre inkább feltételül szabják a jelöltek tudományos közleményeit. Vajta Vilmos 1952 decemberében védte meg doktori értekezését. Publikációs jegyzékének tanúsága szerint eddig az időpontig csupán egyetlen idegen nyelvű írása jelent meg.¹⁰ Röviddel ezután, 1953. május 1-jei hatállyal a 35 éves fiatal doktort meghívták Genf-be a Teológiai Osztály igazgatói székébe.

Elég egyetlen pillantást vetni az értekezés tartalomjegyzékére, hogy bárki meggyőződjék a döntés megalapozott-

ságáról. Az ilyen írásművek esetében oly gyakran tapasztalható tudálékos aprólékoskodással, az áttekinthetetlen szerkezettel és a bonyolult hosszadalmassággal szemben másfél oldalon kristálytisza képet kapunk a 350 oldalas tanulmány gondolatmenetéről.

Vajta nem liturgiátörténeti szempontból, nem az istentisztelet modern kori problémái felől, nem is gyakorlati nézőpontból közelít témájához. *Luther* teológiáját tárja fel történetkutatói tárgyilagossággal, és igyekszik megértetni s megértetni azt. Nem törekedik következtetések megfogalmazására. Ez adja meg a tanulmány tárgyilagosságát és módszerbeli tisztaságát, s igazában ezzel segít hozzá, hogy az olvasó maga vegye számba mindennek a következményeit. „A Luther-kutatóknak és a liturgia történetíróinak eddig – írja ismertetőjében *Pröhle Károly* 1957-ben – nem sikerült kiemelni Luther tanításából azt a tételt, amely egységbe foglalja Luther kijelentéseit az istentiszteletről, és ugyanakkor beleállítja a reformátori teológia összefüggésébe. Vajta Vilmos azonban biztos kézzel emeli ki az *első parancsolatot: Luther egész teológiájának és istentiszteletről alkotott felfogásának alaptételét.*”¹¹ Ez azt jelenti, hogy – amint Vajta írja – Luther szerint „az istenfogalom határozza meg az istentiszteletről alkotott felfogást”.¹² Az istentisztelet (mise) – alaptételének megfelelően – vagy áldozat (sacrificium), vagy Isten ajándéka (beneficium). S ezzel máris a lutheri teológia legsajátosabb és kikerülhetetlen felismerésénél vagyunk. Ezt tárgyalja az értekezés meghatározó első része. A második részben az Isten ajándéka és az emberi hit viszonyát tárgyalja két fejezetben: *Az istentisztelet mint Isten cselekedete* és *Az istentisztelet mint a hit cselekedete*. E két fejezet alfejezetei ugyanazt a kérdést tárgyalják az említett két szempontból. *Pröhle Károly* így foglalja össze: „Az istentisztelet egyes részeit tehát nem lehet két csoportra bontani: Isten cselekedetére és a hit cselekedetére, hanem *csak akkor helyes és igazi az istentisztelet, ha minden egyes pontján együtt van e kettő: Isten cselekedete és a hit cselekedete.*”¹³ Vajta Vilmos szavaival: „Mert ha Luther teológiai gondolkodásában a hit áll középpontban, ez azt jelenti, hogy Isten áll a középpontban.”¹⁴ És: „Isten és a hit összetartozik.”¹⁵

Tiszteletbeli doktorrá avatása alkalmából 1989-ben tartott budapesti előadása az utolsó ötven év áttekintése.¹⁶ Számba veszi az ökumenikus erőfeszítések történetét, és képet ad a világ utolsó ötven évének történetéről. Minden évtizedre nézve tömör és találó összefoglalást ad, az ökumeni-

⁷ Terray László: „Újra” magyarul? Levél a szerkesztőhöz. *Lelkipásztor*, 1993/3. 84. o.

⁸ Hafenschner Károly: Vajta Vilmos újra magyarul. *Lelkipásztor*, 1993/1. 3. o.

⁹ Vajta magyarul megjelent tanulmányait részletesen ismertette Fabiny Tibor (ifj.): Vajta Vilmos teológiai munkássága az ökumenéért. In: *Európa keresztútján. Az Európai Protestáns Magyar Szabadegyetem 33 éve*. Szerk. Szöllőssy Pál, Balla Bálint. Európai Protestáns Magyar Szabadegyetem, Basel–Budapest, 2003. 73–88. o.

¹⁰ L. a 24. szám alatt in Vajta 1998, 261. o.

¹¹ *Pröhle* 1957, 50. o. Kiemelés az eredetiben.

¹² Vajta 1952, 3. o. Az idézet fordítása in *Pröhle* 1957, 50. o.

¹³ *Pröhle* 1957, 51. o. Kiemelés az eredetiben.

¹⁴ Vajta 1952, 17. o. Az idézet fordítása in *Pröhle* 1957, 51. o.

¹⁵ Az idézet fordítása in *Pröhle* 1957, 51. o., amely azonban az idézet pontos forrására nem utal.

¹⁶ Vajta Vilmos: Ökumenikus tapasztalatok (1941–1990). *Lelkipásztor*, 1990/4. 119–124. o. Megjelent még in Vajta 1998, 188–205. o.

kus mozgalom kiemelkedő eseményeinek, az ökumenikus teológiai gondolkodásnak és a világ történetének kiszélesedéseivel és beszűküléseivel, más szóval reményeket ébresztő és veszélyeket rejtő fejleményeivel. Érdemes sorra venni ezeket az évtizedeket egy olyan ökumenikus személyiség szemüvegén keresztül, mint Vajta Vilmos. A háború alatti és utáni '40-es évek jelentették a felkészülést, telve sokféle reménységgel, de már jelentkeztek a hidegháború idejét meghatározó nehézségek is. Az '50-es évek az ismerkedés és az azonosság keresésének éveit voltak. Az ökumenicitás és a hitvallásos identitás alternatívaként jelent meg az ökumenikus mozgalom iránt elkötelezettek nagy része számára. Ezzel szemben Vajta a kettő egyidejű hangsúlyozása és a mindkettő iránti elkötelezettség mellett áll ki, mert szembeállításuk téves, a kettő ugyanis összefér. Ekkor kezdődött meg az evangélikusok és reformátusok viszonyának felülvizsgálata, amely később a Leueneri Konkordia elfogadásához vezetett. A strasbourgi ökumenikus kutatóintézet felállítása és a Luther-kutatók világkongresszusának rendszeres megtartása nemcsak az ökumenikus mozgalomnak, hanem Vajta Vilmos életének is meghatározó eseménye volt. A '60-as évek korábban elképzelhetetlen, de nagyon várt és örömdetes kiszélesedést hozott az orosz ortodox egyház belépésével az Egyházak Világtanácsába, de ennek következtében „bizonyos kérdések tiltott témaká váltak”.¹⁷ Meg kell ugyan jegyezni, hogy a kelet-európai egyházak tagsága kapcsán ezt a problémát már jól ismerték az EVT-ben. A második vatikáni zsinat is korábban elképzelhetetlen nyitást hozott a '60-as években: „Úgy még nem hallgattak evangélikus teológusokra a katolikus egyházban, mint ezen a zsinaton és azután is. [...] De amilyen kiszélesedést jelent ez a jelenség, olyan ellenhatást is váltott ki. A katolikus ökumenizmus beszűkülést is jelentett, mégpedig a római pápa fennhatóságának feltételét, melyet a katolikus résztvevőknek a jövőben is el kellett fogadniuk ökumenikus részvételük áraként.”¹⁸ További jellemzője volt még ennek az évtizednek a társadalmi problémák iránti roppant érdeklődés. Általánosan elfogadott igazság Vajta szerint is, hogy az egyháznak a világban, a társadalomban való szolgálatával foglalkozni kell. Annyira nem lehet őt a szociális kérdésekkel szembeni közömbösséggel vádolni, hogy egyik méltatója egyenesen szociáletikai vonzódásáról írt.¹⁹ A társadalmi kérdésekkel való foglalkozás azonban – mint Vajta – veszélyes kísértéssé válhat és vált is: „A társadalmi problémák annyira előtérbe kerültek, hogy az egyház elsődleges szolgálata mintegy háttérbe szorult, mert (természetes feltételként?) – kimondatlan maradt. »Az emberiség nagy problémái« – ahogyan a mai szóhasználat meghonosodott – mintha figyelmen kívül hagynák a bűnbocsánat

és megtérés üzenetét, melynek hitbéli elfogadása nélkül az emberi szeretet hitből fakadó gyümölcsei is elsovadnak. Az evangélium főmondatát nem lehet mellékmondatként hirdetni, mintha az etikai cselekvés világi sikere adná meg az egyház létjogosultságát.”²⁰ Az ökumenikus mozgalom kezdeti és gyors kiszélesedése után a '70-es évek a reflexiót tették szükségessé, amit sokan stagnálásként éltek meg. De ekkor indultak meg az interkonfessionális dialógusok, amelyek eredménye számos dokumentumban fogalmazódott meg.²¹ Az elérendő egység modelljét később a kiengesztelt különbözőség fogalmával fejezték ki. A '80-as években közös erőfeszítést tett – mondhatni – a világkereszténység minden ága a keresztyén hit közös tartalmának kifejtésére. Eredménye az úgynevezett limai dokumentumban lett, amelyet 1982-ben fogadtak el, s amely a keresztségről, úrvacsoráról és az egyházi szolgálatról vallott közös hitet és az ahhoz vezető, még szükségesnek tartott lépéseket fejtette ki. Ennek az évtizednek az eseménye még az úgynevezett zsinati folyamat (conciliar process) vonatkozó javaslat, amely az igazságosság, a béke és a teremtés roppant problémáira tekintettel akarta meghatározni a keresztyének hitét és feladatait. A kérdések, amelyeket Vajta Vilmos ezzel a tervvel és annak megvalósításával kapcsolatban fölvetett, teológiailag megalapozott kritikai kérdések: „A keresztyénység és benne az ökumenikus mozgalom számára a kérdés az lesz, hogy ezen a három témán keresztül tudunk-e majd arról szólni, amit csak az egyház tud az evangélium küldetésében elmondani. Mert az evangéliumnak van egy többletigazsága; és olyan békességet hirdet, amely nem abban az álomban merül el, hogy minden nép egymással békében fog élni a földön; és tud egy olyan teremtésről, amely új teremtés, azaz új ég és új föld. [...] Mi történik ezen »zsinati folyamatban« közöttünk: hol kapunk arra támogatást, hogy egy megtévesztő »keresztyén« álommal szemben az evangélium hangját halljuk meg? Lehet-e ezt a jelen világot olyan ígérettel megváltoztatni, hogy emberi felelősségünk aktivizálásával ezt a világot mindenki számára boldoggá és széppé változtathatjuk? S mindezt a keresztyénység nevében? Hol marad a katalizmának a nagy igazsága, hogy »ég és föld elmúlnak«? Mindez számomra – az eddig tapasztalatok szerint! – a ránk köszöntő '90-es éveknek radikálisan keresztyén problematikája.”²²

Egy teológusélet összefoglalása és egyúttal hagyakozás, amikor előre tekint a második évezred utolsó évtizedére: „Előadásomban többször ejtettem szót arról, hogy az egy-

¹⁷ Vajta 1990, 121. o. Vajta 1998, 194. o.

¹⁸ Vajta 1990, 121. o. Vajta 1998, 195. o.

¹⁹ Hafenschner 1993, 3. o.

²⁰ Vajta 1990, 122. o. Vajta 1998, 197–198. o.

²¹ E szövegek német kiadása: *Dokumente wachsender Übereinstimmung. Sämtliche Berichte und Konsentexte interkonfessioneller Gespräche auf Weltebene. 1931–1982*. Bd. 1. Herausgegeben und eingeleitet von Harding Meyer – Hans Jörg Urban – Lukas Vischer. Verlag Bonifatius-Druckerei – Verlag Otto Lembeck, Paderborn – Frankfurt am Main, 1983. 709 o.

²² Vajta 1990, 124. o. Vajta 1998, 203–204. o.

háznak Krisztus küldetésében olyan mondanivalója van, amit senki más nem tud elmondani helyette. Ha ezzel adósa marad az emberiségnek, akkor csak azt mondja, amit mindenki más is, néha talán sokkal jobban, el tud mondani. Az egyháznak nincs szabadalma világi kérdések megoldására. De van szava ahhoz az emberiséghez, mely e világban küzd emberi létének emberséges megoldásáért. Ez a Szó, amelynek kimondására egyedüli, kiváltságos küldetése van, az e világban megszólalt Igéből, a testté lett Krisztusból mint az eljövendőtől (Mt 11,3) olvasható le egyedül. »Őt hallgassátok!« (Mt 17,5) Az egyháznak tehát a küldetése, hogy ne e világ (esetleg egy még »jobb világ«), hanem az eljövendő világ hírnöke legyen.²³

Ragaszkodás, ellentét és megbékélés

A Nyugatra érkező magyarok közötti munkájával, de tudományos munkájában is kifejezte ragaszkodását hazájához és egyházához.

Doktori értekezésének előszavában részletesen lundi tanáraitól emlékezett meg. Először mégis soproni tanárait említette, akiknek mindegyike a maga módján hozzájárult ahhoz, hogy az istentisztelet és Luther teológiájának problémájával kezdjen foglalkozni. Hálája határtalan irántuk, akiket ezzel a könyvvel keres meg. Az előszó előtt pedig magyar szolgatársainak ajánlja könyvét.²⁴

Élénken figyelemmel kísérte a hazai egyházi helyzetet, a teológiai munkát, és véleményt alkotott róla. Véleményét a különböző találkozások alkalmával nem rejtette véka alá. Egy 1983 tavaszán megjelent cikke nyomán²⁵ azonban konfliktus támadt a hazai egyházi vezetőséggel. Néhány gyakorlati vonatkozáson túl írásában teológiai érvekkel támasztja alá fenntartásait a diakóniai teológiával szemben. Ezek: A megváltás dimenziója alig játszik benne szerepet, helyét „a humanitárius irányban kiterjesztett diakónia foglalja el”.²⁶ Hosszú idő után Krisztust ugyan már nemcsak szolgának (diakonosz) mondják, hanem Úrnak (küriosz) is, de elhallgatva a világ hatalmasaival szembeni szuverenitását.²⁷ Krisztus szenvedése mellett a tanít-

ványi szenvedés nem kap kellő hangsúlyt.²⁸ Vajta számára nyilvánvaló, hogy a vallást „különböző segédszolgálatok elvégzésére” használja fel a szocialista társadalmi struktúra a diakóniai teológia segítségével.²⁹ A következmény, hogy az egyház csak önkritikát gyakorol, társadalomkritikát nem. Mindez azzal jár, hogy csak a más földrészen és más országokban történő igazságtalanságot teszik szóvá, a saját államhatalom számkivetettjeivel nem foglalkoznak. Vajta számára kézenfekvő a párhuzam a nemzetiszocializmus idején működő Deutsche Christen mozgalmával. A marxistákkal folytatott dialógusban pedig – kérdezi Vajta – a diakóniát választva tájékozódási pontnak vajon a protestáns részvevők megőrizték teológiai integritásukat? Kritikai megjegyzései ebben a megállapításban összegeezhetők: „A diakóniai teológia kizárólagossá tételevel az egyházi vezetőség olyan feladatokat vesz át, amelyek az állam által végzett ideológiai nevelésnek felelnek meg.”³⁰

Ez a néhány gondolat kellően érzékelteti, hogy az LVSZ budapesti nagygyűlése előkészületeinek idején, amikor *Káldy Zoltán* elnöki aspirációja és reménysége már nyilvánvaló volt, Vajta Vilmos megindokolt észrevételeire a Magyarországi Evangélikus Egyház vezetőségében – enyhén szólva – nem volt meg a fogadókészség. Az elnökválasztás kérdését a nyugati sajtóban fészegető kritikus vélemények³¹ újra és újra borzolták a kedélyeket. Különösnek találták ráadásul azt is, hogy Vajta mintha inkább hitelt adna az egyházak beilleszkedését konstatáló „tudományos” marxista elemzéseknek, mint nekik maguknak, holott amazok elfogulatlanságának feltételezésére sem volt kellő indok.³² Eb-

²³ Uo. 215. o.

²⁴ Uo. 220. o.

²⁵ Uo. 220–221. o.

²⁶ Például Hansjörg N. Schultz írása az *Evangelischer Pressedienst* 1983. május 30-i számában.

²⁷ Ebben az összefüggésben Pröhle Károly panasolta, hogy Vajta Vilmos úgy idézi őt, hogy mondanivalója folytatását még csak nem is ismerteti. A német szöveg alapján, amelyet feltehetően Valta Vilmos fordított magyarból, a Liska Endre fordításában készült szöveget közli a magyarul megjelent tanulmány: Vajta 1998, 213. o. Pröhle eredeti magyar szövegének idézett része, amely tartalmilag egybecseng Poór József marxista filozófus megállapításával, amelyre Vajta is utalt: „A szolgálat-teológiájának, ahogyan azt mi Magyarországon értelmezzük, van mégis egy sajátossága, és ez az, hogy számunkra a szolgálat magában foglalja a pozitív együttműködést marxistákkal és az aktív részvételt szocialista társadalmunk építésében. A szolgálatnak ez az értelmezése és gyakorlati következménye természetesen azt is sejteti, hogy szolgálat-teológiánk nemcsak ezen az egy ponton, hanem szellemében és struktúrájában is különbözik a szolgálat egyéb teológiai értelmezésétől. Nemzetközi ökumenikus szolgálatunk szempontjából érdemes volna ennek a különbségnek felmutatására külön tanulmányt fordítani.” Azonban Pröhle így folytatja, de Vajta ezt már nem idézi és nem is utal rá: „A felénk forduló érdeklődés – akár pozitív, akár negatív érdeklődés az –, arról tanúskodik, hogy itt valóban új teológiai jelenségről és ennek nyomán új útról van szó. Éppen ezért érthető az a gyanakvás, amellyel vállalkozásunkat nemegyszer mind marxista, mind keresztyén oldalról szemlélik: a szolgálat-teológia hátha csak leplezése vagy teológiai

²³ Vajta 1990, 124. o. Vajta, 204. o.

²⁴ „Meinen ungarischen Amtsbrüdern.”

²⁵ Umstrittene Theologie der Diakonie. Kirche im Sozialismus am Beispiel Ungarn. *Lutherische Monatshefte*, 1983/3. 114–118. o. Debatable Theology of Diaconia – Hungarian Example of „The Church in Socialist Society”. *Occasional Papers on Religion in Eastern Europe*, 1984/1. 45–60. o. The Hungarian Lutheran Church and the „Theology of Diaconia”. Dispute over the „Theology of Diaconia” – the Hungarian version of „the Church in Socialist Society”. *Religion in Communist Lands*, 1984/2. 130–142. o. Magyarul külföldön: A vitatott diakóniai teológia. *Koinonia*, 1983. 12–22. o. Itthon: Kritikai megjegyzések a diakóniai teológiához. Ford. Liska Endre. In Vajta 1998, 212–224. o.

²⁶ Vajta 1998, 214. o.

²⁷ Uo.

ben a helyzetben a kölcsönös kritika jogosultságának elismerését – sajnos – nem úgy értették, hogy Vajta párbeszédre hív vagy segíteni akar.³³

Szerencsétlen reakció volt, hogy a széles ismertségű és nagy tekintélyű teológus teológiai érveit kereken elutasították,³⁴ érdemi válasza nem méltatták, sőt, úgy tűnt,³⁵ rágalmazásnak minősítették kritikáját.³⁶ Fájdalmas és egé-

igazolása az opportunizmusnak, a megalkuvó konformizmusnak vagy a keresztyénség és a marxizmus közötti megengedhetetlen kompromisszumnak. Minden ilyen gyanakvással szemben két szempontra, ill. tényre hivatkozunk. Először is: szolgálat-teológiánknak éppen az az egyik sajátossága és újsága, hogy nem keverjük a marxizmust és a keresztyénséget, mert világnézeti alapjaik ellentétét kibékíthetetlennek tartjuk, és mégis nemcsak lehetségesnek tartjuk, hanem meg is valósítjuk az együttműködést. Másrészt: a szolgálat-teológia egyáltalában nem szűkíthető le az egyháznak a szocializmusban való tájékozódására, hanem kiterjed az egyház lényegének és minden funkciójának újraértelmezésére. Szolgálatainknak csak egy része az együttműködés marxistákkal. Mert amikor szolgáló egyházzról beszélünk, akkor szolgálatként értelmezzük az igehirdetést, az evangélizációt, a missziót, a diakóniát, a lelkipásztorkodást, a tanítást, az egyház szervezetét és az egyháztagságot. Mind olyan terület ez, amelyen szó sem lehet együttműködésről a nem hívőkkel, de ezt senki nem is várja tőlünk.” Pröhle Károly: Együttműködés és együttgondolkodás. A keresztyén-marxista dialógus új szakasza felé. *Lelkipásztor*, 1981/12. 725–733. o., itt 727–728. o. Pröhle írása megjelent még: *Világosság*, 1981/12. 737–741. o. *Theológiai Szemle*, 1981/6. (Új folyam. 24.) 373–376. o. Vö. még Pröhle Károly megjegyzését: EOL Külföld 30. d.

³³ A tanulmány utolsó két mondatát ezt a párbeszédkészséget elég egyértelműen fejezi ki: „Egy ilyen dialógusból nem hiányozhat természetesen a testvéri együttérzés az újat kereső »egyház a szocializmusban« iránt. Nem hiányozhat azonban a tárgyi felkészültség sem, nehogy naiv »testvériességéből« még támogatást is kapjon az illető egyház a konformizmus útján, amely a »szocializmusba« vezet.” Vajta Vilmos: Kritikai megjegyzések a diakóniai teológiához. In uő 1998, 224. o.

³⁴ A *Lutherische Monatshefte* főszerkesztőjének, Hans Weissgerbernek nem közlés céljából küldött „magánlevelében” is gyalázkodó írásnak minősítette Vajta Vilmos írását Káldy Zoltán. Két korábbi előadásának mintegy válaszként való közlését nem sikerült ugyan elérnie, de az Evangelischer Pressedienst főszerkesztője, Hans Hafenbrack 1983 októberében interjút készített vele, amely megjelent (*epd-Dokumentation*, 48a/1983. 1–13.)

³⁵ A hivatalos magyar nyilatkozatot, amely Vajta Vilmos tanulmányán kívül még Hansjörg N. Schultznak az *Evangelischer Pressedienst* 1983. május 30-ai számában megjelent cikkével is foglalkozott, *Rágalmazások visszautasítása* címen adták közre. Tudatosan árnyalt megkülönböztetés kívánt lenni, hogy Schultz írását rágalmazásként (*Verleumdung, slander*), Vajtáét gyanúsításként (*Verdächtigung, insinuation*) említi a szöveg. Az olvasók azonban a teljes nyilatkozat hangvételének hatása alatt aligha tulajdonítottak bármiféle jelentőséget ennek az árnyalatbeli megkülönböztetésnek. Amint annak sem, hogy az aláírók között nem szerepelt Káldy Zoltán neve.

³⁶ A nyilatkozat Vajta Vilmos írásával kapcsolatos részének szövege: „Így visszautasítjuk a gyanúsításokat, melyek a hannoveri *Lutherische Monatshefte* márciusi számában jelentek meg Vajta Vilmos ny. egyetemi tanár tollából. A »Kritikai megjegyzések a diakóniai teológiához« (*Umstrittene Theologie der Diakonie*) című cikkében támadja egyházunk teológiáját mint »konformista« teológiát, amely – hasonlóan a hitleri idők »német keresztyéneinek« hírhedt teológiájához – »része lett a marxizmus ideológiai apparátusának«. Szerinte ez a teológia

szében színvonal alatti volt a reagálás itthonról, amelynek eredményét borítékolni lehetett volna, ti. hogy nem érhet el mást, mint csak azt, hogy a nyugati magyar lelkészek vérmérsékletük szerint mind Vajta Vilmos mellé állnak,³⁷ a hazai egyház válasza pedig – tartalmával és hangvételével egyaránt – Nyugaton csak értetlenséget és megütközést kelt, Vajta Vilmost pedig emberi méltóságában is megsérti. Ami történt, és ahogyan történt, iskolapéldája annak, hogyan lehet egy problémát még jobban elmélyíteni és elmérgesíteni.³⁸ Ha „nyomás” alatt történt vagy történt volna is ez az ütésváltás, elsősorban a hazai helyzetre gondolva, akkor sem lehet kikerülni a kérdést: nem lehetett volna másképpen?³⁹ Mert hogy másképpen kellett volna, annyi bizonyos.

elfelejtkeznek »a tanítványok szenvedéséről«, s az egyházi vezetőség egyszerűen ráerőlteti azt a hívekre.

Ezeket a súlyos vádakokat olyasvalaki emeli ellenünk, aki az utolsó 42 évben Nyugaton élt, soha nem tapasztalta meg velünk együtt a fasiszta idők szenvedéseit országunkban, amely aztán harctérre vált, sem a háború sújtotta ország romjaiból való felépítését, sem egyházunk fáradóságát azon, hogy utat találjon egy új helyzetben, s aki most mégis azt hiszi, joga van kioktatni és cenzúrázni korábbi egyházát.

Egyházunk soha nem járt a konformizmus útján, a »német keresztyének« útján. Határozottan ellene van mindenféle ideológiai szinkretizmusnak. És soha nem tért ki az olyan szenvedés elől, amelyet Isten mért ki ránk. Aki ismeri a »diakóniai teológiát«, tisztában van vele, hogy ez krisztocentrikus teológia. Alaplaton állítás az, hogy egyházi vezetőink ráerőltetik lelkészeinkre és híveinkre ezt a teológiát. Ők ezt a teológiai gondolkodást meggyőződésből követik, különösen is gyakorlati szolgálatukban.”

A szöveg Budapesten kelt 1983. június 22-én, aláírói pedig Fekete Zoltán országos felügyelő, Nagy Gyula püspök, Mihály Dezső északi és Szilágyi Béla déli egyházkerületi felügyelő, valamint Karner Ágoston országos főtitkár voltak. Rövidítve közli az angol szövegből készült fordítás alapján Terray László in: *Egyház és Világ*, 1994/2. 22–23. o. (Nincs tudomásom arról, hogy ez a szöveg magyarul akár korábban, akár később megjelent volna.)

A teljes szöveg németül megjelent: *Ungarischer Kirchlicher Pressedienst*, 15. Juli 1983. 12–18. o.

Angolul megjelent: Slanders Rejected. Declaration by leading officials of the Evangelical Lutheran Church in Hungary. *Hungarian Church Press*, July 15th, 1983. 11–14. o. In: *Religion in Communist Lands*, 1984/2. 142–143. o.

³⁷ Terray László: Egyház a szocializmusban. *Koinonia*, 1983. 1–11. o. Megjelent még: Állam és egyház a mai Magyarországon (1983). *Egyház és Világ*, 1994/2. 9–15. o. Pátkai, Róbert: Analysis or Slander? *Keston News Service*, 1983. nov. 189. o. Még megjelent in: *Religion in Communist Lands*, 1984/2. 144–148. o. Rövidítve magyar fordításban megjelent: Elemzés vagy rágalmazás? *Egyház és Világ*, 1994/2. 23–24. o.

³⁸ Megjegyzendő azonban, hogy az egyház vezetősége nem használt ki minden lehetőséget a viszontválaszra: Günter Wirth főszerkesztő 1983. március 29-én kelt levelében Káldy Zoltánnak felajánlotta egy válasz megjelentetését az NDK-beli lelkészeknek az állammal leginkább együttműködő szövetsége, a Pfarrerbund folyóiratába (*Standpunkt*). Június 20-án újabb levélben (EOL Külföld 30. d.) megismételte ajánlatát. S ha emlékezetem nem csal, levelére sem választ, sem publikálandó írást nem kapott.

³⁹ Személyesen nekem bátorítás volt, amikor 1989-es budapesti lá-

A kritikai jelenlétnak nem lehet vége

A rendszerváltás után a felkínált tiszteletbeli doktori cím, az elhatárolódás a korábbi vádaskodástól,⁴⁰ valamint az ígéret Vajta írásainak magyarországi megjelentetésére a megbékélés gyümölcsét érlelte meg.

Ennyiben még azt is lehet állítani, hogy a mindkét részről nagy odaadással folytatott vita nemcsak elcsitult, hanem – a rendszerváltás következtében – bizonyos értelemben eldőlt Vajta Vilmos javára. S visszatekintve ma a közelmúlt történetének egyik már-már érthetetlen adalékként idézhetnénk fel ezt a szomorú és fájdalmas epizódot. Nem volna azonban helyes annyiban hagyni.

Doktoranduszokkal olvasva Vajta Vilmos tizenegy évvel fiatalabb kortársa, *Johann Baptist Metz*⁴¹ 2004-ben magyarul megjelent tanulmánygyűjteményét, *Az új politikai teológia alapkérdéseit*, amelynek egyes darabjai eredetileg a fentiekben vázolt konfliktus idején keletkeztek, ismételten felidéződtek bennem az egykori éles vita érvei. Metz nagy veszedelemnek tartja, hogy a formatörténeti kutatás és a mítoszitalanítás nyomán a teológia az egzisztencializmus és perszonalizmus kategóriáinak felhasználásával értelmezte elsősorban az Újszövetséget. Ennek következménye lett, „hogy a keresztény üzenet társadalmi dimenzióját hallgatólagosan vagy nyíltan nem lényegi, másodlagos tényezőként kezelte, egyszóval lényege szerint az egyénhez utalta a keresztény üzenetet, és a hitbeli gyakorlatot az egyén vi-

togetása alkalmával Vajta Vilmos két írásomra utalva azt mondta, az a benyomása, hogy látom a problémákat. Vö. Isten szolidaritásra hív. Az ötödik keresztény békevilággyűlés elé. *Lelkipásztor*, 1978/6. 332–337. o. Vallás és vallásosság a mai Magyarországon. Lukács József könyve. *Diakonia*, 1988/1. 90–91. o.

⁴⁰ „A megbékélés útján

Egyházunk az új Teológiai Akadémia megnyitása ünnepén – más neves külföldi és hazai teológusok között – tiszteletbeli teológiai doktorra kívánja avatni dr. Vajta Vilmos Svédországban élő lelkeszt, teológiai professzort. Egyházunk mai vezetősége és az akadémia tanári kara ezzel a döntésével világosan elhatárolja magát a régebbi egyházvezetés konfrontációs döntéseitől. A felajánlott legmagasabb hazai egyházi kitüntetéssel nyilvánosan is kifejezni kívánja, hogy az elmúlt egyháztörténeti időszak kölcsönös bizalmatlanságát, feszültségeit őszintén sajnálja, és azok kölcsönös megbocsátását kéri. Dr. Vajta Vilmos professzor testvérünket a Magyarországi Evangélikus Egyház megbecsült tudósának, egyházunk értékes szolgálatot végzett tagjának tekinti, műveinek hazai megjelentetéséről, teológiai tanulmányainak közléséről hazai folyóiratainkban a jövőben gondoskodni kíván.

Az a reménységünk, hogy a magyar evangélikus egyháznak ez a tiszteletadása a külföldön élő evangélikus tudós iránt újabb lépés a hazai és a külföldi magyar evangélikusok közötti kiengesztelődés, az olyannyira szükséges összefogás és együttműködés útján. Országos egyházi elnökség” In: *Evangélikus Élet*, 1989. október 15. 3. o.

⁴¹ Egyik könyve magyarországi megjelenése alkalmából Budapesten is tartott életének nyolcvan évére visszatekintő előadást. Vö. Metz, Johann Baptist: „A világ felé fordulva.” Teológiai és önéletrajzi áttekintés. Görfföl Tibor ford. *Vigilia*, 2009/1. 2–10. o.

lágtól független döntésére korlátozta”.⁴² A jelenséget a keresztény hit privatizációjának nevezi a római katolikus teológus. Elengedhetetlennek tartja az egyház társadalomkritikai feladatát, s talán nem is kell külön hangsúlyozni: nem gondolja, hogy az egyház ezt a feladatát a múltban teljesítette volna. Szerves része ennek a feladatnak szerinte az egyházon belüli nyilvánosság: „Mert kinek is kellene gondoskodnia arról, ha nem ennek a kritikai nyilvánosságnak, hogy az egyház mint intézmény ne képezze le magában azt, amit éppen kritizál a másokban?”⁴³

A teológia egyik legalapvetőbb feladatának tartja az egyidejűtlenség meghaladását is. Hiszen „... az, amit a szószékéről és a katedráról gyakran »paradoxonként«, a kereszténység »botránnyaként«, a kereszt ellentmondásaként és idegenségeként hirdetnek, az pusztán az egyidejűtlen tudat jele, nem pedig a kereszt balgaságának korszerűtlenségét igazolja.”⁴⁴ Olyan egyházra van szükség, amely úgy hordozza Jézus Krisztus emlékezetét (memoria Jesu Christi), hogy elmondható róla: ha nem lenne, a hatalom birtokosai nyugodtabban aludnának.⁴⁵ A második világháború utáni magyarországi egyházi életben már-már kötelező volt az egyház bűneiről beszélni. Szinte a rendszer iránti lojalitás fokmérőjévé lett. Vajtát ismertette is utaltam erre. Az európai teológiának Metz meggyőződése szerint viszont „... bizonyos *vétek-történet* horizontján kell reflektálnia magára. [...] Ha felismerjük, hogy az egyház immár új, kulturális tekintetben policentrikus világegyház, megtanulhatjuk, miként ítéljük meg magunkat és tulajdon történelmünket áldozataink szemével. E tapasztalat horizontján teológiánknak a megtérés és a bűnbánat politikailag is érzékeny teológiájává kell alakulnia.”⁴⁶ Ízlézőül legyen most ennyi elég a Metz teológiájának számunkra is figyelemre méltó vonásaiból. Nem valamely rendszer elkötelezettjeként, hanem világegyház tagjaként, nemcsak a jelenben, de a múlttal is számot vetve és az Isten jövője iránti elkötelezettséggel, a közeli és távoli ak mindennapos sorsközösségének tudatában, Krisztus követésében és világpolgárként gondolkodik és ír. Nincs információ arról, hogy Vajta Vilmos és Káldy Zoltán ismerték volna Metz munkásságát. Tanulságos lenne mérlegelni, milyen dialógust folytattak volna vagy folytatnának egymással külföldre szakadt és itthon szolgált magyar teológusok Johann Baptist Metzcel. Helyettük persze nem folytathatjuk le a vitát. Ha mégis kísérletet teszünk rá, az bizonyára hasznos tanulságokkal szolgál múltunk ismeretére, jelenünk kihívásaira és a jövővel kapcsolatos reménységünkre nézve is.

⁴² Metz, Johann Baptist: *Az új politikai teológia alapkérdéseit*. Ford. Görfföl Tibor – Lázár Kovács Ákos – Török Tamás – Tőzsér Endre. L'Harmattan, Budapest, 2004. 10. o.

⁴³ Uo. 18.

⁴⁴ Uo. 55. o.

⁴⁵ Uo. 57. o.

⁴⁶ Uo. 112. o. Kiemelés az eredetiben.

„...mint magadat”¹

MARGOT KÄSSMANN

Előzetes megjegyzés

Tavaly szenteste az utolsó istentiszteleten egy tízévesforma kislány ült mellettem. Amikor a lektor elkezdte felolvasni: „Történt pedig azokban a napokban”, a kislány hangosan felsóhajtott: „Jaj, ne, ezt a sztorit már ismerem!” Elnevettem magam, és így szóltam hozzá: „És újra meg újra hallani fogod életed során. És emlékezni fogsz arra, hogy mit jelentett neked az egyes években, és hogy kivel hallottad. Újnak és másnak fogod majd hallani, mert változni fogsz és a világ is változik majd körülötted.”

Némileg hasonló gondolatok támadtak bennem a mai bibliatanulmány kapcsán is. Hogyan találjunk új megközelítést az irgalmas samaritanus történetéhez? Ezt a történetet mindannyian jól ismerjük. Még azok is ismerik ezt a példázatot, akiknek semmi közük az egyházhoz. Már hallom is, amint felsóhajtanak, hogy az irgalmas samaritanus története már a könyökükön jön ki. Igen, valóban mindannyian ismerjük már a történetet, de éppen ez a lenyűgöző a Bibliában: mindig új, megváltozott kontextusban olvassuk a történeteket, amelyek korunk számára új hangon szólalnak meg. Próbálkozzunk meg tehát egy új megközelítéssel e talán túlságosan is ismert szöveghez.

Egy tanító beszélgetés

Jézus beszélgetésbe elegyedik egy zsidó írástudóval. Az írástudó, illetve tóratudós az örök élet után érdeklődik ná-

¹ Bibliatanulmány Lk 10,25–37 alapján. Elhangzott a 32. német evangélikus Kirchentagon. Fő célkitűzése, hogy megvizsgálja a társadalomkritikai kérdések, a zsidó–keresztény párbeszéd, valamint a feminista teológia szerepét a fordítás problematikájának szempontjából.

la. Számomra nagyon fontos, hogy Jézus teljesen egyetért vele a vallás központi kérdéseiben. Mindketten Isten községét keresik, és mindketten a szeretet kettős parancsát tartják a bibliai üzenetből levezetett etika központjának. Istent szeretni teljes szívedből, és felebarátodat, mint magadat. Jézus megerősíti: „Tedd ezt, és élni fogsz!”

Ebben a zsidók közt lezajlott tanító beszélgetésben még egyszer megbizonyosodhatunk arról, hogy a felebarát szeretete nem keresztény találmány, hanem a zsidó hagyományból került át a keresztény kontextusba.

Mózes harmadik könyvében (3Móz 19,18) hangsúlyos: „Szeresd felebarátodat, mint magadat! Én vagyok az Úr!” Mózes ötödik könyvében pedig ez áll (5Móz 6,5): „Szeresd azért az Urat, a te Istenedet teljes szívedből, teljes lelkedből és teljes erődből!”

Jézus mint zsidó az írástudóval folytatott tanító beszélgetés közben ezt a két parancsolatot a szeretet kettős parancsává vonja össze. De mindkettő ószövetségi parancs, és az is marad. A Tóra parancsai ezek, amelyeket Mózes harmadik könyve meg is erősít az idegen iránti szeretet parancsával: „Szeressétek, mint magatokat, mert jövevények voltatok Egyiptomban.” (3Móz 19,34)

Ebben két fontos momentumot látok: az irgalmasság, ahogy azt Jézus a példázatban majd ki is fejt, nem leereszkedő, hanem személyesen hozzám forduló magatartás. Másokat szeretni és magamat szeretni, Istent szeretni és nyitottnak lenni a másokra, Isten rábólintása és igénye az élettemre – ezek nem az élet különálló területei, hanem sokkal inkább az élethez való hozzáállás különböző aspektusai. Egy olyan hozzáállásé, amelynek egységesnek kellene lennie, és amelyet túlságosan is sokszor bontunk részeire. Ekkor ott vannak számunkra „a szegények, a megfáradtak és mindazok, akik meg vannak terhelve”, akikkel „törődünk”, akikért diakóniai munkánkban felelősséggel tartozunk. De ha Jézust komolyan vesszük, akkor a megfáradtak és meg-

terheltek nemcsak irgalmasságunk tárgyai, hanem a teológiai gondolkodás alanyai is. Hol találkozunk ilyesmivel a valóságban?

Persze én is olvastam *Ernst Langét*, és tudom, hogy léteznek a „hétköznapi istentiszteletek”. Amikor fellépek felebarátom érdekében, az is istentisztelet. A Máté írása szerinti evangélium 11. fejezetében (11,25–30) Jézus azt mondja: „Magasztallak, Atyám, menny és föld Ura, mert elrejtetted ezeket a bölcsék és értelmesekek elől, és felfedted a gyermekeknek.”

Tudnak a szegények Istenről? Hozzásegítjük őket a hithez, az istentisztelethez? Ez a kérdés ma is furcsán érint minket. Újabb és újabb tanulmányok mutatják ki, hogy a német kereszténység milyen mértékben koncentrál a művelt emberek világára, a jól szituált polgárokra, legfőképp pedig a templomjárókra. Szeretném tisztázni: nagyon örülök minden jól szituált és művelt embernek, aki egyházunk tagja! Szükségünk van rájuk, az erősekre, hogy egyházként azt tudjuk nyújtani, ami a feladatunk. Az egyház bevételének több mint 80 százaléka az egyháztagok 20 százaléka-tól származik, és ez megint csak a gyengék javát szolgálja – gyerekekét, idősekét, sérültekét.

De az a nagy kérdés, hogy az ország szegényeit, az eladósodottakat, a hajléktalanokat, a munkanélküli segélyből élőket, a gyermeküket egyedül nevelő anyákat a hit alanyának vagy a mi diakóniai munkánk tárgyának tekintjük-e. Túlságosan sokszor csak diakóniai szempontból közelítünk a megfáradtakhoz és megterheltekhez, és nem tekintünk rájuk közösségünk tagjaiként, akik hallják és értik az evangélium üzenetét. Engem nyomaszt, ha a hit reflektált szellemi örökséggé válik evangélium helyett, amelyet a szegények is örömhírként ismerhetnek fel.

A Dél országokban a szegények töltik meg a templomot. Ők osztják meg egymással utolsó halukat és kenyereket, örülnek a közösségnek és Isten életigenlésének. Már az első tanítványok sem valamiféle elit csoport tagjai voltak, hanem a társadalom peremén élő emberek társasága, a pásztoroktól kezdve a halászoktól át a lecsúszott nőig, sőt egészen a bűnözőig, akit Jézus mellett feszítettek keresztre.

Miért olyan nehéz ezt nálunk lehetővé tenni? Miért „zártkörűek” az istentiszteleteink? Hogyan válhatnánk olyan egyházzá, amely nemcsak a „szegényekért” működik, de a „szegényeké”, jobban mondva „a szegényeké és a gazdagoké”, s amelyben e végletesen darabjaira hullott világban megélhetjük a közösséget?

Úgy gondolom, új teológiára van szükségünk: az „odafigyelés teológiájára”. A kereszt teológiája ilyen teológia: kibírja, hogy lássa és felismerje világunkban a szenvedést és a szükségletet, és levonja belőlük az etikai konzekvenciákat. Fenntartja az eszkatológiai feszültséget: most még sötét a kép, de megismerésünket és odafigyelésünket már a teljes megismerés határozza meg, Isten, a tiszta szeretet látása színről színre.

Az *extra nos*, az élet megtörése a kereszt eseményén keresztül nézve a szeretetet teszi meg mindenek mértékének. Isten szeretete, amely Jézus Krisztusban mutatkozik meg, előhívja bennünk azt a szeretetet, amelynek cselekvésünk mértékéül kell szolgálnia. Ez teszi lehetővé az odafigyelés teológiáját, amely Isten szeretetéből meríti erejét, hogy aztán szeretettel tudjon fordulni felebarátja felé.

Eva Zeller írja *Egy Korinthus tizenhárom nyomán* című versében:

A szeretet nevelés
Szamarhátan jár
kiterített ruhákon
Éljenezni kell
tövissel megkoronázni
és gyors perben elintézni
Menedékjogért folyamodik
fegyvereink torkolatában
Világgraszoló szegény
Még mindig
folyamatban van az eljárás

Nem színlel meddőséget,
hanem szembemegy a hatalmasok rutinjával
Az állítást,
hogy nem hajlandó megkeseredni
önmagát kockára téve nyomatékosította
Nem szorítja ökolbe a kezét
Nem száll alá
Nem magát segíti
Golyófogóként szolgál

Most azért megmarad
Hit Szeretet Remény
E három
De a szeretet
a leggyengébb
láncszem
a hely ahol
megtörik az ördögi kör.

A szeretet, a felebarát szeretete a gyengeség jele, és éppen ebben találja meg az erejét. Ez hitünk paradoxona, és ez az, ami világunk szegényei számára olyan vonzóvá teszi. Fel kell tennünk magunknak a kérdést, hogyan tudjuk ezt hirdetni társadalmunkban, amelyben egyre több a szegény ember.

Másrészt az foglalkoztat, ahogyan Jézus mint zsidó egy másik zsidóval beszél. Mennyi időre volt szüksége egyházunknak ahhoz, hogy felfogja, Jézus zsidó volt! Hogy mi vagyunk a pogányok, akik Jézuson keresztül juthattak el Izrael Istenéhez...

Ez év január 25-én szenteltünk fel Hannoverben egy

olyan zsinagógát, amely egykor templom volt. Természetesen fájdalmas egy gyülekezetnek, ha be kell zárni a templomukat. De a zsinagóga avatási ünnepségén mi, helyi keresztények nagy örömmel és hálával vettünk részt. Sor kerülhetett egy egészen gyakorlatorientált zsidó–keresztény beszélgetésre – ezt nagyon lelkesítőnek találtam. A mi Gustav Adolf-gyülekezetünk túlesett a legnagyobb fájdalomon, és most a Herrenhäuser-gyülekezet tagja, az anyateplomé, amelynek tornyából azonban a saját harangjai hívogatják, és amelyben a saját úrvacsorai kellékeit használhatja. Sikerral zárult ez a folyamat: hálás vagyok érte.

Keresztény gyülekezetekként Jézus által közösségben állunk a zsidókkal, aki Istent „Abba”-ként, „kedves atya”-ként szólította meg. Az, aki megmutatta nekünk az Istenhez vezető utat, zsidó volt, ahhoz az Istenhez imádkozott, akit a zsidók tisztelnek. Így minden különbözőség ellenére osztozunk a teremtő Istenben való hitben.

Csak hálásak lehetünk azért, hogy Németországban újra vannak zsinagógái közösségek! Ez érvényes már csak azért is, mert egyházként bünt követtünk el, amikor szó nélkül hagytuk a zsinagógák elpusztítását. 1938. november 9-én Németországban majdnem 200 zsinagógát semmisített meg. Másnap Hannoverben, a Rote Reihén a bámszokó tömeg szó nélkül nézte végig, amíg lassan leégett a zsinagóga. A rendőrség a terület lezárására szorítkozott, a tűzoltóság nem avatkozott közbe. Akkoriban a közvetlen szomszédságban volt az egyház tartományi hivatala. Szemtanúktól lehet tudni, hogy aznap nyomott hangulat uralkodott a házban. De az üzem ment tovább. Azt is beszélük, hogy miközben a hivatalból a zsinagógára pillantott, valaki ezt mondta: „A következők mi vagyunk.” Ennek a mondatnak más hangsúlyt kellett volna kapnia, aminek révén azt jelentette volna: „a felebarát mi vagyunk”.² Itt lett volna a mi egyházunknak feladata, és ennek a feladatnak nem tett eleget. Ez lebegjen a szemünk előtt a mai napig, amikor a felebarát szeretetéről és az irgalmasságról gondolkozunk. Az egyház intézményének fenntartása fontos számunkra, vagy mindazok életvalósága, akik felebarátként mellénk kerülnek? A felebaráti szeretet egyháza vagyunk, vagy az önfenntartás egyháza? Engem mindenesetre sokszor foglalkoztat ez a kérdés. A kérdés, hogy túlságosan is nagy aggodalommal fáradozunk intézményünk jövőjén, miközben nem látjuk, hol lenne ránk szükség. Sokkal inkább az lenne a feladatunk, hogy az egyház jövőjét Istenre bízjuk, és örömmel forduljunk az evangéliummal mindazokhoz, akiknek a világban valóban örömhírre van szükségük.

Több mint hetven évvel ezelőtt Isten házai égtek az országban! Tóratekerccsek pusztultak el, meggyalázták Isten szavát mindazon parancsok ellenére, amelyeken mi, kereszt-

tények a zsidókkal és a muszlimokkal osztozunk. Erre gondoltam, amikor ünnepélyesen bevitték a tóratekerccseket az új zsinagógába. Az, hogy nem is olyan régen a város polgárai bárkitől is a vallási hovatartozása alapján megvonták az élethez való jogot, ma már megfoghatatlannak tűnik. De figyelmeztetésként szolgál számunkra, hogy szabadon gondolkodjunk, ellenállók maradjunk, és ne hagyjuk magunkat tévutakra vezetni. Hogy újra meg újra tudatosítsuk magunkban: közös az örökségünk, közös az etikánk!

Keresztényekként nem voltunk jó szomszédok, árulók-ká lettünk, és bünt követtünk el. Keserű történet volt ez az egyházak számára ahhoz, hogy megtanulják: ha egy vallási közösséget megtámadnak, a másoknak együtt kell éreznie, vállalni kell vele a szenvedést. Egészen aktuálisan arról van szó, hogy ezt ma szívleljük meg, különös tekintettel zsidó és muszlim szomszédainkra!

Azt tehát, hogy hetven évvel a zsinagógák elpusztítása után országunkban újra van zsidó közösségi élet, a protestáns egyházak örömmel és hálával fogadják. Ezek számunkra, keresztények számára is a reménység jelei! Reméljük, hogy új tanító beszélgetéseket tudunk majd folytatni, mint egykor Jézus. Aki tagadja a holokauszot, és relativizálni akarja a németek bűnét, az önmagát teszi bűnössé, az előtt a zsidó názáreti Jézus előtt is, aki itt tanító párbeszédet folytat.

A jószomszédi viszonyról van szó, bátor felebaráti szeretetről. Például akkor, amikor az NPD³ választási programjában „zsidó hatalmi csoportok népünk elleni pszichológiai hadviseléséről” van szó. Az NPD azt mondja, csak az lehet német, aki „beleszületett a német nép etnikai-kulturális közösségébe”. Azt is mondják: „az afrikaiaknak és a keletieknek semmi keresnivalójuk nincs Németországban”. Hogy egy olyan pártot, amelyik ennyire idegengyűlölő szlogeneket használ, a legalantasabb védekezési ösztönöket szítja fel, és nyíltan zsidóellenesen érvel, ebben az országban nem lehet betiltani, azt nem tudom megérteni.

De vegyük szemügyre azt a tanító beszélgetést, amely a mai példázatunkat öleli körül, és amely megmutatja, hogy a felebaráti szeretet közös zsidó–keresztény örökség.

Egy túlságosan is ismert példázat

Néha felvillan előttem egy kép, egy röpké pillanat emléképe. Riksában utaztunk, hárman szorulva a hátsó ülésre Dél-Indiában, Csennaj szűk és forró utcáin. A tomboló forgalom közepén meg kellett állnunk egy lámpánál. A szó szoros értelmében a földön, szemétben és mocsokban feküdt egy ember. Azt hittem, halott. Amikor elindultunk, egy kicsit megemelte a fejét és rám nézett...

² Az eredetiben az szerepel: „Die Nächsten sind wir.” A „Nächste” jelenthet legközelebbit, következőt, de a német Bibliában ezzel a szóval fordítják a héber *réáchát*, amit mi felebarátnak fordítunk. (A *ford.*)

³ Nationaldemokratische Partei Deutschlands (Német Nemzeti Demokratikus Párt), a német szélsőjobboldal pártja. (A *ford.*)

Az irgalmas samaritánusra gondoltam, és megpróbáltam megkérni a riksakulit, hogy álljon meg, de ez teljeséggel reménytelen volt, már tovább is haladt a nagyváros kaotikus, lármás forgatagában. Később megkérdeztem indiai vendéglátónkat, mit kellett volna tennem. Mire ő azt felelte: „Ó, te jó ég, ez itt teljesen hétköznapi! Az indiai kultúra nem az irgalmasságra van kitalálva. Itt mindenki saját maga felebarátja...”

Hogyan tudunk irgalmasak lenni a globalizáció világában, amely a profitból él, és nem a felebaráti szeretetből? Hogyan kell helyesen cselekednünk felebarátként? Szerettem még magamat, ha vetek egy pillantást polgári, európai jóléti világomra? Meg tudunk még bocsátani magunknak, ha gazdagok vagyunk és jóllakottak?

A csennaji élmény annak a példája számomra, hogy hogyan profitálunk Észak gazdag országaiban a globalizációból, s mindközben mennyire kevésbé állunk készen arra, hogy Földünk déli részének elszegényedése iránt felelősséget vállaljunk. Persze, olvassuk az újságban, hogy Kolumbiától Indonéziáig éhező tömegek felkelései zajlanak. De a mi reakciónk a legkevésbé sem arra irányul, hogy felépítsük az éhség ellen, sokkal inkább attól tartunk, hogy a határaink elég biztonságosak-e, nehogy a világ éhezői átjussanak rajtuk. Az Egyesült Államok déli részén óriási beruházással épp egy gigantikus falat építenek, hogy „biztossá” tegyék a határt. És lehetőségeihez mérve Európa is erősen elzárkózik. Ismeretlen azoknak a menekülteknek a száma, akik Afrika nyomorából menekülve a Földközi-tengerben lelik halálukat.

Etiópiában a hazai gabona időközben drágább lett, mint az importált. És ami gazdasági krízisünkben ökológiai szempontból értelmes megoldásnak tűnt – növények telepítése energianyerés céljából –, csak újabb csavarnak bizonyult a világ élelmezési rendjének spirálján. Most tehát Brazíliában kukoricát természetesen bioenergia kinyerésére, miközben az ország lakói éheznek. Ezzel egy időben pedig Bécsben ugyanannyi kenyeret dobnak ki naponta, mint amennyit megesznek. Ebben a helyzetben imádságunk, „mindennapi kenyerünket add meg nekünk ma”, amely a Lutheránus Világszövetség jövő évi stuttgarti nagygyűlésének témája is, inkább cinikusnak tűnik.

Ha ilyen igazságtalanság vesz minket körül, akkor az, aki ezt megpróbálja felfogni, nagyon gyorsan elintézheti azzal naiv jóemberként, hogy a piac uralja a világot, és hogy ezen nem tudunk változtatni. De nem visszataszítóan rezignált ez a hozzáállás? Mégiscsak emberek azok, akik a piacot alkotják, és nem lehet, hogy a világgazdaság uraljon mindent, léteznie kellene valami olyasminek, mint világetika.

Természetesen egyrészt a politikusok feladata, hogy felépítsenek a határokon átívelő igazságosságért. Másrészt világunk menedzsereinek feladata, hogy vállalják a felelősséget, és ne csak a profitra gondoljanak, hanem az emberi életet is tartsák a szemük előtt. És azt gondolom, hogy

egy-egy emberekként mi is tehetünk legalább kis lépéseket az ügy érdekében – a *fair trade* termékek vásárlásától egészen az olyan fejlesztési programokig, mint amilyen az Evangelischer Entwicklungsdienst,⁴ amely a helybéli gazdákat támogatja. Nyilvános véleményformáló potenciálunkat kihasználva egyértelművé tehetjük, hogy az „olcsó” nem jó, mert azt mutatja, hogy az élelmiszerekért nem a reális árat fizetjük. Valamint állampolgároként befolyásunk és jogunk van rákérdezni, hogy a pártok számára a fejlesztés mellékes téma-e, avagy valóban megkapják-e a megfelelő figyelmet a világkereskedelmi kapcsolatok.

A Csennaj szennyében nyomorgó ember a felebarátunk. „Ember, hol vagy?” – ez a határokat nem ismerő kiáltás járja át világunkat. Ez is globalizáció. Nemcsak barátságosan irgalmasak tudunk lenni, de feladatunk az is, hogy rákérdezzünk a struktúrák kegyetlenségének hátterére. Az irgalmas samaritánus azt mondja, visszatér. Ha mindig visszatérne, és hétről hétre, hónapról hónapra, és minden időben ott feküdne valaki, akit leütöttek és kiraboltak, nem kellene-e egyszer csak feltennie a kérdést, hogy vajon nem volna-e több értelme, ha a rablóbandákat leplezné le, mint hogy egyesével nyújtson segítséget az áldozatoknak? Az összes segítő projektünk mögött ott kell állnia a kérdésnek, hogy mennyiben tudunk a struktúrákon is változtatni.

Emellett viszont nem szabad megfélemlenünk önmagunk szeretetéről sem. Aki csak a pusztulást látja, nem tud többé örülni a napfénynek. Aki az egész világ nyomorúságát tartja szemé előtt, kétségbe fog esni, hogy mennyire keveset tud tenni. Szükségünk van elkötelezett, merész emberekre, akik lelkesen látnak feladatukhoz. Mindenki csak egy ponton, mindenki csak a nagy tömeg egy kis szelvényében, mindenki a maga helyén. Erre biztat minket az afrikai közmondás: „Sok kicsi ember sok kicsi lépéssel meg tudja változtatni a világ arcát.” Ilyen reménység járja át azt a bibliai szakaszt, amely ma előttünk áll.

A Biblia világ- és társadalomszemléletét meghatározza, hogy tematizálja a gyengeséget, és a szegényeket szubjektumként állítja elének. Az odafigyelés teológiája az is, ha láthatóvá tesszük a szegényeket, akik irgalmasságra szorulnak. Ezért találok jó ötletnek azt a megoldást, hogy a belmisszió behozta Brémába a hajléktalanokat, és a diakóniai faluban négy napig velük közösen üzemeltetett egy kávézót. Ahelyett, hogy – mint korábban tervezték – a város attraktívabb tétele érdekében mint nem hivatalos lakosokat kiűzték volna őket, pont ellenkezőleg, behozták őket a város szívébe, hogy ezáltal láthatóvá váljanak. Ahogy *Ulrich Mäurer*, Bréma városának belügyekért felelős szenátora mondta: a szegények nem nyújtanak kellemes látványt. De csak ha odanézzünk, vesszük észre, hogy kik is ők valójában, és mit mondanak, és csak ekkor tudjuk velük együtt átgondolni,

⁴ Evangélikus Fejlesztési Szolgálat, a német evangélikus egyház fejlődő országokat támogató jótékonyági szervezete. (*A ford.*)

hogyan kell cselekednünk felebarátunk, önmagunk és Isten szeretetének háromszögében.

A szegényekről alkotott bibliai szemlélet nem a világ és benne az ember megdicsőülése, tisztává és egészsé, jóvá és teljessé válása. Fontos számomra, hogy a Bibliában nagyon realiztikus emberképpel találkozunk. Az ember elcsábítható Ádám és Éva óta, hajlamos az erőszakra Káin és Ábel óta, és nagyzási hóbotban szenved Babel tornyának építése óta. Keresztény szempontból nem létezik az emberről alkotott tökéletes kép. *Luther Márton* így fogalmazta ezt meg teológiailag: *simul justus et peccator* – az ember mindig igaz és bűnös egyszerre. Mind a kettő bennünk rejlik. De valóban igaz, abban az értelemben, hogy mi adnánk a saját életünknek értelmet, ilyen senki nincs az emberek között. Életünknek csak Isten tud értelmet adni. A szeretet tesz minket szerethető emberekké. Csak mert Isten elfogad minket, válunk elfogadottá.

A Biblia szívmengetően keveset spekulál arról, hogyan is kellene kinéznie egy tökéletes világnak. De annál inkább foglalkozik azzal, hogy milyen a világ valójában – úgymond milyen változásra lenne szüksége. A gyengeség, a szenvedés, a bűn és a bukás a Biblia fő témái közé tartoznak, és erősen meghatározzák azokat a karaktereket, akikkel találkozunk. A Római levél híres nyolcadik fejezetében Pál arról beszél, hogy a teremtmények sóvárogva várják Isten fiainak megjelenését (8,19). Nemcsak az ember, az egész teremtés alá van vetve a mulandóságnak, a befejezetlenségnek, az elégtelenségnek és a gyengeségnek, Pál szavaival: a „szolgaságnak”. De ezzel egy időben a reménység perspektívájában áll, a részlegesség, a szenvedés és a korlátozottság áthidalásának perspektívájában; a világ és benne az emberiség „*Isten gyermeinek dicsőséges szabadságára*” kapott reménységet (Róm 8,21).

A Bibliában a szegények részei a világ valóságának. Nincsenek eltüntetve és nincsenek kirekesztve, ellenkezőleg, minden tekintet rájuk irányul. És amikor a tanító beszélgetésben felmerül a kérdés, hogy hogyan sikerülhet Isten előtt az élet, akkor a válasz az irgalmas samaritánus példázatában rejlik. Igazából protestánsként meg kellene rökönnyödnünk ezen. Nem a cselekedetek alapján történő megigazulásról van szó? Arról, hogy ha így és így cselekszünk, akkor Isten előtt igaz és helyes életet élünk?

Úgy gondolom, pontosan itt kell visszakötni a példázatot ahhoz a kerethez, amelyen belül elhelyezkedik. Mert ezt a példázatot arra mondja Jézus, hogyan függ össze Isten, önmagam és a felebarátom szeretete. Csak mert Istent szeretem, van igényem arra, hogy mások mellett kiálljak. És azért van meg az erőm hozzá, mert magamat szeretem.

Szívesen fojtjuk el saját tagadásunkat, bűnünket és az abba való belebonyolódás valóságát, mint ahogy nem akarunk tudomást venni saját gyengeségünkről, függőségünkről és egymásra utaltságunkról. Szeretjük magunkat a valóságosnál szabadabbnak, függetlenebbnek és erősebbnek

látni. Ezzel szemben a Biblia pont arra tanít minket, hogy az erősek is rászorulnak a másik ember és Isten segítségére. Így nemcsak józanságra tanít, de hálára és önmagunk szeretetére akkor is, amikor egyáltalán nem tekintjük magunkat szerethetőnek, amikor inkább félrenézünk saját tükörképünk láttán.

Társadalmunkban, amelynek médiája az erő és a szépség kultuszát sugározza, jól érezhető a gyengeség témájának elnyomása és a gyengeség szégyellése. Ha például saját gyengeségeinkről, határainkról és tökéletlenségünkről beszélünk, támadhatóvá és sebezhetővé válunk. A gazdaság versenyszemlélete arra tüzel mindenkit, hogy azt mutassa, amiben erős, és palástolja a gyengéit, a hiányosságait és a nehézségeket, amelyekkel küzd. Minden pályázatnál az erősségekkel kell előrukkolni, még akkor is, ha egyáltalán nem vagyunk a birtokukban.

Bár aligha hisz nekik bárki is, életünknek egyre nagyobb területét lengi be mégis a szép látszatok atmoszférája. A Biblia világszemlélete és az emberek valósága ezzel ellentétben áll. Meg vagyok győződve arról, hogy lehetséges nyilvános diskurzust folytatni erről és erősíteni ennek az ellentétnek a tudatát; úgy, hogy ne pusztán hit-tartalmakról vitatkozzunk, hanem a valóságról és annak tudomásulvételéről.

A Bibliát olyan könyvként olvasom, amely nemcsak arra bátorít, hogy kiálljunk a gyengék mellett, hanem arra is, hogy saját gyengeségünk és határaink felismerésével és tematizálásával önmagunk támadhatóvá tételét és sebezhetőségét is megkockáztassuk. Olyan könyv ez, amely a bizalom kultúrájára buzdít, amelyben a másikat és saját magunkat is elismerjük, elfogadjuk, minden erősséggel és gyengeséggel, nagysággal és korláttal együtt.

Így az irgalmasság bibliai feladatában nemcsak azokért az emberekért való elköteleződésről van szó, akiknek szüksége van ránk, hanem arról is, hogy olyan tereket alakítsunk ki, amelyekben szárba szökkenhet a bizalom. Amelyekben nyíltan és őszintén lehet beszélni gyengeségről és nehézségekről, ahol többé nem köt a kényszer, hogy erősségünkre vagy erősségünk látszatára támaszkodjunk. Mert nyilvánvaló: vannak gyengék az országban, de minden embernek megvannak a maga gyengéi.

A felebarát szeretetének parancsolata így folytatódik a Bibliában: „*A jövevényhez ne légy kegyetlen, és ne sanyargasd őt, mert ti is jövevények voltatok Egyiptomban.*” (2Móz 22,20) A jövevények és saját jövevénylétünk a gyengeségnek, a támogatás igényének és az irgalmasságra való intésnek a példajaként áll itt. E védő parancs hallgatóinak és olvasóinak figyelmét jellemző módon nemcsak a gyengék csoportjának támogatásigényére hívja fel a szöveg, hanem magukra, saját történetükre is visszautal. Az adott pillanatban erőseket úgy szólítja meg, hogy rámutat a saját múltbeli félelmeikkel és gondjaikkal való közösségre. Ettől a pillanattól fogva a jövevényekre nem lehet csak mint „a

másokra” tekinteni. Idegenek maradnak ugyan, de gyengeségük és a másokra utaltságuk összeköti őket az erősek korábbi gyengeségeivel és másokra utaltságával, és ez a kötelék felbonthatatlan. Mert ez az összeköttetés fennáll! Ez nem hitkérdés, hanem a valóság elismerésének vagy megtagadásának kérdése. Engem is érinthetne, vagy téged...

Ha a mi társadalmunkban segítségre szoruló emberekre, a mi felebarátainkra gondolunk, akiknek a mi segítségünkre és odafordulásunkra van szükségük, például testi és szellemi sérültekre, akkor nem másról van szó, mint hogy meg lehet és kell szólítani az erőseket, akik pillanatnyilag nem szorulnak segítségre ahhoz, hogy az életüket éljék, és rámutatni, hogy nem mindig voltak és nem mindig lesznek testi és szellemi erejük teljes birtokában. Csecsemőként, gyerekként, fiatalekként, sokszor már nagykorúságunk küszöbét messze átlépve is ki voltunk téve annak a tapasztalatnak, hogy rászorulunk a gondozásra, az elfogadásra és a támogatásra. És nagyon gyorsan bekövetkezhet, hogy újra ilyen helyzetbe kerülünk, már ha némely szempontból nem vagyunk régóta benne.

Nem szeretünk erre gondolni, és nem szeretjük, ha erre emlékeztetnek bennünket. Mégis mindannyiunkat érint a dolog. Azok az emberek, akiknek a mi irgalmasságunkra van szükségük, nem kategorikusan különböznek tőlünk, csak fokozatilag. A támogatásra szorultság köt össze minket velük, és pedig végérvényesen. Tehát maga az irgalmas samaritánus is rászorult az irgalmasságra. A megszokás és a nyelvhasználatunk is gyakran hozzájárul ahhoz, hogy ezt elfelejtsük és elfojtsuk. A fogyatékkal élő embereket, ha ez átlép egy bizonyos határt, „kihívással élőknek” nevezük, és identitásuk legfőbb jellemzőjévé tesszük a támogatásra való rászorultságot. A mi saját rászorultságunkat, a mostanit, a múltbelit és az eljövendőt pedig amíg lehetséges, kiszorítjuk a saját önmeghatározásunkból és identitásunkból. Mindannyian rászorulunk az irgalmasságra. Egy irgalmasság nélküli társadalom azt a hálót veszíti el, amely összetartja.

Egzisztenciánk alapjaiban és életünk során a bölcsőtől a koporsóig össze vagyunk kötve azokkal, akiket „fogyatékosoknak” nevezünk, és akikkel lényegileg egyformák vagyunk. Csak a nyelven és a velük való bánásmódon keresztül tesszük őket „másokká”. Ezzel azt szeretném mondani, hogy a sérültek, a betegek, a szociálisan rászorultak, a haldoklók mássága társadalmi képződmény, ennek következménye pedig az, hogy megváltoztatható és alapjaitól újraalakítható!

Ne nyomjátok el a gyengéket! Kérdezz rá, ki a felebarátod, és legyél irgalmas – mert azok, akikkel ti irgalmasok vagytok, olyanok, mint ti magatok! Máté pontosan ezt foglalja össze, amikor azt mondja: „*Boldogok az irgalmasok, mert irgalmasságot nyernek.*”

Marlene Crüsemann ezt így fejezi ki: ha a kérdés, „ki a felebarátom?”, megváltozik oly módon, hogy a kérdés im-

már az lesz: „ki lett az áldozat felebarátja?”, megfordul a kép. „Az írástudó és mi, akik ugyanúgy meghalljuk a példázatot, nem mindig a segítő szerepében vagyunk. [...] Ehelyett hirtelen mi magunk fekszünk az útszélien, kirabolva, súlyos sebekkel, az erőszakot saját bőrünkön megtapasztalva, ami bármikor megtörténhet.”⁵

A felebarát és az irgalmasság

Az irgalmas samaritánus példázata arra az emberre is vonatkozik, aki nagyvonalúan bánik a pénzével. Nemcsak a rászorult látja el, de azt mondja a fogadósnak: „Ha nem elég, majd kiegészítem.” Az ilyenfajta hozzáállás hiányzik abból a társadalomból, amely a nyereségen és a magas kamatokon tájékozódik.

Társadalmunk azt sugallja: a fősvénység a „menő”. És a menőbe beletartozik, hogy nagyszerű, imponáló, újneműtől „szexi”. Annak ellenére, hogy mindannyian tudjuk: a fősvénység nem éppen életvidám, emberbarát és szeretetre méltó dolog. Ki mondaná azt a másoknak: „szeretlek, mert olyan fősvény vagy”? Valójában a fősvénység antipatikusá teszi az embereket.

Már a Biblia is a vétkek közt tartja számon, és óv tőle. „*A harácsolók nem fogják örökölni Isten országát*”, írja Pál apostol az első korinthusi levélben (6,10). Ennek az oka, hogy Isten országa kontraszttársadalomként áll a miénkkel szemben. Ott a szelídek kerülnek előtérbe az irgalmasokkal együtt, és azok, akik az igazságra vágyakoznak. Ezek teljesen más kategóriák, mint napjaink sikerreceptjei: érdekérvényesítés, a részvények árfolyamának növekedése, magasabb jövedelem.

A megszerzésre és megtartásra irányuló vágy mindekelőtt a szabadságunktól foszt meg. Ha ezt tudatosítjuk magunkban, egészen új lehetőségek nyílnak meg előttünk. Óriási szabadságot jelent, ha tudunk adni, ha adakozóak vagyunk. Az elengedés szabadságáról van szó. A tárgyi világtól való szabadságról. Persze nem kell megjájdni, a tárgyi világ szép is lehet, meg is könnyíti az életet.

Aki azonban belül szabad marad, ebben a szabadságban él. Nem a pénz és a magántulajdon mulandó biztonságában bíz, hanem abban, hogy Isten rendezi el a dolgokat, és más emberek törődnek velünk. Itt az életbe vetett mély bizalomról van szó. Mindarról, amit nem tudok megvásárolni: bizalomról, szeretetről, közösségről, odafordulásról. Az a benyomásom, hogy túlókonomizált társadalmunk a krízisben pontosan azt ismeri fel, hogy mennyivel fontosabbak az életben a megvásárolhatatlan dolgok.

Meghatott annak a turistának a története, aki egy kostonorban éjszakázott. Amikor látta, hogy mennyire puri-

⁵ Marlene Crüsemann: *Einig über die Nächstenliebe. Junge Kirche*, extra 2008. 16. o.

tán körülmények közé került, megkérdezte egy szerzetestől: „Hol vannak a bútoraitok?” Mire ez visszakérdezett: „Hát a teid hol vannak?” A turista megrökönyödve kérdezte: „Az enyéme? De hiszen én csak átutazóban vagyok itt!” Mire a szerzetes: „Ezzel mi is pontosan így vagyunk.”

Ez a hozzáállás nem gondtalanság a felelősség hiányának értelmében. Azt jelenti egyszerűen, hogy szabadok vagyunk mindattól, amit a fogyasztói társadalom az egekig magasztal és ránk erőtlet. Az elégséges etikájáról van szó, a határ ismeretéről. És ennek következtében éppen nem puritán módon kell élni, hanem a dolgokban örömmel élve. Az élet és az emberek szeretetéről van itt szó, egoizmus és félelem helyett.

És pontosan az ilyen szabadság teszi lehetővé a jó értelemben vett pazarlást. „*A jókedvű adakozót szereti az Isten*” – aki adakozik, valóban boldogabb életet él. Akkor nem kell kényszeresen ragaszkodnunk a dolgokhoz, hanem bevonódunk egyfajta áldáskörbe, amelyben örömet kapunk cserébe azoktól, akiknek mi adtunk. Mert azt is tudjuk, hogy ha valakinek ajándékozunk valamit, azzal nemcsak megváltunk valamitől, de kapunk cserébe valami mást. Örömet jelent a másik örömet látni. Igazán hálásak lehetünk, ha képesek vagyunk adni. Mindannyian szívesebben játszunk az irgalmas samaritánus szerepét, mint azét, aki az út szélén fekszik, és segítségre van szüksége. És még szívesebben a fogadósét, aki a helyzetből üzletet tud csinálni...

Valóban sokkal kellemesebb irgalmas samaritánusnak lenni, mint megtámadott utazónak. Jelentősen nehezebb dolog kapni, segítséget és odafordulást elfogadni, mert ez gyakran szégyenérzettel jár. Azzal a tudattal, hogy másokra vagyok utalva, és ezért hálásnak kell lennem. Aki képes adni, az valóban áldott. Aki irgalmas és adakozó, mint a samaritánus, annak élete túlmutat a saját korán. Mert gondolkodik a másik emberről, és így az elkövetkező generációkról is.

Emellett sok szirénhangot is hallunk. Azokét, akik elhaladnak az áldozat mellett: a példázatbeli lévitát, papét. Mindegy, hogy mi az elhaladás oka, a templomi szolgálat vagy más egyéb, ezek a kísértés hangjai, amelyek azt súgják: miért tartozna ez rám? Van elég intézmény. Ráadásul rendszeresen adakozom is.

Ezek a kísértés hangjai, amelyek napjainkban sajnos túlságosan is jelen vannak. Egy kis pénz kéz alatt, egy kis adócsalással; egy kis pénz Lichtensteinbe, kinek fáj? Egy kis milliós végkielégítés – de hiszen az nekem jár!

Ezek a hangok azt mondják nekünk: semmi dolgod nincs Istennel, az életedről nem kell senkinek számot adni; élj vadul és veszélyesen, ne légy tekintettel másokra; boldog, aki becsületes. Ezek társadalmunk számára is a kísértés hangjai. Valóban érdemes élnie annak, aki sérült? Valóban törődnünk kell az afrikai menekültekkel? Mi közöm a szomszédomhoz? Miért érdekeljen engem a közösség java?

A hangok egymástól való megkülönböztetése a fontos,

egyházunk számára is. Görögül a megkülönböztetés így hangzik: *kritein*. Kritikusnak lenni: megkülönböztetni a hangokat, alaposan megvizsgálni őket, és kritériumokat találni az egyéni úthoz. Az irgalmas samaritánus példázata és a felebarát szeretetének parancsa elsőrangú kritériumok.

Keresztényekként a Biblián edzzük a lelkiismeretünket. Luther ezt tette alapul: saját magunknak kell utánaolvasni, utánanézni, és így kell Isten hangját megérteni és saját utunkat megtalálni a világban. Szeretnénk Isten előtt felelősséget vállalva, más emberekkel közösségben élni. És újra meg újra beszélnünk kell arról, hogy mi a helyes út, amelyen halljuk Isten hangját. Valóban a szabadság egyháza vagyunk, ahol van bátorságunk ezt tenni, akár belső elmentések felvállalásával is, amelyeknek azonban nem konfrontációként kell megnyilvánulniuk, hanem közös küzdelemként egy ügy érdekében.

Az irgalmas samaritánus példázatának ilyen értelemben vett újraolvasása közben három dolog vált számomra világossá:

– Keresztény felebaráti szeretetünkkel egészen egyszerűen a zsidó hit hagyományához kapcsolódunk.

– A szegények és a segítségre szorulóknak nemcsak odafordulásunk tárgyai, de a hit alanyai is. Továbbá csak fokozatilag különbözünk tőlük, mert életünk során mindannyiunkkal előfordul, hogy segítségre szorulunk.

– Felebarátunk, Isten, és önmagunk szeretetének háromszögéről van itt szó. Magunkat is szeretjük, ahányszor csak képesek vagyunk adni. Az adakozás a szabadság megnyilvánulása az életben.

Ennek következményeképpen mindkettőt szeretném tenni: a kenyeret és a bort nemcsak szimbolikusan megosztani. A hannoveri tartományi egyházban például van egy projekt, amelynek címe: *Jövőalakítás*. Ez a program szegénységben élő gyerekeket támogat ebéddel, iskolakezdő csomaggal s a házi feladat megoldásához nyújtott segítséggel. Nagyon sok lehetőség van arra, hogy irgalmas samaritánusként viselkedjünk ebben az országban, ezen a világon. A lehetőségek úgymond a lábunk előtt hevernek.

Ezt a fajta elköteleződést azonban hitünk továbbadásának összefüggésében is szeretném elgondolni. Istentiszteletünk erősítéssé, közösségi élménnyé válhat a megfáradtak és megterheltek számára. Pontosán itt rejtőzik egyházunk megújulásának egyik sarkalatos pontja.

Utólagos megjegyzés

Három évvel ezelőtt meglátogattam etióp testvéregyházunkat. Mivel nagyon sűrű volt a program, nyugat-etiópiai missziós állomásaink meglátogatásához igénybe kellett vennem egy repülőgépet. A büszke Solomon kapitány az utazás előtti estén megmutatta nekem a négyszemélyes gépet, amelynek látványa némi székszeptist ébresztett ben-

nem. Igen, valóban öreg – mondta. Sok évvel ezelőtt hozta az Egyesült Államokból. Emellett az Ayra leszállópályán, ahol le kell szállnunk, négy éve egyetlen gép sem landolt, tehát nem egy JFK. De megígérte, hogy mindezek mellett épségben le fog tenni.

Elképzelhetik, hogy lelkesedésem csipetnyit korlátozott volt... Solomon kapitány utazás közben elmondta, hogy Lukács 10 a gépe példázata. Meg kell ugyanis értsem, hogy a samaritánus semmire sem ment volna a szamara nélkül. Hiszen végül a számárnak kellett elszállítania a sebesültet. Azt mondta, dühíti, hogy ezt soha sehol nem említik meg. Úgy gondolta, az ő repülőgépe olyan, mint ez a teherhordó

állat: bármikor kész a szolgálatra, de soha senki nem veszi valójában észre, milyen fontos szerepet is játszik.

Érthetik, hogy ez mély benyomást tett rám. Egészen új szemszögből látni a dolgokat! Mire menne a samaritánus a teherhordó állat nélkül? Túl sokszor fordul elő, hogy csak azt a részletet látjuk, amelyet már ismerünk, amely a szemünk előtt van – és nem az egész képet. Samaritánusnak lenni és felebaráti szeretetet gyakorolni: ehhez persze szükség van működő struktúrákra és jó felszereltségre is.

Így én is, mint a kisfiú szenteste, egészen új hangját hallottam meg egy jól ismert szövegnek...

Fordította: Verebics Petra

A városmisszió története és feladata¹

HANS KRATZERT

Bevezetés

2007 óta a történelem során először a Föld lakosságának több mint fele városokban él. ötven évvel ezelőtt ez még körülbelül 30 százalék volt. Az ENSZ számításai szerint 2030-ra eléri a 60 százalékot és 2050-re az emberiség 70 százaléka lesz városlakó.²

Németországban ezek az arányok úgy alakultak, hogy az 1800-as évek elején a népesség 25 százaléka élt városokban. Ma körülbelül 85 százalék.

Még néhány szám a német városok lakosságának növekedéséhez:

Berlinnek	1850-ben 419000; 1880-ban 1122000; 2008-ban 3426000 lakosa volt.
Hamburgnak	1850-ben 132000; 1880-ban 290000; 2008-ban 1773000 lakosa volt.

De a fejlődés Budapesten sem zajlott másképp:

1850-ben 178000-en;

1880-ban 371000-en;

2008-ban 1702000-en laktak a fővárosban.

Az is figyelemre méltó, hogy a magyar lakosság kb. 17 százaléka a fővárosban lakik. Még egy érdekes szám: jelenleg több mint 130 város van a világon, amely lakóinak száma túllépi a hárommilliót.

Már ez a kevés demográfiai adat is mutatja, hogy zsidó-keresztény tradícióink kezdőpontjához viszonyítva milyen radikálisan megváltozott az emberek szociális élete világszerte. E tradíció alapidokumentuma, a Biblia olyan társadalomban jött létre, amelyet főként a földművelés és az állattenyésztés határozott meg.

A változás radikalizálódása, amelynek iránya a mindent átfogó urbanizáció, soha még olyan intenzíven nem tudatosult bennem, mint amikor egy szép napon Pekingben szállodai szobám ablakában álltam a 30. emeleten, és megpillantottam az alattam elterülő, szinte végtelennek látszó milliós várost. És ekkor visszaemlékeztem Jeremiás próféta szavaira: „*Fáradoztatok a város békességén, (...) és imádkoztatok érte az Úrhoz.*” (Jer 29,7) Ez az ige, amely minden városmisszió alapja, a mai helyzetet tekintve óriási kihívást jelent nekünk, keresztényeknek.

A heidelbergi *Theodor Strohm*, a szociáletika és diakónia professzora 1993-as tanulmányában erre a problémára reflektál. A tanulmány címe: *A város mint a teológiai orientáció jelképe*, s a következő megállapítást olvassuk benne: „Az ipari jellegű városok elterjedése óta a teológiai gondolkodás és az egyház leginkább abban járult hozzá a modern városi társadalom kialakulásához, hogy távol tartotta magát a racionalizáció törvényeitől, és csendben tűrté azokat.” (388. o.) Ez vezetett ahhoz, hogy a teológia es az egyház elvesztette az őt a valósággal összekötő kapcsolópontokat. Ezt a problémát *Harvey Cox* írta le érzékletesen 1966-os, *Város Isten nélkül?* című könyvében.

Strohm „törekvése a kereszténység valóságközpontú felelősségére a világra nézve” (388. o.) együtt jár a kérdéssel: milyen jelentőséggel bírt a város az ókorban és a korai kereszténységben – beleértve zsidó gyökereit is.

¹ Vendégelőadás a budapesti Evangélikus Hittudományi Egyetemen, 2009. március 5-én.

² A statisztikai adatok a Wikipediáról származnak.

A görög felfogás, pontosabban *Arisztotelész* szerint (uo. 390. o., *Politika* 1253a1–18) „a polisz természetszerű, s az ember természeténél fogva állami életre hivatott élőlény”. Az ember „zoón logon echon kai politikon”. A kora kereszténység ahhoz a zsidó elképzeléshez kapcsolódik, miszerint Jeruzsálem és Sion hegye a Shalom helye. Igen, még Babilónban is, az Istentől való elszakadás helyén is arra szólítja fel a próféta a híveket, hogy fáradozzanak az idegen város békeességén, dolgozzanak együtt a pogányokkal, és imádkozzanak az idegen közösségért (uo. 391. o.).

Habár Jézus a prófétákhoz hasonlóan kritizálja mindazt a jogtiprást és a Shalom megtörését, amely a városban történik, de a mennyei Jeruzsálem mint Isten városa örök hajtóerő marad a keresztény hit és élet számára (vö. Jel 21).

Végül Strohm utal arra is, hogy a reformáció „elsősorban a városok ügye” volt (uo. 396. o.). „Luthernak, Zwinglinek és Kálvinnak a városokban volt döntő visszhangja.” Luther szemében a reformáció és a szociális reformok szoros kapcsolatban álltak egymással. Mutatja ezt egy 1524-es, „Németország összes városainak polgármestereihez és tanácsosaihoz keresztýén iskolák felállítása és fenntartása végett” született irata.

Ennek fényében még riasztóbb az, hogy a reformáció ezen kezdeményezései és a szociális struktúrákra vonatkozó tenni akarása végül szinte teljesen elvesztette súlyát és jelentőségét, s a város teljesen kikerült a teológia és az egyház látószögéből. Már *Friedrich Nietzsche* (1844–1900) szarkasztikusan írja le „az örültről” írt szövegében (a *Vidám tudomány* 125. aforizmája), hogy az templomok a városban „Isten sírgödörévé és síremlékévé” váltak, és többé már nem tekinthetőek az Istennel való találkozás élő helyeinek.

A 19. századi iparosodás következtében Európa városaiban robbanásszerűen megnövekedett a gyülekezetek létszáma, így jöttek létre olyan gyülekezetek, mint például a berlini, amely százezer gyülekezeti tagot számlált. Ilyen helyeken „előfordulhatott, hogy egy lelkésznek pünkösd második napján kétszázharminc keresztelése és húszharminc esketése volt, s emellett még az esti istentiszteletet is meg kellett tartania” – írja *Erich Beyreuther* (idézet a *Stadtmission* című könyvben, 10. o.). Az persze szóba sem jött, hogy a lelkész még egyszer találkozzon az általa megkereszteltekkel. Ők voltak *Wichern* szavával az „egyház elhanyagoltjai”. Ez az az összefüggésrendszer, amelyben ugyanebben az időben a városmissziók létrejöttek.

A városmissziók története

A „városmisszió” fogalma

Előjáróban szólni kell néhány szót a „városmisszió” fogalmáról. Ha a német *Stadtmission* kifejezést elemzésnek vetjük alá, kiderül, hogy definíciója semmiképp nem nevez-

hető precíznek, és védjeggyel sincs ellátva. Aki a Google-ba a „városmissziót” írja be keresőkifejezésként, sok mindent találni fog szabadegyházi jellegű kis evangélikál csoportoktól kezdve a nagy tradicionális szervezetekig (mint például a berlini vagy a heidelbergi városmisszió), vagy akár a katolikus Emanuel társaság 2007-es őszi budapesti rendezvénysorozatát. Tehát ezt a fogalmat nem lehet egyértelműen egy ügyszóhoz vagy egyházhöz rendelni. Az is nehezíti a helyzetet, hogy léteznek olyan szervezetek, amelyek a városmisszióban tevékenykednek, de magukat „evangéliumi társaságnak” vagy „belmisszióknak” nevezik. Arra később térek ki, hogy hogyan határozza meg magát a „Németországi Evangélikus Városmissziók Munkaközössége”.

Ezen felül az angol elnevezések is megtévesztőek, hiszen a *City Mission* fogalma mellett létezik még *Gospel Mission* és *Rescue Mission* is. A francia nyelvben hasonlóképpen megtaláljuk a *mission urbaine* mellett a *mission populaire* fogalmát is.

A városmissziós munka kezdetei

Minden városmissziós kezdeményezés végső soron egy skótra, *David Nasmithre* vezethető vissza, aki 1799-ben született Glasgowban és fiatalon, negyven éves korában halt meg. Nasmith, aki szabadkeresztény közösségben nőtt fel, fiatalkorában találkozott az ébredési mozgalommal. Észrevette az ínséget és mindazokat a szociális problémákat, amelyekkel Nagy-Britannia korai iparosodása együtt járt, és 1824-ben megalapította Glasgowban a helyi YMCA-t (Young Men's Christian Association).³ Nasmith számára az evangélizáció és a társadalmi elköteleződés jelentette azt az eszközrendszert, amellyel válaszolni kívánt az ipari forradalom kihívásaira. Hiszen az egyházak, az ő esetében kifejezetten az anglikán egyház nem talált kielégítő választ az új kérdésekre.

Így 1826-ban Glasgowban megalapította a világon az első *City Missiont*, amelyben a legkülönbözőbb felekezeti hátterű embereket egyesítette – azaz mindazokat, akik késznek mutatkoztak erre a feladatra. 1832-ben Edinburghben alapított egy további városmissziót, valamint 1836-ban a London City Missiont. Fáradhatatlanul dolgozott nemcsak Nagy-Britanniában, hanem Franciaországban, az Egyesült Államokban és Kanadában is. Közel száznegyven városmisszió köszönheti neki a létét.

³ 1844. június 6-án Londonban alapította meg George Williams az első YMCA-t (Young Men's Christian Association). Nasmith eredetileg Glasgow Young Men's Society for Religious Improvement névvel alapított társaságot, a YMCA-hálózatba pedig Williams 1847-es glasgow-i látogatása után kapcsolódtak be. Hazánkba Szabó Aladár munkássága nyomán érkezett el a mozgalom, és Magyarországi Keresztýén Ifjúsági Egyesület (KIE) néven 1883. október 31-én került bejegyzésre. (A *ford. megj.*)

Le kell szögezni, hogy David Nasmith a városmisszió munkájában egyesíteni kívánta mindazokat a különböző egyházi háttérű embereket, akik számára az evangélizáció vagy misszió és a diakónia – mint egy ellipszis két gyújtópontja – együvé tartoztak, válaszként arra a kihívásra, amelyet az iparosodás, illetve az egyházak és a mögöttük álló teológia valóságtól való elszakadása jelentett.

A német történet

David Nasmith városmisszióinak híre eljutott a hamburgi teológus, *Johann Hinrich Wichern* (1808–1881) fülébe is. Wichern 1808-ban született Hamburgban, egy jegyző hét gyermeke közül a legidősebbként. Apja korai halála után neki kellett gondoskodnia a családjáról. A hamburgi ébredési mozgalom vagyonos adakozóinak jóvoltából elkezdhetett teológiát hallgatni, így jutott el Göttingenbe és Berlinbe. Berlinben hamarosan ismeretséget kötött olyan befolyásos emberekkel, akik elkötelezték magukat a gyorsan növekvő porosz főváros szociális szükségleteivel való harcban.

1832-ben diplomájával a kezében Wichern sok társához hasonlóan nem kapott állást az egyházban. Teológiai kandidátusként 1825-től Hamburgban a lutheránus lelkész, *Johann Wilhelm Rautenberg* által alapított vasárnapi iskolában tanított. A vasárnapi iskolák – szintén brit mintára – olyan intézmények voltak, amelybe hátrányos társadalmi helyzetű és széthulló családokból származó gyerekek járhattak, akiknek esélyük sem volt a normális polgári iskolák látogatására, és így tanulhattak meg legalább írni-olvasni, valamint így jutottak valamelyes egyéb képzéshez. St. Georgban, a régi Hamburg falain kívül található nyomornegyedben Wichern olyan gyerekeket tanított, akik az iparosodás következményeként létrejött proletariátusból kerültek ki. A gyakori családlátogatás kapcsán megismerhette azokat a katasztrofális körülményeket, amelyek között az emberek akkoriban élni kényszerültek: széthullott családok, gyermekmunka, alkoholizmus, erőszak, bűnözés.

Wichern látta, hogy egyháza tudomást sem vesz a tömeges nyomorról és az érintett emberekről. Az államegyház alkalmazottai, elsősorban pedig a lelkészek csak arról panaszkodtak, hogy az emberek távol maradnak az egyháztól. Wichern szembeszállt ezzel, így is igazolva az akkoriban teljesen szokatlan családlátogatásait: „Ha az emberek nem jönnek templomba, a templomnak kell az emberekhez mennie.”

1833-ban alapított egy intézményt a gyámságra szoruló és nehezen kezelhető gyermekek részére, és anyjával, valamint 12 gyerekkel együtt beköltözött az úgynevezett *Rauhes Haus*ba, amelyet egy gazdag hamburgi polgár erre a célra ajánlott fel neki, és amely kezdeményezéséből egy mai napig híres diakóniai intézmény alakult ki.

Túl messze vezetne, ha itt részletesebben felvázolnánk

Wichern teológiai, egyházpolitikai, pedagógiai és szociális munkára vonatkozó nézeteit. Ezek nagyrészt úgyis ismeretek. Számomra itt és most az a fontos, hogy rámutassak: Wichern munkája során egyre inkább felismerte, mennyire kevésbé mobilisan, rugalmasan és aktívan reagál saját lutheránus egyháza a kor követelményeire és az emberek kiáltó szükségére. Szenvedett az egyház ige hirdetésének és lelkigondozásának hamisságától. Míg a nyugati gyarmatosítás következtében a 19. században a kereszténység – állítólag – az egész világon győzedelmeskedett a „külmisszió” formájában, addig a reformáció hazájában az emberek tömegesen idegenedtek el a kereszténység üzenetétől és az egyháztól. Pontosan ebben az elidegenedésben vélte Wichern felismerni a szörnyű szociális állapotok gyökerét: szerinte a lelki ínség okozta a szociális ínséget.

Így indította el 1842-ben úgynevezett belmissziós programját, és terjesztette széles körben népszerűvé vált hírmondóját *Fliegende Blätter aus dem Rauhen Hause* (Röplapok a Rauhes Hausból) címmel. Mindenekelőtt azonban 1848 szeptemberében – tegyük hozzá, hogy nem véletlenül a német és az egész Európára kiterjedő polgári forradalom évében – Wittenbergben az első Evangelische Kirchentagon (evangélikus egyházi napok) előterjeszthette programját az összes német államból egybegyűlt egyházi vezetőknek. A Kirchentag felvette az egyház feladatai közé a belmissziót, és beleegyezett a „német evangélikus egyház belmissziós központi testületének” megalapításába, amelynek szolgálatában Wichern a következő években fáradhatatlanul keresztül-kasul beutazta Németországot, belmissziós egyesületek alapítására buzdítva az embereket. 1848. november 10-én, Luther születésnapján David Nasmith glasgow-i és londoni mintájára Hamburgban megalapította az első német „városmissziót”. 1849 és 1851 között Heidelbergbe is többször eljutott. E látogatások következménye a heidelbergi városmisszió 1862-es megalapítása.

„Wichernben nem a földműveléshez való visszatérés romantikus ábrándja dolgozott, és a városok ellensége sem volt. A modern nagyvárosok kialakulását nem tartotta »civilizációs rendellenességnek«. Szlogenje nem a »visszavonulás a városból« volt, hanem a morális és vallási szempontból problematikusnak tűnő tendenciák leküzdése. Pontosan a városmissziók megalapítása az, ami a város mint olyan elutasítása ellen dolgozik. Éppen hogy teológiailag legitim kísérlet az új városok által született kihívások megválaszolására, és arra, hogy ezek a városok az evangélium hirdetésének legitim helyszíneivé válhassanak. Ez volt az a történelmi pillanat, amelyben a városmissziók létrejöttek.” (Kaiser, 55. o.)

Wichern mindenekfelett fáradhatatlan ember volt. Kitűnő szervező és igazi kommunikációs zseni. *Röplapjaiban*, amelyek 1845-től jelentek meg, minden hírt nyilvánosságra hozott, ami a belmisszióról vagy hasonló tevékenységekről egész Európából birtokába jutott. Ebben a munkában

egyáltalán nem szorítkozott az evangélikus egyház tevékenységére. Bármely egyház vagy felekezet ez irányú törekvéseiről szóló hírt közreadott. Ily módon teremtette meg Wichern a belmisszió nemzetközi és felekezetközi hálózatát. A *Röplapok* a mai napig fontos részét képezik a német és az európai társadalomtörténetnek. Ugyanakkor ezek a lapok híven tükrözik Wichern összeütközéseit is az akkori egyházi vezetőséggel, amely a belmisszió munkáját kritikusan figyelte, mindenekelőtt a diakónusok képzésének és tevékenységének, a laikusok tág felelősségi körének és a szabad egyesületek alapításának tekintetében.

Renate Zitt így foglalja össze a városmissziós munka megszületését Németországban: „A más-más hangsúlyú városmissziókon keresztül egyszerre zajlott diakóniai és missziós munka. A nyitott munka és az emberek megszólítása a családlátogatásokon keresztül, amelyek nagyon fontos szerepet töltek be, a városmissziók kezdeti korszakában karakterisztikusnak számítanak. A bűnözésre és a lakáshiányra, a védtelen gyerekek és fiatalok problémáira, valamint a családok ínségére az egyház üzenetének új formájával reagált. Egy olyan formával, amely immár nincs kötve a templom teréhez: csarnokokban tartott evangélizációs rendezvényekkel, énekléssel a hátsó udvarokban, iratmisszióval, »filléres prédikációkkal«, valamint személyes lelkigondozással. J. H. Wichern koncepciója alapján szó és tett, misszió és diakónia, lelkigondozás és a szeretet cselekedeteinek szoros összefonódására helyeződött a hangsúly.” (Idézi Kaiser, 58. o.)

Városmissziók Európában

Itt teszek egy rövid kitérőt, hogy néhány adattal bemutassam: a Glasgow-ból kiinduló városmissziós mozgalom, amely Németországban Wichern működése nyomán terjedt el, gyorsan kifejtette hatását egész Európára. Stockholmban 1853-ban, Oslóban 1855-ben, Baselben 1859-ben, Helsinkiben 1883-ban, Tampereben 1908-ban indult el a városmisszió. A 20. század kezdetén már sok európai országban létezett városmissziós munka. A jelenről később ejtek több szót.

Városmisszió és egyház

Térjünk vissza még egyszer ahhoz a kérdéshez, hogy a belmisszió munkája miért hárult és hárul a mai napig javarészt szabad egyesületekre, és miért nem a hivatalos egyház végzi azt. Ehhez látnunk kell a 19. századi egyház helyzetét: Európában az egyházak mindenütt államegyházként működtek. A mindenkori uralkodó messzemenőig meghatározhatta, mi tartozik az egyház feladatai közé, és mi nem. A lelkészek állami alkalmazásban álltak, az egyhá-

zi vezetőségi szervek betagozódtak az állami vezetésbe, és erősen összefonódtak azzal. Az egyház feladata volt az evangélium hirdetése, a szentségek kiszolgáltatása, az istentisztelet ünneplése és a kazuálék. A keresztség révén minden állampolgár keresztény lett – legalábbis papíron.

Az egyházak megszokott munkájuk és államegyházi beágyazottságuk révén nem voltak képesek lépést tartani az ipari forradalom, a városokba való tömeges beáramlás és a kivándorlás következtében létrejött iszonyú társadalmi változásokkal. A felsőbbség által szabályozott alkotmányuk nem engedte meg a feladataikhoz való rugalmas hozzáállást. Hallottuk már, hogy „a nagyvárosok 19. századi robbanásszerű fejlődése” (Filker) meghaladta az egyházak megszokott parókiális szervezetét. Az egyház többé nem ott volt, ahol az emberek, az emberek pedig nem keresték az egyházat – és úgy tűnt, nincs is rá szükségük. Kétségkívül sokan látták benne az autoriter vezető réteg védbástyáját.

Az egyházak teológiailag is felkészületlenül álltak az új kihívások előtt, mindenekelőtt a német lutheránus egyház. A két birodalom rosszul értelmezett tana kizárólag a világi vezetésre hagyta a társadalmi és politikai rend kérdéseit, annak figyelembevétele nélkül, hogy Isten az egész emberre igényt tart – testre, lélekre és szellemre.

E háttér előtt ismerhetjük fel a 19. századi ébredési mozgalmak óriási jelentőségét. Ezek nemcsak Németországban, hanem az összes európai országban megpróbálták felrázni az egyházakat – sokszor a hivatalos egyház és teológia elkeseredett ellenállása ellenére. Az ébredési mozgalom által vált fontossá Wichern számára is „Isten országának” fogalma, és nem kizárólag spirituális szempontból, de a világban és a világon működő Jézus Krisztus birodalmaként is. Wichern és társai számára központi hitvallás és hajtóerő volt, hogy a keresztény ember a megigazulásban való hittel aktívvá válik, és mindent megtesz Isten országáért és annak növekedéséért. Ám mivel a felsőbbség által meghatározott államegyház ezt alig tekintette feladatának, Wichern – és vele együtt mások, mint például *Christian Heinrich Zeller* Beuggen am Hochrheinban (1779–1860), *Theodor Fliedner* Düsseldorf-Kaiserswerthben (1800–1864) vagy *Adelbert Graf von der Recke* Düsseldorfban (1791–1878), hogy csak a német diakónia néhány atyját említsük – az egyházi egyesületet látták a belmisszió végrehajtásához szükséges legjobb eszköznak.

Az egyesületek gyümölcsei a polgári forradalomnak, amelynek során kiharcolták többek közt az egyesülési szabadságot. Hasonló gondolkodású emberek alapíthatnak egy egyesületet, hogy annak segítségével megvalósíthassanak bizonyos ötleteket és projekteket. Wichern már 1844-ben, wittenbergi programbeszéde előtt megállapította *A protestáns egyház válsága* című iratában: „Az Isten országának építésére irányuló keresztény egyesületek létrejötte az újjáéledt német protestáns világ legörvendetesebb jelenségei közé tartozik.” (Idézi Teschner, 78. o.) 1848-ban pedig azt

követeli: „Alapítsunk új egyesületeket, és csatlakozzunk már meglevőkhöz! Mindenhol láthatunk kezdeményeket és példákat. Prédikáljunk erről a jogról mint a keresztényeknek is kijáró jogról, mint eredetileg evangéliumi jogról, és éljünk vele a legközelebbi gyakorlati célok elérése érdekében. [...] Az egyház által hirdetett igéből és a belőle áradó szeretetből jöjjenek létre ilyen közösségek – mint sok nyitott család...” (Uo. 79. o.)

Az új egyesületeknek Wichern szerint tehát egyházi egyesületnek kell lenniük, amelyek az egyházból és a diakónia hirdetéséből jönnek létre, mégis önállóan léteznek a hivatalos egyház mellett. Mert a keresztényeknek ehhez „evangéliumi joguk” van.

A Wichern munkája nyomán 1849-ben megalakult „német evangélikus egyház belmissziós központi testületével” létrejött egy ernyőszervezet a sokszínű egyesületek és akciók számára, amelyeket a német államokban alapítottak missziós-diakóniai céllal. Ez lett a mai EKD-n (Németországi Evangélikus Egyház) belül működő Diakonisches Werk elődje.

Tehát még egyszer: a hivatalos egyház szemében ez az eljárás gyakran meglehetősen gyanús volt. Hiszen az egyesületek kivonták magukat a vezetőség ellenőrzése alól, és mindenekelőtt megmutatták annak hiányosságait: következmény nélküli prédikációk, problematikus lelkipozítás, az egyház által elhanyagoltak tömegei – ahogyan Wichern 1846-ban fogalmazott (uo. 82. o.). „A belmisszió alatt a hívő közösség szabad egyesületekben végzett munkáját értjük, amely a kereszténységnek a keresztény állam hivatalai és a keresztény egyház által elérhetetlen belső és külső területein próbálja meg Isten országát újjáépíteni. A belmisszió lényegileg foglalja magában a megmentő szeretet cselekedetei által történő hitvallást is.” (Uo. 82. o.)

Wichern azt követeli, hogy az egyház váljon „népegyházzá”. Missziós egyházzá. Diakóniai egyházzá. Egyházértelmezése az *una sancta catholica et apostolica ecclesiából* indul ki, amely felette áll minden egyházi, felekezeti és nemzeti struktúrának. Megállapítja, hogy „...a földi egyházak sokszínűségében egyetlen egyház rejtőzik, amelynek kebelén egyesül minden, ami nem önmagától nagy és fenséges” (uo. 79. old.).

Az ilyen – ahogy ma mondanánk – ökumenikus távlatok és a szabad egyesületek nagyrabecsülése miatt került Wichern sokszor ellentétbe a szigorúan hithű lutheránusokkal, így például *Wilhelm Löhével* (1808–1872). És így a hivatalos egyház és a diakónia számára mind a mai napig nehézséget jelent egy olyan egyezség kialakítása, amely utóbbit is az egyház egyik testrészeként ismeri el. Ám Németországban a mai egyházi rendeletek többsége kimondja, hogy a diakónia az egyház életének és lényegének megnyilvánulása. És ehhez hozzászámítják a diakónia szabad szervezeteit, így például a városmissziót is – illetve ennek kifejezetten az ekkleziológiai minőségét. Ezzel is ko-

molyan véve Mt 18,20-at („*ahol ketten vagy hárman összegyűlnek az én nevében...*”), de az *Ágostai hitvallás* „*satis est*”-jét is (VII. cikk).

A városmisszió feladata ma

A Németországi Evangélikus Egyház 2007 végén közreadott egy tanulmányt *Isten a városban – Az evangélikus egyház perspektívái a városban* címmel. A tanulmány szerzői újraráirányították a figyelmet e három fontos szférára: a városra, a vallásra és az egyházra, és megkísérlik annak meghatározását, hogy az evangélikus egyház napjainkban milyen szerepet tölthet be a városokban.

Természetesen itt nincs lehetőségem a tanulmány egészének bemutatására. De amikor a városmisszió mai feladatáról beszélek, mégis erősen támaszkodom rá, ezért szeretnék belőle néhány fontos pontot kiemelni.

Megkerülhetetlen a tény, hogy egyre több ember él városban. Az egyház jelenlétének persze nem szabad teljesen eltűnnie a falvakból. Azonban a városokban konzekvensen a városi feltételeknek megfelelően kell berendezkednie. Ez azt jelenti, hogy reagálnia kell például a városokban egyre inkább kirajzolódó polarizációra: a nyilvános és a privát, a szegény és a gazdag, az őslakos és az idegen, a vallásos és a vallástalan, a fiatal és az öreg kettéválására.

Jézus Krisztus üzenete és az egyház áldó és üdvösségközvetítő szolgálata meg kell hogy találja a helyét, méghozzá differenciált lehetőségek formájában, és nem a már ismert módon.

„Az egyház a városban piaci versenyhelyzetben találja magát. Ennyiben az első dolog, amelyben az egyház hozzájárulhat a város életéhez, hogy ápolja lelki kompetenciáját, egyszersmind erős éntudatot alakít ki magában, amelyvel előkészíti a talajt ajánlatának kisugárzásához.” (43. o.)

A lelki kompetencia nem a kegyes bensőségességbe való visszavonulást jelenti. „Hosszú ideje hagyományozódó félreértés húzódik meg a mögött a felfogás mögött, hogy ha az evangélikus egyház a specifikusan lelki feladataira koncentrálna, akkor közönyössé válik a világért való felelősségére. Szintúgy tévedés azt feltételezni, hogy az egyház csak akkor lehet emberközeli és csak akkor szolgálja a város javát, ha alkalmazkodik a politika, a társadalom vagy a kultúra aktuális kérdéseire.” (Uo. 45. o.) Tehát nincs szó sem visszavonulásról, sem pedig alkalmazkodásról.

Az EKD-tanulmány az egyház feladatát a városban – és ezzel a városmisszió feladatát is – Krisztus hármasságának alapján tárgyalja: a papi, a prófétai és a királyi hivatal alapján: „Jézus Krisztus papi hivatala arra vezeti az evangélikus egyházat, hogy istentiszteleti ünnepein a maguk sokszínűségében koncentrálja erőit...” (Uo. 48. o.)

Az istentiszteletek és az egyházi év alkalmainak szeretettelgi ünnepléséről van szó, és az életet kísérő kinyilat-

koztatás szellemileg érzékeny és éber megjelenítéséről in den Amtshandlungen. (uo. 49. o.)

„A prófétai hivatal az a különleges feladat, hogy az egyház felismerje és átgondolja a szekulárisra vált város életében kialakult szellemi és teológiai dimenziókat.” (Uo. 49. o.) Gondolhatunk itt az NDK korabeli hétfői imákra a templomokban (Montagsgebete). Ezen felül fontos „a városban élő emberek diakóniai-jogi segítése is” (uo. 50. o.). Ebben az összefüggésben szeretném kiemelni a 2009. március 3-án a budapesti Deák téri evangélikus templomban tartott megemlékező istentiszteletet, amely a társadalmi együttélésre nézve fontos bibliai kijelentéseket hangsúlyozott oly módon, hogy az hatással volt a nyilvánosságra is.

Jézus Krisztus királyi hivatalában az jut kifejezésre, hogy uralma nem ér véget a templomajtóban, hanem az egész világot átfogja. Az egyházban jelen kell lennie a „megszólító missziói szolgálathoz szükséges lelkesedésnek” (uo. 51. o.), ugyanakkor „a bátorságnak is a megszokott utak és a bejáratott sínek elhagyására” (uo. 51. o.). A misszió itt olyan munkaként értendő, amelyben „az egyház késznek mutatkozik arra, hogy másokat megszólítva, maga is képes legyen a változásra” (uo. 51. o.)

Jézus Krisztus három hivatalából kiindulva egészen különböző kifejezésmódokban és a részt vállalás különböző formáiban jelenik meg az egyház a városban.

Lehet szó egy úgynevezett „egyház a kerületben” szolgálat kialakításáról (uo. 52. o.), amely a mindenkori kerület vagy városrész sajátosságait tartja szem előtt.

Ugyanígy szóba jöhet a „gyülekezetek hálószerű szerveződése” (uo. 55. o.) is olyan profil- és tematikus gyülekezetekkel, amelyek új formában testesítik meg azt, ami korábban intézményes gyülekezetek – például diakonisszák által vezetett anyaotthonok – formájában létezett. Ebben az összefüggésben kerülnek szóba az EKD-tanulmányban a különböző városmissziós gyülekezetek, mindenekelőtt Berlin, de Heidelberg, Freiburg és Wuppertal is: ezek ugyanis azok a tartományi egyházon belüli, önkéntességen alapuló közösségek, ahol olyan emberek találkozhatnak, akiknek fontos a diakónia és az evangélizáció közötti kapcsolat.

Különösen is a berlini városmisszió rendelkezik e téren nagy hagyományokkal: olyan városmissziós gyülekezetekről van szó, amelyek a 19. század végén jöttek létre, és amelyek azokkal az emberekkel ismertették meg Jézus Krisztus üdvözítő erejének üzenetét, akiket a „normális” helyi gyülekezetek már nem tudtak elérni. A városmissziók „karcsú” struktúrájuk miatt az intézményes egyháznál sokkal rugalmasabban tudtak és tudnak válaszolni bizonyos kihívásokra. Így tudott a berlini városmisszió a fordulat után olyan kelet-berlini lakótelepeken gyülekezeteket alapítani, amelyek területén a szocializmus idején nem épülhetett templom. A városmisszió először lakásokat bérelt, ahova a lelkészek beköltözhettek, és „lakástemplomot” alakítottak ki. A nagy ünnepeket – karácsonyt, húsvétot

– bevásárlóközpontokban vagy a pályaudvaron ünneplik. Így válhat ismertté a városmissziók munkáján keresztül egy teljes mértékben ateista-szekuláris környezetben, hogy Jézus Krisztus élő úrként azon emberek számára is jelen van, akik nem ismerik őt.

Egy másik példa tőlünk, Heidelbergből: városmissziós gyülekezetünk központja egy üzlethelyiségben található, és a szép „Manna” nevet viseli. Itt találkozhatnak a hét több napján is olyan emberek, akik hosszú munkanélküliségük vagy pszichés problémáik miatt kirekesztettségben éltek, akiknek már nincsenek társadalmi kapcsolataik, és már nem láttak az életükben perspektívát. A naponta ötven-hetven vendég mindegyikének jut beszélgetőpartner, valamint szerény enni- és innivaló is. Tanfolyamokat is tartunk (például számítógépes tanfolyam), amelyek során elfeledett képességeiket tudják újra elsajátítani a rászoruló. És természetesen a szomszédos templomban vannak áhítatok, és van lehetőség az imádkozásra is. „Manna”, ez a mai égi kenyér, a városmissziós munka egyik formája Heidelberg közepén.

Ilyen és ehhez hasonló tevékenységekkel törekszik az egyház és vele a városmisszió a „szituatív-missziós gyülekezeti munkára” (uo. 57. o.). Ebben az összefüggésben mutat rá az EKD-tanulmány hangsúlyosan az egyházzal szemben óriási jelentőségére, a minőségi, igényes egyházi koncertek feladatára, amelyek Luther Márton óta „a hit kulturális kifejezésmódját” jelentik az evangélikus egyház számára (uo. 57. o.).

Az *Isten a városban* címet viselő tanulmány nagyon pontosan megragadta, hogyan illeszkednek be ma a városmisszió feladatai a városokban végzett általános egyházi munkába. Örömteli, hogy mennyire pozitívan látja és ítéli meg az intézményes egyház az utóbbi években a városmissziók munkáját. De ugyanígy azok a városmissziók, amelyek a Németországi Evangélikus Városmissziók Munkaközösségében egyesülnek, szoros kapcsolatban állnak a mindenkori tartományi egyházzal. Teológusai többsége lelkészként a tartományi egyház alkalmazásában áll, és így – mint én is – a városmisszió szolgálatára van ordinálva, és sokszor az egyháztól kapja a fizetését is.

Végül még egy szó a városmissziós feladatok sokszínűségével kapcsolatban: az *evangélizáló-missziós dimenzió* bibliaheteken, iratmisszióknak, valamint evangélizációknak és Kirchentagon való részvétel során jelenik meg a városmissziós gyülekezetek életében. A diakóniai dimenzió ott jut kifejezésre, ahol a városmisszió olyan intézményekkel dolgozik, amelyek ellátják a gyerekeket (például napközi otthonos óvodák), időseket (például idősek otthona), sérülteket, betegeket (néhány városmisszióknak saját kórháza is van), szenvedélybetegeket, hajléktalanokat... A munka során a városmisszióban dolgozó összes munkatársnak állandóan szem előtt kell tartania az ellipszis két gyújtópontját: az Isten és a felebarát iránti szeretet kettős paran-

csát, illetve az evangélium hirdetésének és a szeretet cselekedeteinek egyenrangúságát. *Bonhoefferrel* szólva a feladat: „Imádkozni és az igazat cselekedni.”

A németországi városmissziós munka sokszínűsége abban is megnyilvánul, hogy léteznek városmissziók, amelyeknek kevés munkatársuk van, és csak egy vagy két munkaterületet látnak el, de léteznek olyan nagy városmissziók is, amelyek egy egész régiót kötnek össze missziós és diakóniai tevékenységek hálójával.

Európai és nemzetközi hálózatok

Az Európai Városmissziók Munkaközössége

Európa megosztása a Kelet–Nyugat konfliktus miatt, különösen Németország 1961-es kettéosztása a berlini fal által nehéz akadályokat gördített a városmissziók határokon átvélő találkozására. A két német államban külön-külön jöttek létre munkaközösségek. Habár ezek tagjai évente egyszer találkozhattak Kelet-Berlinben, a közös kérdésekről való folyamatos eszmecsere nagyon nehezen volt megoldható.

Ezért üdvözölték a kelet- és nyugat-berlini városmissziók különösen is a hírt, hogy a francia és svájci városmissziók egy európai munkaközösség megalakulását kezdeményezik. Az első városmissziós konferenciára 1974-ben került sor Genfben a „Városmissziók tradíció és haladás közt” témában. Ezt követően kialakult a munkaközösség rendje, és olyan fórummá vált, amelynek konferenciáin rendszeresen, négyévente találkozhatnak a városmissziók, valamint azon szervezetek, amelyek az ennek megfelelő alapelvek szerint végzik munkájukat.

Tudatosan mondtak le a saját szervezeti háttér megte-remtéséről. A vezetőség egy hattagú bizottság, amelynek hatásköre a következő konferencia megszervezésére korlátozódik. Az AGES (Evangélikus Városmissziók Európai Munkaközössége) alapszabálya szerint „2. Az AGES támogatja a hozzá csatlakozó városmissziók közti kapcsolatteremtést, amely a közösség létrejöttét és a könnyebb tapasztalatcserét szolgálja. 3. Az AGES-hez olyan szervezetek csatlakozhatnak, amelyek a városokban szeretnének bizonyosságot tenni Jézus Krisztusról, az igazhirdetés és a diakónia szolgálatán keresztül.”

Az első genfi konferenciát újabban követték Nyugat-Berlinben, Bécsben, Helsinkiben, Londonban, Drezdában – ez utóbbi volt az utolsó konferencia, amely a még kettéosztott Németországban és a még megosztott Európában került megrendezésre, 1989-ben. Mivel az NDK-kormány mindig is törekedett a nemzetközi elismerésre, az NDK-ból delegált küldöttek már 1989 előtt is részt vehettek a konferenciákon, így számunkra, kelet- és nyugatnémetek számára kapcsolatként is szolgáltak ezek az alkalmak.

A 12. konferenciára 2008-ban került sor Svájcban a kö-

vetkező mottó jegyében: „...nem csak kenyérrel: társadalmilag és lelkileg – városmissziók egy változó Európában”. Tizenkét európai országból megközelítőleg százhusz résztvevő érkezett. A következő konferenciát 2012-re Stockholm-ba tervezzük.

Mindeközben a cseh testvérek kezdeményezésére sor került egy közép-kelet-európai regionális találkozóra is Český Tešinben 2007 őszén, amelyen csehek, lengyelek és szlovákok vettek részt. Szintúgy működnek regionális konferenciák a skandináv városmissziók közt.

Nagyon hálás vagyok azért, hogy 2001-től 2008-ig az AGES bizottságához tartoztam, és így részt vehettem a londoni és zürichi konferenciák előkészítésében – a határon átvélő testvéri együttműködés csodálatos tapasztalata volt. Számomra ez a legjobb értelemben vett *mutuum colloquium et consolatio fratrum sororumque* (testvérek és nővérek kölcsönös beszélgetése és vigasztalása) jelentette ez a munka. A bizottságot jelen pillanatban *dr. John Nicholls*, a London City Mission igazgatója vezeti, tagjai pedig Németországból, Finnországból, Franciaországból, Svédországból és Csehországból kerülnek ki.

City Mission World Association (CMWA) – Városmissziók Világszövetsége

Ahogy fent kifejtettem, utazásai során már David Nasmith is alapított városmissziókat az USA-ban és más országokban. De csak 1988-ban került sor az első városmissziós világkonferenciára a Sydney City Mission kezdeményezésére. Ezt követte 1991-ben a birminghami világkonferencia, amelyen megalakult a City Mission World Association (CMWA), amely a következőképpen határozza meg magát: „A szövetség célja, hogy a világ különböző részein található városmissziókat egymáshoz közel hozza annak érdekében, hogy közösen munkálják Isten országát, Jézus Krisztust hirdetve és az emberi ínségen segítve.” Bármely keresztény csoportosulás csatlakozhat, amely vallja a Biblia alapigazságait, munkáját a városban és a városért végzi, és összeköti az evangéliumi munkát a diakóniaival.

A CMWA mögött sem áll nagy háttérszervezet. Sokkal inkább egy világméretű hálóról van szó, amelynek végrehajtó bizottságát önkéntesek tartják fenn. A bizottsághoz jelenleg a vezetőjével, *Hans-Georg Filkerrel* (aki a berlini városmisszió igazgató lelkésze) együtt összesen öt tag tartozik: egy német, két egyesült államokbeli, egy kenyai és egy indiai.

Az utolsó CMWA-konferencia 2006-ban Kansas Cityben zajlott. A következőre 2010-ben kerül sor Wittenbergben – ez már egy fontos állomás a reformáció 2017-es nagy jubileumához vezető úton. A világ minden tájáról érkező városmisszió iránt érdeklődő fiatalok számára új lehetőségként párhuzamosan (2010. szeptember 16–20.) Berlin-

ben megrendezésre kerül egy ifjúsági konferencia is („Next Generation Conference”). Ennek résztvevői a konferencia egyik napján Wittenbergbe utaznak, hogy találkozzanak a CMWA-konferencia résztvevőivel.

Mindeközben a CMWA keretei közt létrejöttek regionális konferenciák, mint például 2007-ben Malajziában az ázsiai és csendes-óceáni térség számára. Az afrikai regionális konferencia jelenleg előkészület alatt áll.

Zárszó

Remélem, meggyőzően tudtam bemutatni, mennyire fontos részét képezik az egyháznak a városmissziók. Gondolatmenetemet néhány rövid tézissel szeretném zárni:

1. A városmissziók segítik az egyházat abban, hogy a saját szekularizációját meggátolja, amennyiben szóban és tettben mindenhol kész „számot adni mindenkinek, aki számon kéri tőletek a bennetek élő reménységet” (1Pt 3,15).

2. A városmissziók segítik az egyházat abban, hogy ki-törjenek a következmények nélküli kegyességből és spiritualitásból, valamint a bunkermertáltságból, mert „a hitet bevonják az életbe” (Luther).

3. A városmissziók rugalmas struktúrájukkal segítenek az egyháznak „mindenkinek mindenné” lenni, hogy „mindenképpen megmentsek mindeneket” (1Kor 9,22).

4. A városmissziók segítenek az egyháznak a meghívás munkájában „az utaknál és a kerítésekénél” (Lk 14,23), mert majdnem kétszáz éves tapasztalatuk van a „legkisebb atyámfiai” (Mt 25,40) megkeresésében.

5. A városmissziók segítenek az egyháznak az egységet munkálni, mert „igyekeznek megtartani a lélek egységét a békesség kötelékével... egy Úr, egy hit, egy keresztség” által (Ef 4,3,5).

Fordította: Verebics Petra

Felhasznált irodalom

Beyreuther, Erich: Kirche in Bewegung – Geschichte der Volksmission und Evangelisation. In: *Stadtmission – Suchet der Stadt Bestes*. Diakonischen Werk der Evangelischen Kirche in Deutschland, Stuttgart, 1981.

Filker, Hans-Georg: „Stadtmission (SM)”. *Evangelisches Lexikon für Theologie und Gemeinde*. Wuppertal und Zürich, é. n., 1895–1896. o.

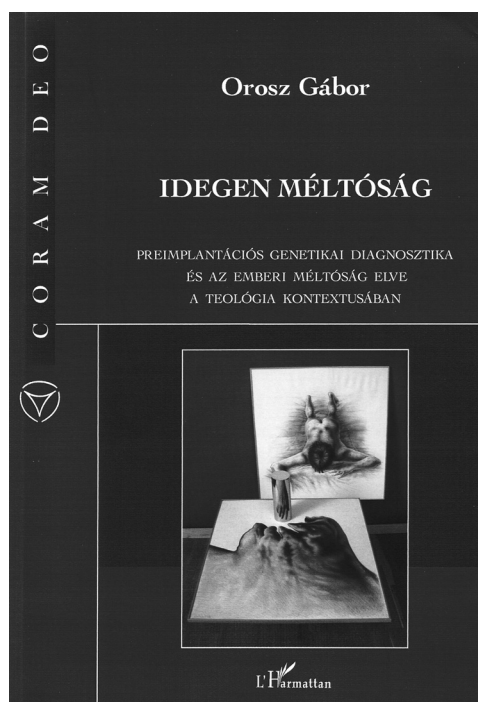
Gott in der Stadt – Perspektiven evangelischer Kirche in der Stadt. Kirchenamt der Evangelischen Kirche in Deutschland, Hannover, 2007. /EKD-Texte 93./

Kaiser, Jochen-Christoph: Diakonie in der Stadt des 19. und 20. Jahrhunderts – die Stadtmissionen. In: *Diakonie in der Stadt, Reflexionen – Modelle – Konkretionen*. Hg. von Heinz Schmitt – Renate Zitt unter Mitarbeit von Hans Kratzert. Stuttgart, 2003. 52–69. o.

Strohm, Theodor: Die Stadt als Sinnbild theologischer Weltorientierung. In: *Diakonie und Sozialethik*. Heidelberg, 1993. 385–400. o.

Teschner, Klaus: Das Volk – Die Vereine – Die Kirche. Wicherns erste Schritte zur inneren Mission. *Theologische Beiträge*, 2008/2. 72–91. o.

Zitt, Renate: „Stadtmission”. *Handbuch zur Geschichte der deutschen evangelischen Diakonie*. Hg. von Jochen-Christoph Kaiser unter der Mitarbeit von Volker Herrmann. Stuttgart, 2003.

Orosz Gábor: Idegen méltóság

Preimplantációs genetikai diagnosztika és az emberi méltóság elve a teológia kontextusában

L'Harmattan Kiadó, Budapest, 2009.

Ma már nem csupán mesterséges megtermékenyítésre vagyunk képesek, hanem arra is, hogy az így létrejött lénynek megvizsgáljuk a genetikai tulajdonságait. A preimplantációs genetikai diagnosztika már az embrió beágyazódása előtt lehetőséget nyújt az örökletes genetikai rendellenességek felismerésére. A módszer alkalmas arra, hogy elkerülhető legyen a súlyosan beteg vagy életképtelen megszületése, anélkül, hogy a terhességet meg kellene szakítani. Csakhogy a beültetés előtt embrió önmagában életképtelen. Vagy beültetik az anyába, vagy...

Vajon a beültetés előtti embrió ember?

Ha igen, miféle méltósága van? Mit lehet/kell vele tenni? Hogyan folytatható/folytatandó az előbbi félelmetes „vagy...”? Ez a könyv a reformátori teológia perspektívájában vizsgálja az ehhez hasonló kérdéseket, melyeket a biológiai kutatás egyre égetőbbé tesz.

A felvilágosodás még arra bízta az embert, hogy vegye kézbe saját sorsát. Ez részben megtörtént. Immár az a kérdés, hogy mit kezd vele?

Elődök hangján – korunk nyelvén

A Magyarországi Evangélikus Egyház hitvallási iratai 2. – Ágostai hitvallás

SMIDÉLIUSZ ANDRÁS

Régóta várt és a maga nemében hiánypótló kiadványt vehet kézbe az olvasó az *Ágostai hitvallás* új fordításával, mely *A Magyarországi Evangélikus Egyház hitvallási iratai* című sorozat második köteteként, a Luther Kiadó gondozásában látott napvilágot 2008-ban. Bár a hitvallási irat magyar kiadásainak 20. századi története egyáltalán nem tekinthető eseménytelennek, immár a legutolsó megjelentetés óta is több mint ötven év telt el (1957, *Nagy Gyula*). Mivel alapvető hitvallási szövegről van szó, ezért vele kapcsolatban újra meg újra megfogalmazódik a korszerű nyelvezetre fordítás igénye. A két azonos tekintélyű – tehát a latin és a német nyelvű – eredeti szöveg közül ezúttal a latin változatot tolmácsolja a két fordító: *Bódi Emese* latintanár és *dr. Reuss András* teológiai tanár.

A hitcikkek olvasása során egyrészt érezhető a több száz éves szöveg ereje: *Philipp Melancthon* mondatai mögül a hitelveik elfogadásáért és az egyház megreformálásáért küzdő egyének (teológusok és fejedelmek), illetve közösségek (gyülekezetek és városok) hangja szólal meg. Másrészt mindez – a kiváló fordításnak köszönhetően – lényegre törő, világos és mai magyar nyelven történik. Az egyes cikkek címe és sorszáma szögletes zárójelben áll, jelezve, hogy ezeket a birodalmi gyűlésen felolvasott eredeti szöveg nem tartalmazta. Bár más szövegkritikai megjegyzéseket nem közölnek a fordítók, a hivatkozásokon kívül megértést segítő egyháztörténeti, valamint helyenként a magyar szövegváltozatot indokoló utalásokat bőségesen találunk a lábjegyzetekben.

Az eredeti szöveg fordításán túl egy második – terjedelmében hosszabb – részt is tartalmaz a kötet. Ebben Reuss András professzor mutatja be a hitvallás történetét az 1530-as augsburgi birodalmi gyűlés közvetlen előzményeitől, annak részletesen ismertetett eseményein át egészen az 1555-ös augsburgi vallásbékéig. Tartalmas összefoglalást olvashatunk ezenkívül az eredeti szöveg további sorsáról, másolatairól, kiadásairól és későbbi változatairól, illetve európai hatástörténetéről, különös tekintettel a magyarországi vonatkozásokra. Az áttekintés különleges szeletét jelenti a hitvallás római katolikus egyházban keltett visszhangjáról szóló fejezet. Az alapos, ám ezzel együtt végig érdekfeszítő és közérthető stílusban megírt tanulmányt egy ugyancsak izgalmas teológiai elemzés zárja, mely a hitvallás jelentőségének különböző rétegeit boncolgatja a ma teológusá-

nak szemszögéből. A kötet végén életrajzi adatok nyújtanak tájékoztatást az események szereplőiről, hovatartozásáról és munkásságáról.

A keletkezés eseményeinek leírása a teológiai vitákon kívül rávilágít a augsburgi birodalmi gyűlés és ezen keresztül a kialakulóban lévő hitvallás történeti-politikai hátterére is. Ilyen módon bepillantást nyerhetünk *V. Károly* német-római császár és *I. Ferenc* francia király Észak-Itália birtoklásáért folytatott vetélkedésének majd csatározásainak részleteibe, melyek során a pápai hatalom – nem támogatva *V. Károlyt* törekvéseiben – a császár politikai ellenfelévé vált. Ennek következményeként történhetett meg az, hogy Róma a reformáció mozgalmát német ügynek tekintve a német rendektől és a császártól várjon megoldást a kérdésre.

Az ezt követő szövetségekötések és szövetségekötésekre irányuló kísérletek összefüggésében különösen is figyelemre méltó elemzést olvashatunk a protestáns tábor egységét célzó marburgi párbeszédéről, valamint az ennek eredményeit összefoglaló és az Ágostai hitvallás egyik fontos előzményének tekinthető úgynevezett *Marburgi cikkek* létrejöttéről. Az események és viták tényszerű és árnyalt áttekintése alapján az olvasó számára egyre hangsúlyosabbá válhat az a nem túl gyakran hangoztatott megállapítás, miszerint a vitázó felek – többek között *Luther* és *Zwingli* – bár az úrvacsorával kapcsolatban nem jutottak sem egyetértésre sem testvéri közösségre, mégis a kölcsönös tisztelet kinyilvánításával köszöntek el, „a békesség és a szeretet jobbát”¹ nyújtva egymásnak.

Számos izgalmas motívumra figyelhetünk fel az augsburgi birodalmi gyűlés elemzésében is. Nyomon követhetjük többek között, hogy hogyan is váltak bátor hitvallókká az eleinte védekezésre készülő lutheri reformáció képviselői. Más szempontból fontos annak a felfogásbeli különbségnek a megértése, amely *Melancthon* és a távol lévő *Luther* között feszült a katolikus oldallal folytatott egyeztető tárgyalások idején. *Melancthon Albrecht* mainzi érsekhez eljuttatott minimumjavaslata, illetve *Luthernak* az az elképzelése, mely szerint a békét nem teológiai en-

¹ A szerző *Luther* 1529. október 12-én *Johannes Agricola*nak írt levelét idézi. *Ágostai Hitvallás. A Magyarországi Evangélikus Egyház hitvallási iratai 2.* Luther Kiadó, Budapest, 2008. 88.

gedményekkel kellene elérni, rávilágít ennek lényegére.² A tárgyalások leírásában ugyanakkor megmutatkozik az az erőfeszítés is, mellyel a vitázó felek – az egész egyház ügyét tartva szem előtt – végig a megállapodásra és így a szakadás elkerülésére törekedtek. Ez a szemlélet, egészen pontosan az egyház megreformálásának szándéka hatja át magát az Ágostai hitvallást is, amennyiben nem valamely új egyház hitvallásaként, hanem az anyaszentegyházon belül szólal meg.

Reuss András így ír: „Több mint 475 éves története folyamán, külföldön és itthon egyaránt sokszor elhangzott

² Uo. 105–106.

a panasz, hogy az evangélikusok nem ismerik névadó hitvallásukat. (...) Az evangéliumot kortársaink nyelvén mi nem akkor tudjuk megszólaltatni, ha elfelejtjük az elődök nyelvét, és nem ismerjük hitvallásunkat, hanem ha megismerjük, a Szentírással egybevetjük, és tanulunk az előtünk jártak jó példájából, és újra meg újra próbálkozunk, hogy korunk nyelvén szóljunk.”³

Jó szívvel ajánlom e könyvet lelkészeknek, presbitereknek, gyülekezeti tagoknak éppúgy, mint a hitkérdések iránt érdeklődőknek – mindazoknak, akik ismerik, ismerni vélik és megismerni kívánják az Ágostai hitvallást.

³ Uo. 169.

Veszélyes emlékezet a pluralista társadalomban

KOLTAI ZSUZSA

„Azon kevesek, akiknek szeme, gyanakvó tekintete elég erős és finom az egész színjátékhoz, úgy látják, valamiféle napnyugta tanúi éppen, mintha valami mélységes, régi bizalom kételkedésbe csapna át...”

Friedrich Nietzsche

Ha valaki szereti az egyszerű megoldásokat, a nyugalmat és stabilitást kínáló ideológiákat, a mindent békébe oldó magyarázatokat vagy a konkrét élethelyzetre szabott, kielégítő válaszokat, akkor keresgéljen tovább a könyvesboltban, posztmodern korunk irodalmában szép számmal fog találni kedvére valót, de nem ajánlhatjuk neki *Johann Baptist Metz Memoria Passionis*-át. Ha azonban él bennünk akár csak egy apró szikrája a nyugtalanságnak, ha nem tudunk elsiklani igazságtalanságok, az embertársainkat vagy minket sújtó szenvedés felett a beletörődés passzivitásával; ha keressük, sőt szomjazzuk az igazat, és vágyjuk érteni, hol szunnyad jelenünkben a keresztények igazsága; ha elgondolkodtunk már azon, hogyan kell, lehet ma keresztényként hitelesen élni; vagy ha nyitottak vagyunk rá, hogy elgondolkodtassanak, ha egy feltett kérdésből nem rögtön a válasz az érdekes, hanem a kérdés maga is fontos számkra; vagy ha csak régóta vártunk egy teológusra, aki komolyan reflektál korunk filozófiájára, akkor kezünkben a helye ennek a könyvnek.

Johann Baptist Metz katolikus teológus szeme *elég erős és finom*, hogy mélyen fúródjon korunk és az emberiség struktúrájába. Munkája nem válasz a feltett kérdésre, hanem a kérdés újrafogalmazása, egy olyan formában, amely-

ben érthetővé válik a megválaszolhatatlanság, és megszólító erejűvé a kérdés. Alapja semmi újat nem fog mondani a jézusi nagy parancsolaton felnevelkedett keresztényeknek, kifejtése mégis egyedi abban az evangélikusként is megirigyelhető bátor egyenességben, ahogy tisztán látja, milyen nehéz is a *parancsolatot* tartani. A különböző helyzetekben hűen őrizni, egyénileg csakúgy, mint közösségileg az egyház- és teológiatörténet folyamán. Milyen könnyen kerül ki a fókuszról, milyen könnyen választunk más princípiumot, és hogy választásunkért milyen komoly árat fizetünk mi, az emberiség. Munkája higgadt és átgondolt aggodás – a komolyan vett emberért. Azért az emberért, aki nem létezhet Isten nélkül és viszont. Azért az emberért, akinek „csak” emberként kellene élnie. Olyan nehéz ez? Nehéz. Ez az „emberbarát” teológus azonban nem fogja életkedvünket szegni, nem hagy borús felhők árnyékában reménytelenül, hanem arra irányítja figyelmünket, hogy hogyan tanuljuk meg *Istentől* az ember és az emberi élet szeretetét, csakúgy felebarátunkét, mint önmagunkét. Mert „csak az egyenesen járó ember tud szabadon leterdelni és örömmel hálát adni”.

Johann Baptist Metz: *Memoria passionis – Ein provozierendes Gedächtnis in pluralistischer Gesellschaft*. Verlag Herder, Freiburg im Breisgau, 2006.

Magyarul megjelent: Johann Baptist Metz: *Memoria passionis – Veszélyes emlékezet a pluralista társadalomban*. Vigilia Kiadó, Budapest 2008. Fordította: Görföl Tibor.

Az emberség pere

Aki szelet vet

LABORCZI DÓRA

Az *Aki szelet vet* című film az 1925-ös, úgynevezett „majomperről” szól, melynek kiváltó oka egy fiatal és lelkes tanár (Bertram T. Cates – *Dick York*) törvénybe ütköző viselkedése. A fiatalember Darwin tanainak bemutatásával élete legnagyobb hibáját követte el: vétett az észak-amerikai, mélyen vallásos, egyszerű emberek törvénye ellen, mely szerint tilos az állami iskolákban bármilyen olyan tudást átadni, amely nem egyeztethető össze a Bibliával. Cates élete ezzel egy csapásra derékba török, de történetének csupán elszenvető alanya lesz, a fanatizmus névtelen áldozata, hiszen tárgya a bibliatudósként is híres köztudós, Matthew Harrison Brady (*Fredric March*) és a még nála is híresebb védőügyvéd, Henry Drummond (*Spencer Tracy*) szócsatája, a kirekesztés és az elfogadás, a korlátoltság és a nyitottság, a tudás és az okoskodás perében.

A film mégsem alacsonyodik az évszázadok óta tartó, gyakran felvállalhatatlanul kicsinyes vagy túlságosan nagyvonalú, általában teljesen fölösleges vita (vallás versus tudomány) szintjére – emberi játszmákat mutat, amelyekkel élete során minden keresztény ember, és legfőképp minden ígét hirdető lelkész találkozik. Látunk fundamentalista prédikátort, aki saját családjában sem képes leereszkedni a szószékről; nagy tudású, mégis vérlázítóan korlátolt ügyvédet, aki a tárgyalást összetéveszti az inkvizícióval; nagyszájú újságírót, aki a tragédiában csak a szenzációt látja; és egy látszólag ateista védőügyvédet, aki elfogadásért, emberiségért, szabadságért küzd – egyszóval mindazért, amiért a magukat kereszténynek valló hívőknek kellene küzdenie.

Annak ellenére, hogy a filmet 1960-ban mutatták be, a rendező (a több Oscar-díjjal jutalmazott rendező, *Stanley Kramer*) nem engedi meg magának, hogy fekete-fehér karakterekben gondolkodjon – a félt és népszerű köztudóst is látjuk igazán kicsinek és szerető embernek, aki azért megy tönkre, mert mások képesek megkérdőjelezni, amiben ő hisz, és aminek védelmére az egész életét föltette. Egyetlen vétke, hogy az eszmék mögött nem képes meglátni az embert, az ellenfélben és a vitákban a fejlődés lehetőségét.

Látszólag a helyzet ma korántsem ennyire elkeserítő és kizárólagos válaszokat követelő, mint száz évvel ezelőtt. Lelki munkát végezve és Isten ígését hirdelve sokkal emberibb válaszokat adhatunk, sokkal színesebben gondolkodhatunk, sokkal több utat találhatunk az emberek felé. Ennek ellenére ma sem úszhatjuk meg, hogy tudásunkat és hitünket meghaladó kérdéseket szegezzenek nekünk. Reagálhatunk erre elzárkózással, évszázadokon keresztül bevált sablonok puffogatásával, büntudatkeltéssel vagy továbbgondolással, szentbeszéd helyett őszinte beszélgetéssel, hiszen elképzelhetetlen a segítő szándék a másik álláspontjának vagy élethelyzetének ismerete nélkül. Nem mondhatunk hiteles véleményt egy olyan könyvről, amelyet nem olvastunk. Ugyanígy nem szólíthatunk meg egy árva lelket sem, ha nem ismerjük világát, gondolkodásmódját, olvasmányait. A film záró képe talán az egyik legszebb példa erre: Drummond a Bibliát és *A fajok eredetét* hóna alá csapva sétál ki az üres tárgyaló teremből. (Spencer Tracyt a filmben nyújtott alakításért egyébként Oscar-díjra is jelölték).

Aki megnézi ezt a filmet, bizonyára nem marad sem kérdések, sem válaszok nélkül, mindezek nyomán pedig azon is érdemes elgondolkodnunk, milyen helyet foglal el ma a kereszténység az elfogadás és a kirekesztés, a korlátoltság és a nyitottság, a tudás és az okoskodás tengelyén.

Aki szelet vet (Inherit in the Wind)

Fekete-fehér, magyarul beszélő amerikai filmdráma, 120 perc, 1960

Rendező: Stanley Kramer

Író: Jerome Lawrence, Robert E. Lee

Forgatókönyvíró: Nedrick Young, Harold Jacob Smith

Zeneszerző: Ernest Gold

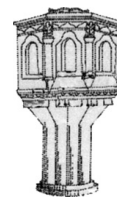
Operatőr: Ernest Laszlo

Szereplők:

Spencer Tracy (Henry Drummond)

Fredric March (Matthew Harrison Brady)

Gene Kelly (E. K. Hornbeck)

Szentháromság ünnepe után 18. vasárnap Mik 6,6–8

Igehirdetési előkészítő

Kortörténeti, írásmagyarázati kérdések

Mikeás próféta (működése Kr. e. 750–690 közöttre tehető) Ézsaiás kortársaként ugyanazokra a hitéleti, társadalmi problémákra válaszol. Mikeás próféciáiban természetesen van hasonlóság más próféták igehirdetésével, de megtalálhatjuk a sajátos „mikeási hangot” is.

Kultuszi szempontból ebben az időben is a választott nép Istenhez való hűsége volt a kérdés. Mikeás egészen személyessé teszi Isten panaszát: „*Én népem, mit vétettem elened, mivel bántottalak? Felelj nekem!*” (6,3) A konfliktust nyílt egyeztetéssel megoldani akaró Isten azonban most is, mint az üdvösség történetében oly gyakran, népe hitetlenségébe, feledékenységébe és tisztuláséba ütközik. A világos kérdésre nem érkezik a bűnbánat válasza...

Politikai szempontból is izgalmas idők voltak Mikeás korában. A kettős szorításból ekkor AsszírIA volt az erősebb, de Egyiptom is próbált szövetségeket találni ősi ellenfele gyöngítésére. Izrael (itt eltekintek attól, hogy ekkor már északi és déli országrészről kell beszélni) számára az volt tehát a kérdés, hogy melyik szövetségi rendszerhez csatlakozzon biztonsága érdekében: a fennálló status quó jelképező asszír birodalomhoz, vagy az akkor éppen gyengébb egyiptomi hatalommal egyezzen ki, kizsartolt előnyök reményében.

Ézsaiás válasza erre az, hogy semmilyen szövetségi rendszerhez nem kell csatlakozni, mert Isten megmenti a választott népet. Próféciája Jeruzsálem ostromának megíiusulásával rendkívül erős pozícióra tett szert. A problé-

mát nem is ez jelentette, az mintegy száz évvel később jelentkezett, amikor Ézsaiásra hivatkozva akarták Jeremiás azon próféciáját figyelmen kívül hagyni, hogy Isten meg fogja „engedni” a jeruzsálemi templom lerombolását. A választott nép története tehát arra inti Isten mindenkor vándorló népét, hogy Istenre magára kell figyelnie, nem pedig régi tanításokat „szajkózni”.

Ézsaiás válaszával szemben már Mikeás is beszél arról, hogy Jeruzsálem és a templom is el fog pusztulni (3,12). Tehát elég világos az, hogy pluralista teológia volt ebben az időben is, hiszen a „kaptafás” válaszok igazából nem lehetnek a teológia eszközei...

Mikeás *sajátos hangvételéhez* tartozik még az, hogy ő a kisemberek szemszögéből vizsgálja kora problémáit. Ismerve szükségleteiket, radikálisan fogalmazza meg az elviselhetetlen *szociális* viszonyokat, az álszentté vált *istentiszteleti* gyakorlatot, a lelki *vezetők* és a királyi ház alkalmatlanságát, a lelki és a politikai hatalommal való visszaélést (2,1–11; 6,9–16).

Kijelölt textusunk világosan két részre osztható: 6–7. és 8. vers.

Mikeás azt a gondolkodásmódot idézi, amely az Istenhez való viszony helyreállítását a különböző kultuszi cselekményektől várja. Mielőtt újszövetségi nézőpontból elítélnénk e gondolatot, vizsgáljuk meg a szövegben található értékrendet: a hajlongás a tisztelet jele, az égőáldozat kultuszi előírás volt. Ez a gondolkodás és igyekezet a gyermekáldozat abszurditásáig feszíti az Úr elé való járulás esetleges feltételét. Ugyanakkor „a bűnbánó nép még Isten keresésében is bizonyosságát adja annak, hogy képtelen megérteni, hogyan szolgálhatja helyesen Istenét” (Hertz-Biblia jegyzete).

A 8. vers magyarázatát ugyancsak a Hertz-Biblia jegyzetei alapján vegyük végig. „Ellentétben az emberek fantasztikus és kegyetlen gondolkodásmódjával, melynek se-

gítségével ki akarnak engesztelődni Istenükkel, a próféta ünnepélyesen megállapítja Isten követelményeinek szent és magasztos egyszerűségét.”

„Kijelentette ő neked. Vagy: »Megmondta neked« (az Imit régi fordítása). Nem új kinyilatkoztatás az, amit ő, a próféta, hirdet; ő csak újra hangoztatja és ismétli Ábrahám, Mózes, Sámuel és Élijáhu gondolatait.”

„*hogy cselekedjél igazságosan*. Szó szerint: »hogy jogot cselekedjél« (az Imit régi fordítása). Az igazságosság és jogtisztlet minden egyes ember egyéniségének megbecsülését is jelenti, mert azáltal, hogy emberek vagyunk, vitathatatlan jogot szerzünk életünk megbecsülésére és munkánk gyümölcseinek élvezésére. Az egész állami szervezetnek működésbe kell lépnie, hogy megvédje ezeket az elidegeníthetetlen emberi jogokat az erőszak és a jogtalanság ellenében. Megvetésre méltó bűnös minden ember, aki igazságtalanságot követ el embertársa élete, becsülete és birtoka ellen.”

„*szerezd a könyörületet*. Az Imit régi fordítása: »szereztetted kedvelj«. A héber *cheszed* könyörületet jelent az alacsony, a szűkölködő és a nyomorult iránt, ami minden jótevénytben megnyilatkozik, de különösen abban, amely egyéni cselekvéssel jár. És az embernek szeretnie kell a könyörületet... »A könyörületet szeretni« a rabbik a következő kifejezéssel adják vissza: »a jótettek ajándéka«; azaz a meztelen felruházása, a beteg ápolása, a gyászolók vigasztalása, a halottak eltemetése.”

„*járv alázatos tisztaságban Isteneddel*. Összeforrvá Istennel; nem dicsekedve, hanem belső odaadással és minden feltűnés nélkül végzett jótevényt cselekedetekkel (Margolis).”

„A 8. vers ilyen értelmezése alapján az emberi lélek fő erényei: az igazság, a könyörület és az alázatos tisztaság.”

A textus által inspirált gondolatok

Számomra az Ézsaiás és Mikeás szemlélete közötti különbség azt jelenti, hogy meg kell tanulnom egyszerre figyelni az Istenre és az emberre. Naponta állok olyan döntések előtt, amelyek egyszerre teszik próbára az Istenhez való hűségemet és a környezetemben élők iránti szeretetemet. Pilinszky János utólérhetetlen pontossággal fogalmazta meg e kettő összetartozását: „Nemcsak a tudós törekszik pontos ismeretre, hanem a költő is. Ennek a megismerésnek a neve: szeretet. Oda akarom adni magamat valaminek vagy valakinek. Szeretni akarom, hogy megismerhessem, és meg akarom ismerni a világot, hogy szerethessem. Fel akarom fedezni és meg akarom segíteni a dolgokat, hogy ajándékképp visszakapjam tőlük önmagamat. Hogy élni segítsenek. Ez azonban csak akkor lehetséges, ha meztelen valóságukban szemlélem őket, sőt: bajukban, szegénységükben, árvaságukban, azon a ponton, ahol szükségük

van rájuk. A szeretet a legpontosabb diagnosztika. Csak a meztelenül őszinte ember képes a valóság egy meztelen darabjának bizalmába férkőzni, és cserébe kiérdemelni annak viszontbizalmát... Az éhezőkért és meztelenekért jött a világra. S dicsősége, ha minél nagyobb meztelenséget ruházhat fel, s minél esendőbb kezekből kapja meg viszonzásul a maga ünneplőruháját.” (Szög és olaj, 134. o.)

Nyilvánvaló, hogy keresztényként nem az erényektől várjuk lelkünk üdvösségét, hanem a megváltás gyümölcseként tekintünk rájuk. Ezen a vasárnapon mégis két dolgot kell végiggondolnunk: *Mivel járuljak az Úr elé?* Talán már meg sem fogalmazódik bennünk ennek az igénye, mert túlságosan is rutinosan, olajozottan vagy éppen sehogyan se mennek a gyülekezeti, egyházi, magánéleti dolgaink. Gyülekezet és lelkész egyaránt ezzel a kérdéssel készülhet a vasárnapi istentiszteletre, hogy „kultuszunk” ne álszent legyen, hanem az istenközelség és bűnbocsánat megtapasztalása, amelyből az emberi közösségek építése következik, megbocsátással és önfeláldozó szeretettel.

A másik végiggondolandó ez: „*Ember, megmondta neked, mi a jó...*” Nem valami vadonatújat kell kitalálni, hanem felfedezhetjük a megváltás csodáját. Az igazság, a könyörület, az alázat a mennyek országának értékrendjében megélhető valósággá válnak. A taktika és praktika világában, az erőszak elhatalmasodásában, a fölény érzékeltetésében élünk naponta. Gyülekezeteink ezzel szemben vajon az igazság, a könyörület és az alázat erőiterei? Közegyházi életünk erről ismerhető meg? Személyes viszonyainkat ezek az erények határozzák meg, vagy inkább itt is ezek elmentéje mutatható ki?

LABORCZI GÉZA

Tallózó

„Bármilyen nehéz is megérteni, ilyen egyszerű a dolog: Istent nem lehet a kultikus külsőségekkel kielégíteni. (...) A szív hűsége és az élet tisztasága az ő rendje szerint az, amit ő kíván.” (*Jubileumi kommentár. BibliaTéka CD-ROM. Arcanum Digitéka Kft.*)

„Jézust is megkeresték ezzel a kérdéssel: »Mit tegyünk, hogy Istennek tetsző dolgokat cselekedjünk?« (Jn 6,28). Jézus pedig így válaszolt: »Az az Istennek tetsző dolog, hogy higgyetek abban, akit ő küldött« (29. vers). (...) Ha te hitedet Jézus Krisztusba veted, ő beköltözik az életedbe, és megadja az erőt, hogy igazságosan cselekedj. Átformálja a szívedet, és szeretni fogod az irgalmasságot. És ahogy rátekintesz, nem leszel többé kevély – alázatosan jársz majd Istened előtt. Ezt kéri tőlünk Isten.» (Chuck Smith: *A Biblia lépésről lépésre. Az Ószövetség és az Újszövetség tanításai* [CD])

„Hol adta Isten a követelményt? A törvényben. Nincsen szörnyűbb tévedés, mint ezt a verset tartani az evangélium lényegének, az egyetlen igazi üdvözítő vallásnak. (...) Igaz-

ságot cselekedni, szeretni az irgalmasságot és alázatosan járni Istennel lehetetlen a természeti ember számára; hogy ezt megtehesse, újjá kell születnie, és az újjászületés akkor történik meg, amikor a bűnös hisz, és igazi bűnbánattal juttatja kifejezésre hitét.” (Arno C. Gaebelein: *Ószövetségi kommentár*. Evangéliumi Kiadó)

„Az utolsó kérdés a bűnökért tett felajánlások közé van beágyazva. A felajánlás radikális jellemvonása a vélelmezett bűn súlyosságával függ össze. A válasz határozottan negatív. Jahve belső átalakulást, megfelelő lelki attitűdöt követel, ahogyan azt a próféták hirdették.” (*Jeromos biblia-kommentár*. Szent Jeromos Katolikus Bibliatársulat)

„Ez ellen már régtől fogva tiltakozott Isten. (...) Ezt az áldozatot egyedül Isten cselekedhette egyszülött Fiával e világért (Jn 3,16). Az Ószövetségben azonban ennek még nem jött el az ideje.” (Szabó Andor: *Lábam előtt mécses a Te igéd*. Kálvin Kiadó)

„Jobb az engedelmisség az áldozatnál! Az áldozatok ellen nincs az Úrnak kifogása, ha azok a hűség kifejezőeszközei, ha azonban elhanyagolják az Úr szövetségét, akkor az áldozatok bemutatása nem más, mint nevetséges képmutatás.” (Cornelis van der Waal: *Kutassátok az Írásokat!* Iránytű Kiadó)

Első hallásra – gyülekezeti gondolatok

Áldozatok

Az áldozatok felsorolása egyrészt zavaró, mert nagyon távol állnak már a 21. századi embertől. Ugyanakkor például az elsőszülött feláldozása, a hajlongás túl közel van a mai emberhez is. A gyermekem feláldozását is kívánhatja tőlem az Úr?! Ez a gondolat minden szülőt megrémít. A hajlongás pedig az emberek előtti behódolás asszociációját hozza elő. A felsorolás zavaró fogalmai nagyon elvonhatják az igehallgató figyelmét az alapige második részéről. Másrészt éppen a felsorolás az, ami az igehallgatóban felébresztheti az „adok valamit valamiért” gondolatát. Vannak saját, önkéntes felajánlásaink, fogadalmaink, amelyekről tudjuk jól, hogy Isten nem kérte tőlünk, mi mégis megtesszük. Sokszor tudjuk, hogy ez kevés és méltatlan, mégis meg kívánjuk tenni. A mai igehallgatót is magával ragadja a kérdés: mivel járuljak az Úr elé? Ugyanakkor mi már tudjuk: Isten megadta az áldozatot értünk és bűneinkért, mi tudjuk, hogy van folytatás. Ott akkor ők még nem tudták.

Törvény

A bibliaórai csoport kétszer hallgatta meg az igét, de a szöveg nem volt előttük. Ami megmaradt számukra: a törvény szerint kell élni, nincs szükség más extra áldozatra.

Alig emlékeztek arra, hogy az alázat és a szeretet szava is elhangzott. Erre magyarázatként azt válaszolták, hogy a törvény hangzott el először, ezért emlékeztek erre a szóra.

A törvény a „templomos” igehallgató számára alapvetően Isten törvényét jelenti. De a törvénynek megvan a polgári életünkben jellemző felhangja: a törvény változtatható, akár érdekek szerint is. Isten törvényének állandósága itt feszültségbe kerül a polgári törvények képlékenységeivel.

Isten „elvárását” az emberek felé az igehirdető a szeretet törvényének, nagy parancsolatának bevonásával foglалhatja össze és értelmezheti. Így kapcsolódhat a vasárnap témájához is.

Üzenet egy mondatban

Ha betartjuk az Úr törvényét, nincs szükségünk extra áldozatra, csak alázatra és szeretetre. Alázattal és szeretettel forduljunk az Úr felé a törvények betartásával.

Szentháromság ünnepe után 19. vasárnap Préd 4,8–12

Igehirdetési előkészítő

„Már mindent merek,
de nincs értelme semminek sem.”
(József Attila: Bukj föl az árból)

„*Igen nagy hiábavalóság! Minden hiábavalóság!*” (Préd 1,2b)
A Prédikátor nem tud szabadulni ettől az életérzéstől, amelyet ráadásul nem gyűrhet mélyen magába, ki kell kiáltania. Nehéz küldetés.

Keresi, kitől, miért vannak benne ezek a gondolatok. Elszántan kutatja a kitörési pontot. Megdöbben, csalódik, feladja, és egyszer csak nyugvópontra jut: „*Féld az Isten!*” (Préd 12,13)

„Ijessz meg engem, istenem,
szükségem van a haragodra.
Bukj föl az árból hirtelen,
ne rántson el a semmi sodra.”

Exegetikai gondolatok¹

A *hiábavaló* szó azt jelenti: semmi, pára, eltűnő, mulandó, a mulandóság törvénye alá vetett.

¹ A készüléshöz ajánlom még a korábbi évek feldolgozásait: *Lelkipásztor*, 1955/9. 1963/7–8. 1977/9. 1985/9.

Minden az. S a Prédikátor hozza a példákat: felesleges gyarapodásra törekedni, mert kié lesz és mivé lesz? Igehirdetési alapigénk első mondata erről beszél. Zsolt 39,6–7 szép megfogalmazásban tárja elénk ugyanezt: „*Mint egy lehelet, annyit ér minden ember, aki él. Árnyékként jár-kel itt az ember, bizony hiába vesződik. Gyűjtöget, de nem tudja, ki fogja hasznát venni.*” Jézus is beszél a bolond gazdáról (Lk 12,13kk): „*Bolond, még az éjjel elkéri tőled a lelkedet, kié lesz akkor mindaz, amit felhalmoztál?*” Olvassuk a Prédikátor következő tapasztalatát: felesleges bölcsességre törekedni, mert a bölcsesség sok bosszúsággal is jár. Aki gyarapítja ismereteit, gyarapítja szenvedését is. Felesleges a sikerre való törekvés is, mert ostoba, romboló irigység mételjezi. Tulajdonképpen legjobb meg sem születni, mert az ember porból lesz, és újra porrá kell válnia. Éljük, értjük, szenvedjük mindezt, de tévedek-e, ha azt mondom: kibén harcosabban, kibén gyámoltalanabb formában, de megszólal egy belső hang: ugyan, mi tudunk valami másról, ismerjük az Igazságot! De az Igazságot megelőző valóságot komolyan kell venni! „*A teremtett világ ugyanis a hiábavalóságnak vettetett alá, nem önszántából, hanem az által, aki alávetette!*” (Róm 8,20) Az, hogy minden hiábavaló, nem egy pesszimista, elfáradt, megroppant lelkű ember megállapítása, hanem ítélet, Isten ítélete! Ítélet, hogy az ember hajt vakulásig, és még arra is képtelen, hogy átgondolja az okokat, célokat, következményeket. Ítélet, hogy aki gyarapítja ismeretét, gyarapítja szenvedését is. Mindez alól senki más nem szabadíthat fel, csak maga az Isten! Hadd említsem újra a fent már idézett nyugvópontot: „*Féld az Istent!*” Vagy akár Zsolt 39,8-at: „*Uram, egyedül benned reménykedem!*” S tehetjük, mert a hiábavalóság törvényének alávetettre vonatkozóan az ígéret így hangzik: „*...a teremtett világ maga is meg fog szabadulni a romlandóság szolgaságából Isten gyermekeinek dicsőséges szabadságára.*” (Róm 8,21) Jézus Krisztus által, őbenne és őreá nézve.

Kijelölt igazsakaszunk első mondata emleget valakit, akinek sem fia, sem testvére nem volt. Úgy gondolom: a fiú és a testvér ugyanaz. Az a Krisztus, akiről Zsid 2,11-ben ez áll: „*Mert a megszentelő és a megszenteltek mind egytől származnak, ezért nem szégyelli őket testvéreinek nevezni.*” 1Jn 5,12-ben pedig így olvassuk: „*Akié a Fiú, azé az élet, aki-ben nincs meg az Isten Fia, az élet sincs meg abban!*” A hiábavaló, a semmi, az árnyéklét oka: sem fia, sem testvére nem volt. Nem kell, hogy így legyen.

Az igehirdetés felé

A Szentháromság ünnepe utáni 19. vasárnap 2009-ben október 3. vasárnapjára esik. Gyülekezetünkben ekkor hagyományosan aratási hálaadó istentiszteletet tartunk. Fiata-

lokkal, felnőttekkel közösen díszítjük az oltárt. Szombaton ki-ki elhossa a hálával begyűjtött, gonddal megtisztított gyümölcsöket, terményeket, a finoman illatozó kenyeret, a csipkebogyó- és kökényágakat, és mindig megállapítjuk: szebb, mint tavaly! Vasárnap azonban a padokba beülve, majd oltár elé térdelve már túllátunk a gyümölcsök és bogyók esztétikai élményén. Az idő a személyes hálaadás idejévé lesz, gondolunk a reánk bízottakra és a mellénk állókra, az elértre, a kibírtra, a vártra és a váratlanra. Az áron is megvett alkalmon azonban az örömmek, a jóleső megpihenésnek mindig osztoznia kell a belőlünk feltörő panasszal, még titkolt, de létező szegénységünkkel, kudarcainkkal, lyukas reménységünkkel...

Az istentiszteletre érkezők kapnak egy-egy három szálból tekergetett fonatot. Amikor felemlegetjük erőtlenségünket, ön- és közveszélyes lépéseinket, az élet váratlanságait, kézbe vesszük, s figyelünk egy tiszta, hófehér szálát, amely körül fogja hol az egyik, hol a másik szálát, kiszámíthatóan, erősen. Alapigénk beszél a magányról. Van. Egyedülletben és közösségben is. Említést tesz elesésről és kiborulásról. Lesz. Szól a támadásokról. Fogjuk tapasztalni. Rámutat elvégzendő feladatokra. Várnak reánk is. De aki-ben a Fiú, abban van az élet!

Illusztráció

Az ellentmondásos életű *Oscar Wilde Az önző óriás* című írásában mesél egy gyönyörűségesen szép kertről, amely pompázatos növényekkel, madarakkal van tele, és gyermekek sokasága játszik benne napról napra. Egyszer aztán megérkezik a tulajdonos, a címben szereplő óriás, aki dühöngve falat épít, a falra táblát helyez: „*Itt minden az enyém, a kertbe lépni tilos!*” S a kertre tél köszönt. Nagyon hosszú tél. Körülötte már mindent tavasz ébreszt, rügy pattan, fakad az élet, csak az óriás kertjében nem. S nem jön el a nyár sem, nem jön el a termést hozó ősz sem. Fagy dermedt mindent. Egy reggel azonban lelket simogató zenére ébred. Egy kis madár dalolt. Az óriás szélesre tárja házának ablakát, és mit lát? A kertbe gyermekek szöktek, s velük együtt a tavasz. Már indult is közéjük, de a kicsik riadtan elszaladtak, meg a kikelet is. Csak egyetlen apró gyermek maradt, aki egy faágra próbált felkapaszkodni, de mindhiába. Tenyerébe vette az órást, hogy fölsegítse, a gyermek pedig megcsókolta. És eljött az újulás kertbe és szívbe egyaránt! Az óriás lebontotta a falat, és többé nem volt már egyedül, a hiábavalóságnak alávetett. Sok gyermek vette körül, csak azt az aprót nem találta, akinek jelenlétében minden megváltozott. Sok-sok év múlva mégis megállt előtte, átszúrt kezét kinyújtotta felé, és azt mondta: ma te jössz el hozzám, az én kertembe!

FATALIN HELGA

Tallózó

„Az előző szakasz összefüggésében (...) az ember maga választotta sorsáról van szó. Annyira tele van munkával és fáradozással, hogy a gazdagság utáni telhetetlen vágyában az egyedülvalóság terhére is vállalja, hogy annál több idő jusson, több lehetőség legyen a gyűjtésre. (...) vannak emberek, akik feleség, gyermek, rokon nélkül maradtak önhibájukon kívül. A magánosságot azonban mindig az ember teremti maga körül. Isten rendje szerint nem jó; de nem is *kell* az embernek egyedül lennie. Az Ótestamentum is tudja: nemcsak vérségi kötelékek vannak!” (*Jubileumi kommentár. BibliaTéka CD-ROM. Arcanum Digitéka Kft.*)

„A kapzsiság nem más, mint kielégíthetetlen mohóság, melyre az jellemző, hogy az ember vég nélkül *fáradozik, nem elégszik meg a gazdagságával*, és nem ad belőle senkinek. (...) az ilyen hiábavaló vagy haszontalan fáradozás *elhibázott dolog*. (...) Salamon az önző kapzsiság hiábavalóságával szemben dicséri a másokkal való közösségvállalást, amikor felsorolja az összefogás számos előnyét.” (*A Biblia ismerete kommentársorozat. Keresztyén Ismeretterjesztő Alapítvány*)

„Az utolsó sor egy igen régi mondás, minden bizonyítást jelent, hogy a három szálból font fonál még akkor is tart, ha megsérül.” (*Biblia – Magyarázó jegyzetekkel. Magyar Bibliatársulat, Kálvin Kiadó*)

„Akik ketten együtt járnak az élet sokszínű útját, kevésbé fáradnak el, édesebben pihennek, és vidámabban vándorolnak tovább, mint a társtalan utasok. Örömük megkettőződik, mert ketten örülnek neki, bánatuk félakkorává válik, mert ketten hordozzák, terheik könnyebbek, mert ketten viselik, hitük erősebb, mert ketten hiszik.

Jézus nagy, gazdag ígéretei közül is sok szól a kettőnek: »Mert a hol ketten vagy hárman egybegyűlnek az én nevemben, ott vagyok közöttük.« (...) »ha ketten közületek egy akaraton lesznek a földön minden dolog felől, a mit csak kérnek, megadja nekik az én mennyei Atyám.« (...) Egy akaraton, de nem úgy, hogy az erősebb ráerőszakolja a maga akaratát a másikra, hanem úgy, hogy mindketten egy harmadiknak vetik alá a saját akaratukat. Ez a harmadik: Jézus.” (Joó Sándor: *A Hegyi beszéd. Ajtony Artúr*)

Első hallásra – gyülekezeti gondolatok

Bármennyiszer a kezünkbe vesszük a Szentírást, mindig igazán csodálatos érzés szembesülni annak aktualitásával, megdöbbenően modern üzenetével. Így van ez most is, amikor a prédikátor szavai üzennek nekünk. Az ige alapján eszünkbe jutnak mai képek. Például gondolhatunk arra, hogy általában minden fiatal időben szeretné megalapozni a jövőjét, és ezzel kapcsolatban egyre többet hallani olyan esetekről, amikor a kívánt végzettség megszerzése

kitolja nemcsak a gyermekvállalás, hanem a párválasztás idejét is. Aztán sok esetben a párválasztás, a megfigyelt munka miatt megint csak háttérbe szorul, és a megalapozott egzisztenciájú, tanult, a munkájában sikeres ember egyedül marad. Ilyen és sajnos más, akár rajtunk kívül álló okok miatt is magunkra maradhatunk. De az egyedüllét nem jelent feltétlenül magányt. Egyikünk például úgy fogalmaz, hogy „van, aki másokért tesz sok jó dolgot, ez teszi az életét teljessé”. Elgondolkodtató az, hogy van, aki a párja mellett magányos, de van olyan is, aki egyedül van, és mégsem érzi magát magányosnak.

Isten az, aki ellát minket minden jóval. Ebből is látszik, hogy van valaki, akinek biztos, hogy fontosak vagyunk. És ez a valaki csupán azt kívánja tőlünk, hogy amit ő adott nekünk, mi is azt adjuk másoknak. Ezen a módon kell nekünk Krisztus-arcra nézve tekintenünk a másik emberre, hogy a működő Szentlélek másokat is Krisztus-arcúvá formálhasson. Isten eszközei, méghozzá a másik emberrel együtt fáradozó, a másik embert felemelő, a másik embert melegítő, a másik emberrel együtt védekező eszközökké kell lennünk ott, ahová és amilyen körülmények közé állított minket az élet Ura. Hiábavaló és elhibázott dolog egyedüllétre hivatkozva a magányba menekülnünk. Isten szeret minket, és ennek a szeretetnek kell meghatároznia azt az életet, amelyet tőle kaptunk, és amely csak az ő kegyelme által lesz örvendező és célravezető.

Szentháromság ünnepe után 20. vasárnap Ám 8,11–12

Igehirdetési előkészítő

Nincs ige – Ámósz mondanivalója relativizálható

Mivel a szószéken töltött időnk nagyon kevés, ezért Ámósz próféta korának ecsetelésére nincs sok lehetőségünk. (Muntag Andor: *Ámósz próféta könyve* című kommentárja könnyen elérhető és olvasható.) Kr. e. 760 táján, II. Jeroboám uralkodásának fénykorában, egy viszonylag békés szakaszban feljön egy pásztor a júdeai Tekóából Izraelbe, hogy nagyon egyszerű és konkrét mondanivalókkal elmondja, hogy mennyire rossz minden. Látása annyira egyszerű társadalmi és vallási romlásokra utal, hogy könnyű aktualizálni, a magunk korára lefordítani. A látszat mögött meghúzódó becstelenség, gonoszság, önzés témája is nagyon érdekes, de igazsakasunk már a büntetésről szól. Azt mondja, hogy ez az életforma magával hozta azt, amit Isten büntetésnek szánt, nevezetesen, hogy az ember elveszíti Isten szavát. Az igehirdetés erről a krízishelyzetről szól. Ebben keresi a folyamatok sajátosságait, kutatja a megoldásokat.

A szöveg

Marossy Attila evangélikus lelkésznek az igeszakaszhoz írt hozzászólásából idézek pár mondatot: „Olyan szöveg ez, amely héberül sem jelent mást, mint magyarul, nincsenek benne nyelvi jelenségek, és mégis – a szöveg csak héberül jelent valamit. De az már hermeneutikai probléma, hogy ezt miért nem lehet elmondani magyarul. Erős túlzással: a szöveg magyarul nem jelent semmit. A magyar ember meglehetősen ritkán éheznek és szomjazik úgy, ahogyan a sivatagban élő »természetes« népek. (...) Ezért aztán az »éhezni« és »szomjazni« szavak sem jelentenek magyarul semmit. Nem úgy a héberben: az éhezés (רָעַב), és a szomjúság (שָׁמַץ) szinte *mindent* jelent, ami fontos az embernek. Ha sokat olvasott valaki héberül, e szavak látán rettegni kezd, és kiszárad a szája. Magyarul csak átfut rajta a szemünk...”

Valahogy a kenyér (לֶחֶם) és a víz (מַיִם) emlegetése is más héberül, pedig ezek magyarul is szent ételek voltak egykor, legalábbis nagyanyám még úgy fogta meg a kenyeret, mint az oltáriszentséget, és úgy szelte fel, mintha más étel nem is létezne ezen kívül. Nagyjából a héberben is ilyen jelentéstartalommal bír ez a két szó.

Ami azonban igazán furcsa ezek után, hogy a szükséglet mögött, ami még így a távoli olvasónak is a csontjáig hatol, az „Úr beszédének hallgatása” is teljesen ugyanolyan súlyos szükségletnek tűnik – héberül. אֵת דְּבַר יְהוָה שָׁמַץ teljesen ugyanazt a mohó sóvárgást fejezi ki, mint ahogyan a sivatagban kóválygó beduinok epekednek egy korsó víz után... Rövid kifejezés, de beleremeg az ember az olthatatlan vágyba, ott akar lenni, hogy hallja az Úr beszédét.

A szöveg egy mondatban összegyűjti a kívánságot: az olthatatlan, örök kívánságot... A Maslow-piramisnak még az alsó szintjén jár valahol, a gyötrő éhség és szomjúság szintjén, és innen képtelen kiszakadni.

A körítés – „íme napok jönnek” (הַיָּמִים קָצִיִּים) – tipikus prófétai szövegkezdet, de a héberben ez is lényegtelen, inkább a fenyegetés érződik rajta, valamiért nagyon ijesztő, ha ezzel kezdődik egy strófa, mert akkor utána általában sötét és vészjósló dolgok következnek. A „mondja” (אָמַר) kifejezés is tipikusan a prófétai szövegekben szerepel, az Örökkévaló kategorikus kijelentésének szava ez.

A második vers kiterjeszti ezt a borzalmat a Biblia világának totalitásáig (ameddig körülbelül a szerzők ellátnak): mégpedig tengertől tengerig és „északtól keletig”. (Furcsa, hogy nem ellentétes égtájakat jelöl meg, de ennek nincs is jelentősége.) A héberben, ha csak annyit mond, hogy „északtól” (מִצְפּוֹן), ez nagyjából annyit jelent, hogy a világ végétől, nagyon messziről. És ugyanígy bármelyik égtájat mondja, az szimbolikus, mint ahogyan a magyar népmesevilágban is az.

Hasonlóan a fentiekhez egyébként a „vándorlás” (וָדָוּד) is a korabeli életérzéshez tartozik, egy éppen letelepedett

népnek ez borzasztó, hiába adta az Örökkévaló az utóda-
inak is ezt vagy azt a földet, fel kell kerekedni és vándorolni, a héberben ez szörnyűségnek hangzik, otthontalan bolyongást jelent...

A téma kifejtése

Isten szava és a „valami”

Talán közelebb kerülünk hallgatóinkhoz – és nem válunk Isten megsértőivé –, ha a kifejezést – „az Úr igéje” – nem kiejtve, hanem tartalmában használjuk. A körülöttünk levők jó része például világosan érzi, hogy valami hiányzik. Az iskolai életben nem érvényesülnek a tisztelet normái, a titok fogalma kiveszett az emberekből, a természet gyilkos arcait kezdi mutatni. Valami elromlott, még inkább: valami elveszett. Vannak, akik rendért kiáltanak, a politikát okolják, a személyes kvalitásokat hiányolják, mert néven kell nevezni azt, ami elveszett.

Amikor ezeket a sorokat írom, éppen befejeződött a Déli Egyházkerület munkaévkezdő lelkészkonferenciája, amelynek a főtémája az igehirdetésünk vizsgálata volt. Egyikünk sem mert azzal a gondolattal szembesülni – én sem! –, hogy mi van, ha azért nem elég erős az igehirdetés, mert Isten nem adja ezt meg!

Hitünk lényegének érzem, hogy kimondjuk, és ha lehet, ne valami fundamentalista primitívséggel: Isten igéjének hiánya teremti meg az átkot. Beszéljünk valaminek a hiányáról, de legyen egyértelmű, ez a valami nem lehet más, mint Isten szava.

Első tragédia: Isten szava hiányzik

Ámósz fontos mondanivalója az, hogy Isten szava egy *átkos folyamat eredménye során*vész el. Nem hirtelen támadt, re-torziós büntetés az, hogy Isten elveszi az emberektől igéjét, bár ezt is megtehetné. Ez Isten jól ismert büntetési formája, nem teremt büntetést, hanem az ember cselekedetének logikája válik azzá. Ez történik az édenben is: amikor úgy döntöttél, hogy elszakadsz Istentől, akkor a dolgok átkos oldalát választottad, tehát ne csodálkozz, ha a munka fáradtságos, a szülés fájdalmas, az emberi kapcsolatok kifordultak lesznek.

A személyes, szociális és vallási bűnök érzéketlenné teszik az embert. Elveszik Isten szavát tőle.

Az igehirdetés két síkon is elindulhat. Az egyik a társadalmi sík, a másik a személyes. Egy társadalmi közeg is válhat érzéketlenné. Ilyen kor volt Ámószé. Talán több kora is igaz, de a mienk is ilyen lehet. Mindez a benne lévő – általunk már alig észlelt – átkos folyamatok eredménye.

Személyes életünkben is így van ez. Megszokott kereszténységünk, nem siratott bűneink eltávolítanak Isten igéjének érzékeny meghallásától.

Luther azt mondja, hogy akivel Isten bárhogyan be-

szél, akár ítélő szavakkal is, azokkal dolga van az örök-
kévalóságig. Az, hogy Istennek nincs szava köztünk és
számunkra, az maga a kárhozat: Isten lezárta velünk az
ügyét.

Második tragédia: a folyamat visszafordíthatatlannak látszik

Nosza, javuljunk meg! Ez lenne talán az igehirdetés leg-
egyszerűbb mondanivalója. Hátha még nincsen itt! En-
gem keressetek, és éltek! – talán ez még ránk vonatkozik.
Talán mi vagyunk a végén megmenekülő kevés vagy az új
nemzedék, akivel Isten újat kezd!

Ezt ez az igehirdetés nem engedi meg. A prófétai szó-
nak aktualitása van. Ott, a szószéken hangzik el annak a
gyülekezetnek akkor, és ez érvényes rá.

Abban a szűk intervallumban azonban, amelyben most
vagyunk, meg kell éreznünk az ínséget, a kiszolgáltatott-
ságot, a hiányt.

Szabad-e Isten ítéletének feloldásáról beszélni?

Szabad-e ezt a hiányt feloldani bárhogy is? Nem szabad
egyszerűen az „Isten úgysis szeret” szlogennel feloldani.
Nem segít-e Krisztus keresztje mint Isten visszavonhatat-
lan szava? Csakhogy a kereszt is néma tud maradni, mert
sorsunk és a sok üres szó átkos folyamatai érzéketlenné
tettek minket.

Ez a mi korunk, életünk, egyházunk ítélete. A perikópa
arra késztet, hogy most álljunk fel, és mondjuk el, a köz-
tünk és a bennünk lezajló átkos folyamatok eredményeként
Isten elhallgatott közöttünk, nem halljuk szavát.

Az éhezés és szomjúság, amiről Ámósz beszél, köz-
tes állapot. Tudjuk, hogy valami hiányzik, de ez a valami
nincs. Ha nem éreznénk a hiányát, nem is kínozna. Lehet,
hogy Isten kegyelme, hogy érezzük a hiányt? Lehet, de mi
csak azt tudjuk, hogy valami hiányzik, és nem is tudjuk
előteremteni.

Lehet-e Isten ítélete életünk alapja?

Az a baj, hogy nem merjük így befejezni az igehirdetést.
Bár nem pont itt fejeződik be, de nem megy *túl messzire*
már. A helyzet *paradoxon* volta rejti a feloldást. Isten igéjét
hallgatva halljuk, hogy Isten igéjét nem halljuk. Éhségünk
bizonytalanságának része, hogy nem borulunk le zokog-
va, nem menekülünk, mint a Sátán, nem történik semmi.
Hiányzik a kereszt kétségbeesése.

Pedig csak a kétségbeesettség menthet meg minket.
Nem tudjuk a logikát megfordítani. Nem tudunk magunk
sem változni. Legfőképpen nem tudjuk – bármennyire
szeretnénk – Isten igéjét adni, ha ő nem adja. De tudunk
megállni az ítélő Isten előtt, aki *megteheti* azt, hogy ne te-
gye meg azt, amit ígért. Hogy az ő szent logikája ne érvé-
nyesüljön rajtunk. Hogy ne kapjuk meg azt, ami jár. És ő
ezt megteszi, ez a hitem.

KOCSOR TAMÁS

Tallózó

„(...) arról a fenyítésről szól, mely a leginkább félelmetes.
Amikor Isten elhallgat, és az ige elvétetik, az utána sóvárgó
éhség és szomjúság viszont feltámad. Vágyakozás az igére
jó dolog lenne, de ha késve jön... Már voltak idők, amikor
az ige nagyon »drága«, azaz ritka volt (1Sám 3,1), de ami
jön, az a teljes vakság, a lelki haldoklás ideje lesz, mert el-
vétetik a prófétaság, amit most elutasítanak maguktól. (...)
Ami ma maga választotta vallásos buzgóság – holnap igét
vesztett szomjúság és tántorgás –, holnapután olyan el-
esés lesz, amiből nincs felkelés, feltámadás többé (5,2). Az
ítélet az üdvösség történetében, s a történelemben újból és
újból ott fordul kegyelemre, ahol az ember a testet öltött
Igével találkozza így szól: »Uram, add nekem azt a vizet,
hogy ne szomjazzam meg...« (Jn 4,15), s íme ott áll előtte
válaszként az, aki a szomjazónak inni ad az Élet vízből
– ingyen.» (*Jubileumi kommentár. BibliaTéka CD-ROM.*
Arcanum Digitéka Kft.)

„Az éhínség Isten igéjét illetően azért állt be, mert az
emberek már nem hallják Isten szavát. (...) akinek van fü-
le, hallja, mit mond a Lélek! De az igazság az, hogy sok em-
bernek nincs füle. (...) a hiba nem Istenben van.» (Chuck
Smith: *A Biblia lépésről lépésre. Az Ószövetség és az Újszö-
vetség tanításai* [CD])

„Mindazok, akik semmibe veszik az Úr igéjét a jómód
idején, biztos, hogy nem fognak csak úgy véletlenül ráta-
lálni a bajok idején (8,11–14)!» (Cornelis van der Waal: *Ku-
tassatok az Írásokat!* Iránytű Kiadó)

„Isten népének életéhez hozzátartozik az ige, nem le-
het meg nélküle. (...) A büntetés igazi nagyságát az jelzi,
hogy az Úr maga hallgat el majd abban az időben, és ő ma-
ga ébreszti fel újra az éhséget és szomjúságot az igére. (...)
Izraelben Ámósz után még egy próféta működött: Hóseás.
De az ország utolsó tizenöt évében már nem volt próféta az
északi országban.» (Muntag Andor: *Ámósz próféta könyve.*
Evangélikus Sajtóosztály)

„Megtette már Isten azt is, hogy az igehirdetésre ren-
delt prófétákat rontotta meg, hogy az ő kezükön sikkadjon
el az ige. (...) akárhogy mutatja meg némaságát, ez min-
denképpen azt jelenteni, hogy vége van a kegyelmi időnek,
és nincs többé bűnbocsánat, ahol pedig nincs bűnbocsá-
nat, ott halál és kárhozat van.» (Keken András: *Segítség*)

Első hallásra – gyülekezeti gondolatok

A megelőző versek olyan emberekről szólnak, akik kihaz-
nálják a szegényebbeket. Az Isten által meghatározott ün-
nepnapok csak hátráltatják őket az üzletben. A Szentírás
örök érvényű. Ma is szédülten hajszoljuk a pénzt, nem ál-
lunk meg az Úr napján sem. Kizsákmányoljuk magunkat
és embertársainkat is, akik éppen ezért vasárnap is kény-

telenek dolgozni. Mindig találunk sürgősebb teendőt, mint Isten szavának hallgatása a templomban, a gyülekezeti közösségben.

Addig kellene kihasználni az időt, amíg lehetőségünk van, amíg hallhatjuk az igét, az Úr szavát. Egy mai női magazin egyik rovatának jelmondata: „Tanuljunk meg vágyakozni az után, amink van.” Ami rendelkezésünkre áll, bármikor elérhetjük, azt természetesnek tartjuk. Nem vesszük észre a nagyszerű lehetőséget, sőt mellőzzük. Csak amikor elveszik tőlünk, akkor jövünk rá, mekkora kincsünk volt.

Ámósz pásztor volt, és fület természetett (7,14); egyszerű, de két lábon álló ember volt, elhívást kapott, lehetősége volt, hogy szóljon, és figyelmeztesse a népeket, minket is.

Vajon miért keresik az Úr igéjét keleten és északon? Miért nem ott, ahol van? Miért támolyognak? Mi már ismerjük Jézust. Aki benne hisz, aki igazán éhezi az igét, meg tudja találni.

A 11. vers pozitívan kezdődik. Most végre hallani akarunk az emberek, de nincs többé ige, hiába keresik, nem találják. Az Úr elvette tőlük, hogy megmutassa, mi az, ami nem kellett nekik:

Ige – a szó, a prófétai utasítás vagy vigasztalás.

Ige – a teremő szó.

Írott és kimondott ige – a Biblia.

Isten kimondott szava – a testté lett Ige – Isten második személye.

Mikor lesz ez? Bármikor megtörténhet. Ma, közel háromezer évvel később még „istentelenebbek” vagyunk. Megérdemeljük, hogy az Úr olthatatlan éhet és szomjat bocsásson ránk az ige után, aztán ne engedje megtalálnunk.

Jézus mennybemenetele előtt megígérte, hogy újra vizsgálja fog térni. Ha az írott és kimondott igét nem találjuk, a testté lett Ige valóságosan, láthatóan is visszatér.

Reformáció ünnepe

2Kor 4,5–7

Igehirdetési előkészítő

Szembesülvén a korinthusi gyülekezet belső problémáival, feszültségeivel, két dolog akaszt meg újra és újra. Elsőként az a tetszetősnek tűnő, „bezzeg” vélekedés, miszerint az első gyülekezetekben minden rendben ment, minden példaértékű volt, ma is követendő és reprodukálандó példa az „öskeresztény” lelkiség. Így, egyszerűen. Kérdés persze, meddig beszélhetünk öskeresztény korról. De ha másra nem, csak például Anániás és Szafira tragikus esetére gondolunk, máris igazolhatatlannak látszik – sajnos – az első keresztény közösségek szeplőtelenisége. Keserűen tudomásul kell vennünk, az akkori gyülekezeteket is gyarló

és főként megváltásra szoruló emberek alkották. A másik kérdés pedig az apostoli hitelességre vonatkozik. Milyen hit, mekkora meggyőző erő kell ahhoz, hogy az apostol, legyen az akár esetünkben Pál, úrrá tudjon lenni a nehézségeken? Mit lehet ott tenni, mit lehet mondani akkor, amikor megalázó gáncsoskodásokkal éppen az igehirdető hitelességét, bizonyágtételének az erejét kérdőjelezzik meg?

Exegézis

2Kor 4,5–7 Pál hosszú védekezésének a része. Fontos kiemelni az 5. verset: οὐ γὰρ ἑαυτοὺς κηρύσσομεν ἀλλὰ Ἰησοῦν Χριστὸν κύριον, ἑαυτοὺς δὲ δούλους ὑμῶν διὰ Ἰησοῦν. Egyenes fordításban: „ugyanis nem önmagunkat hirdetjük, hanem Jézus Krisztust, az Urat, önmagunkat pedig *rabszolgáitokként* Jézusért.” Pál már a 2,14-től kezdődően többes számot használ. Mert nemcsak önmagára, védekezésére gondol, hanem az apostoli hivatalért is érvel. Ugyanis jelen helyzetben nemcsak egy ember sérelméről van szó, hanem az apostoli hivatal elfogadása is kérdéses. Tekintettel arra a tényre, hogy Pál más esetben is szívesen használt erős kifejezéseket (például Fil 3,8: σκύβαλον, amely erősen vulgáris kifejezés!), szabad most nekünk is a δοῦλος-t a lehetséges variáns választásával élve rabszolgának fordítani. Így fordítja 2Kor 4,5-öt a kommentáriró, *Heinz-Dietrich Wendland* is. „Pál (...) nem magát hirdeti, hanem Krisztust, az Urat, s ezt meggyőzően csak a rabszolgát perspektívájából teheti. Krisztus dicsősége előtt eltűnik mindaz, ami emberségünkben fontos, s amit önmagunkról egyáltalán mondhatnánk. Ez az apostolra is érvényes. Az apostoli hivatal dicsősége nem önmagából fakad, nem az ember, hanem Krisztus dicsősége. S ez közvetlenül abban mutatkozik meg, hogy az apostol Jézust mint az Urat hirdeti, önmagát pedig csak szolgaként ismeri. Ez a titka és a mélysége az apostoli hivatal páli értelmezésének: ő az új szövetség szolgája, megtelve dicsőséggel, de erre a dicsőségre csak Jézus Krisztus, az Úr előtti teljes és tökéletes meghajolásban, önátadásban tesz szert az apostol. (...) Pál e képet rögvest az apostol és a gyülekezet viszonyában is értelmezi: ő a gyülekezet rabszolgája az Úr akaratából, aki maga is szolgált, és önmagát feláldozta (vö. 8,9; Fil 2,5; Mk 10,42–45; Lk 22,27). Az apostolok nem a gyülekezet uraivá lettek, hanem szolgálivá. Ők tartoznak a gyülekezethez, és nem a gyülekezet hozzájuk. És mindez pedig azért, hogy Jézust mint az Urat hirdessék.” (*Heinz-Dietrich Wendland: Die Briefe an die Korinther*. Göttingen, Vandenhoeck & Ruprecht, 1954.)

6. vers: az utalás 1 Móz 1,3-ra, a káoszról rendet teremtő, a sötétségbe fényt és világosságot hozó Istenre, helyére teszi az elbizakodott embert. Amivé lett az apostol, az egyedül Isten érdeme. S amikor az apostol a megfeszített és feltámadott Krisztusról tesz bizonyágot, ez az Istenről

kapott világosság teszi elfogadhatóvá a Mindenható Isten Jézus Krisztusban való jelenlétét azok előtt, akiket ez az igehirdetés megszólított.

7. vers: *ἐν ὀσπρακίνοις σκεύεσιν* – agyag-, cserépedényekben lévő kincs. Pál apostoli fellépése minden látványosságot nélkülözött. Az önmagáról többnyire gondoskodó sátoresztítő igehirdetésében azonban az isteni erő és a dicsőség mindig jelen volt. Isten a maga erejét a Megfeszített erőtlenségében és kiszolgáltatottságában jelentette ki a világnak. Az apostol pedig a maga erőtlenségében éli át, hogy ő nem rendelkezhet az isteni erő felett, hanem újra és újra ajándékként kapja azt.

Meditáció

Igehirdetéseink... megtűzdelve sok példával, amikor már feledésbe merül az alapgondolat... Vagy egyes szám első személyben elmondott terjedelmes önvallomásaink, ahol túlteng az „én”... Esetleg sajátos és újszerű teológiai eszmefuttatásaink, amelyeket még nem mondott ki senki. Mind-egy, hogy esetleg butaság, de az én gondolatom, mondhatni a nagy felfedezésem, mennyire büszke vagyok rá... Tehát igehirdetések, melyekben gyakorta valójában önmagunkat hirdetjük. Mert tetszetősek, újszerűek akarunk lenni. Csak közben az üzenet elsikkad valahol. Az igehirdető köteles alázata, hogy teljes megismerését, hitét, önmagát alávesse a mondanivalónak, az üzenetnek. Hogy ne ő legyen hallható, hanem ő sokkal inkább oldódjon fel, amennyire lehet, személyisége maradjon a háttérben. A fogadtatás persze gyakran kétséges, hisz az igehallgató elsősorban mindig is a papját fogja a szószéken látni és hallani. De ha a jól bevált „iskolát” követjük, először imádkozom, s majd úgy nyitom ki a Bibliámat az alapigével való első találkozásra. Ezután megteszek mindent, hogy meghalljam a személyesen nekem szóló örömhírt vagy üzenetet. Mert az igehirdetés az üzenet és az igehirdető személyes találkozásának élményéből (is) születik. S a találkozás eredményét magamban megforgatva kezdem el most már a majdani hallgatóság felé nyitva átfogalmazni. Engedni, hogy az isteni fény újra és újra átjárja az életemet! Mert ebben a világosságban látom majd magamat olyannak, amilyennek Isten is lát. És az ő fényében láthatom meg akaratát, szándékát, tervét. Mit akar kezdeni velem? Mivel szeretne újra megajándékozni? – Ebben a ragyogásban fedezem fel cserépedénylételemet. Gyarlóságomat, gyengeségemet, törekenységemet. S rácsodálkozhatom: így is keltek neki? Tökéletlenségemben is használni akar! S micsoda kincset bízott rám! Olyan üzenet ez, amely megoldás lehet a világnak! Nem kell keresni, nem kell kísérletezgetni, reformokat kipróbálni, majd újabbakba fogni. Enyém lesz az, amit a költő így fogalmaz meg: „Isten rajtad: végtelen könny; Isten benned: végtelen mosoly” (Weöres Sándor: *Egysoros vers*).

Az igehirdetés féle

Reformáció ünnepe van... Mi, evangélikusok akarva-akaratlan, ilyenkor Lutherre, Melancthonra, Wittenbergre gondolunk. Könnyen fel tudjuk idézni a gyakran hallott, szinte átél jelenet Wormsban 1521-ben ott, a császár és a nép minden rendű és rangú vezetői előtt. Hősként áll előttünk Luther, s jól ismerjük gyakran idézett mondatait: „Ha a Szentírás alapján más eszközökkel meg nem győznek, nem vonok vissza semmit. Mert nem tanácsos, hogy az ember lelkiismerete ellen cselekedjék. Itt állok, másként nem tehetek, Isten engem úgy segítjen!” – Majd ugrunk az időben 1546-ra. Most Eislebenben vagyunk. Az ágyon a halott Luther. A körülállók olvassák a zsebében talált papírdarabot: „Mindannyian koldusok vagyunk. Ez így igaz.” – Az ember áll élénk, akit Isten nagygyá, egyenesen hőssé tett. S aki az élet és halál Urának színe elé járulva üres kézzel ment.

Örökségünk I.: hirdessük Jézus Krisztust, mint az Urat! Örök kísértésünk, hogy vagyunk „valakik”. Az elmúlt húsz év tán éppen erről győzött meg: nem jött el a világi megdicsőülésünk kora. Nem lettünk népszerűbbek, a világ nem tanúsít fokozott érdeklődést irányukban. Itt-ott a kritika, a támadás is több. De jól van ez így. Az egyházat mindig is elkényelmesítette a népszerűség. Igen, rabszolgák vagyunk. Nem mi számítunk, hanem az, aki elhívott és felhatalmazott bennünket!

Örökségünk II.: adjuk tovább Isten ragyogó világosságát! Mert mi, az ő népe is az ő világosságában élünk. A világ sötétségben jár Isten nélkül. Küldetésünk felmutatni a fény forrását, rámutatni minden rossz okára, a bűnre, Isten elleni lázadásunkra. És segíteni megtalálni a kiutat Jézus Krisztusban.

Örökségünk III.: a wittenbergi városi templom oltárán *Lucas Cranach* képei láthatók. Alul egy kép: középen a Megfeszített, balra a gyülekezet, jobbra pedig a szószékről a Megfeszítettre mutató igehirdető, maga Luther. A reformátor a kép szélére szorul, a közép a Megfeszítetté. Isten érthetetlen választása, hogy a „kincset”, az üzenetet ránk bízta. Ránk, gyarló, esendő, félénk, néha butaságokat beszélő emberekre. De ő tesz használhatóvá is minket. Hitelesen a Megfeszítettre mutatni pedig csak akkor tudunk, ha önértékelésünk átmegy Isten tisztító tüzén. Ha magunkat a helyünkön tudjuk. És életünkkel őt magasztaljuk.

LUPTÁK GYÖRGY

Tallózó

„Nem panaszdalt mond az apostol a maga és társai cserép volta miatt, hanem a kincs értékét emeli ki a kontraszt által.” (*Jubileumi kommentár. BibliaTéka CD-ROM. Arcanum Digitéka Kft.*)

„(...) a kincstárolás szavatoltan legalkalmatlanabb esz-

köze a cserépedény. Bolond (...), aki kincset cserépedényben véli a legbiztonságosabb helyen! (...) Isten ezt a »bolondságot« követi el. (...) De (...) Isten »bolondsága« bölcsőbb az emberek bölcsességénél. (...) a sikert (!), az »erőt« szívesen tulajdonítjuk magunknak (7. vers), mely viszont egetverően nagy, önhitt és öntévesztő ostobaság. Ezért a lehető legalkalmasabb reformációi üzenet számunkra az, hogy Isten ajándéka óriási – mi viszont törpék vagyunk. (...) Köszönjük Istennek, hogy ha az *edény* törik is, a *kincs* megmarad. Mert a cserép *mulandó*, a kincs *örök*. (...) Hafenscher Károly (...) a 95. tétel 62. tételét fogalmazza meg, és állítja prédikációjának centrumába.” (id. Magassy Sándor: *Perikópák*. Magánkiadás)

„(...) az igehirdető leggyengébb és legjobb témáját. A leggyengébb téma mi vagyunk, a legjobb pedig *Krisztus Jézus, az Úr*.” (William MacDonald: *Újszövetségi kommentár*. Evangéliumi Kiadó)

„Pál ellenfelei úgy vélték, hogy számos szenvedése és megpróbáltatása kétségessé teszi apostol voltát. Az ilyen gyengeség nem lehetett Isten megmentő erejének eszköze. Ezzel szemben Pál azt hangsúlyozta ki, hogy a szenvedés a hiteles apostoli szolgálat és keresztény élet szerves része.” (Jeromos bibliakommentár. Szent Jeromos Katolikus Bibliatársulat)

„(...) az apostoli igehirdetés középpontjában *egy meghatározott személy*, nem pedig valamiféle vallásos tan áll. (...) Pál nem először állítja párhuzamba az új szövetség rendjének felállítását Jézus Krisztusban és az ezt képviselő apostoli szolgálatot a tereméssel. (...) *Isten cselekvésére példa csak magában Isten cselekvésében van.* (...) Mindannak a típusát, *előképét* tehát, amit Isten elvégez az emberen Krisztus által, az ember teremtésében találjuk. (...) jóllehet mindaz, amit Isten a végidőkben fog tenni, hasonló ahhoz, amit a teremtés hajnalán tett, mégsem lesz ugyanaz, hanem azt messze felülmúló.” (Cserháti Sándor: *Pál apostolnak a korinthusiakhoz írt második levele*. Luther Kiadó)

Első hallásra – gyülekezeti gondolatok

Számunkra feltűnő, hogy Isten az ő szeretetét nem valamilyen demokratikus formában mutatja meg közöttünk, hanem azzal szembesít, hogy akit hirdetni kell, Úr, mi pedig szolgálk vagyunk. Gyakorlatilag említésre sem méltó a szolga élete, kivéve, ha az ura nemesíti őt valamivé. Itt jelentkezett az első felismerés: a gazda nélkül nem vagyok életképes. Másképpen fogalmazva, Jézusért szolgálni az embernek lehetetlen azzal a buzgósággal, amit az ember az Úrtól való függetlenségében végezhet, hiszen pont azt hagyja ki a munkájából, akit képviselnie kellene.

Ő mondta, hogy a sötétségből világosság ragyogjon fel. Beszéltünk arról, hogy Isten nemcsak a nappal világosságát adta, hanem az ő szavával a szívünkben is azt az alap-

vető világosságot teremti meg, amelyre szükségünk van az életünkhöz. A világos szív olyan erőforrás, amelyben Isten szeretete van jelen mint üzemanyag, és ebben a világosságban ragyog az a Krisztus, aki életünk megmentője. Így bontakozott ki előttünk, hogy ha annak az Istennek a világossága tölti be a szívemet, aki mindent odaadott az emberért, akkor Isten már az én életemben is Úr, és én is odaadhatom neki magamat egészen, rábízhatom az életemet.

Ez a ráutaltság feltételezi a szolgálai engedelmisséget. Ez már szeretetkapcsolat, ahol önként vállalom a szolga munkáját, hirdetem az evangéliumot, tehát kincsem az Úr. Viszont megláttuk, hogy bukásaink alapja az, hogy nem fogadtuk el Istentől, hogy ezt a hatalmas kincset esendő, közönséges, testi életünkben akarja kiábrázolni, és mindezt azért, hogy ne magunknak tulajdonítsuk az erőt. Számunkra itt következett a második felismerés: testi életünkről tudjuk, hogy hajlamos a bűnre, Isten mégis ide helyezte az ő rendkívüli erejét. Ez az ellentmondás folyamatos harcot eredményez, az „edény” időről-időre fellázad, de a lázadás csődje után szembesülünk azzal, hogy Isten rendkívüli ereje nagyobb a mi lázadásainkban megjelenő erőnkénél. Az ilyen csőd megerősít Isten erejében. Legfontosabb kérdés, hogy akarom-e Istent szolgálni, minden más csak rólam szól. Hálát adtunk Istennek az ő ajándékáért.

Szentháromság ünnepe után 21. vasárnap Hós 2,20–22

Igehirdetési előkészítő

A Szentháromság ünnepe utáni 21. vasárnap 2009-ben az egyházi esztendő utolsó előtti egységét lezáró ünnep. Kontextusa rendkívül sokrétű. A vasárnap témája: Járjunk elhívásunkhoz méltón – a hit harcában! Az előző vasárnapon bibliavasárnap van, majd reformáció ünnepe, amelyek Isten igéjének megújító erejéről tanúskodnak. Szentháromság ünnepe utáni 21. vasárnap ugyanakkor november 1-jére esik, amely hagyományosan mindenszentek ünnepe, a gyakorlatban sajnálatos módon összemosva a másnapi halottak napjával. Ez a két ünnep Isten irgalmáról szól, amelynek révén a földön küzdő egyház útja végén elérheti a célt, és része lehet az örök üdvösségben. A vasárnapra előírt olvasmány (Ef 6,10–18) az egyháznak ezt a földi küzdelmét mutatja be, a katona felkészüléséhez hasonlítva a hívő ember életét. Az evangélium (Jn 4,46b–54) azt a Jézust állítja elénk, akibe hittel kapaszkodhatunk, és ez a hitünk nem csap be bennünket. Ezen a háttéren szólal meg az igehirdetési alapige, amely Isten biztató és vigasztaló ígérését közli az igehallgatóval.

A perikópát lehetetlen elemezni a szövegkörnyezet, illetve az előzmények nélkül. A könyv eleje leírja Hóseás – minden bizonnyal – egész életét meghatározó prófétai jelképes cselekedetét, tudniillik hogy Isten parancsára feleségül kellett vennie Gómert, a parázna nőt, aki gyermekeket szült neki. Gyermekei neve jelképes: Jezeél (vö. 2Kir 10,1–14), „nincs irgalom” és „nem népem” (Hós 1,1–8). A parázna nő Izrael bálványimádását, hűtlenségét jelképezte, amelyre viszont Isten válasza az, hogy a büntetésen túl végül ismét visszafogadja népét. Ezt az ígéretet rögzíti Hós 2,16–3,5, amelyben a perikópa helyet foglal.

(20a) Hóseás próféciája a jövőre vonatkozik: azon a napon Isten másképpen fog majd cselekedni, mint ahogyan azt jelenleg tapasztaljuk. A בְּיָמֵי הַהוּא az Ószövetség jellegzetes kifejezése, amelyet a próféták előszeretettel használtak arra az időre, amikor Isten cselekvése megfordul, és ha addig türelmes volt, majd ítéletet fog tartani, ha pedig addig büntette a népét, akkor kegyelmesen fordul feléje. Hóseás arra a napra éppenséggel azt jövendöli, hogy Isten kegyelmes lesz, és felkarolja a népét: szövetséget kötök javukra. Ennél a mozzanatnál három vonatkozásra is felfigyelhetünk. A próféta a כָּרַת ígét használja a szövetségekötés aktusának leírására. A szó pontos jelentése: körülkerít, levág, elhatárol. A szövetség lényege szerint elválaszt minden másától, térbeli és időbeli értelemben egyaránt. Vagyis ennek az újfajta szövetségnek az a szerepe, hogy kiemeli Izraelt addigi bűnös életéből, és ezzel együtt kiemeli őt a többi nép közül. Fontos az is, hogy ezt annak a népnek ígéri meg Isten, amely semmit nem tett a helyzet megváltoztatásáért, hanem a helyzetét Hóseás harmadik gyermekének a neve jelzi: לֹא־עָמִי („nem népem”). A keresztény igemagyarázó aligha tud másra gondolni, mint hogy ez a szövetség csak Hóseás számára jelenthette a végső célt, valójában csak előképe annak az új szövetségnek, amelyet Jézus Krisztus által kötött meg Isten nem a vér szerinti, hanem a lelki Izraellel, és amely véglegesen rendbe teszi Isten és ember kapcsolatát. Végül figyeljünk arra is, hogy a szövetség rokon értelmű kifejezés a házassággal, amelynek a könyv elején is fontos szerepe van, és előkerül a következő versekben is.

További támpontot ad az, hogy a szövetséget Isten a nép javára köti meg, de nem magával a néppel, hanem „*a mezei vadakkal, az égi madarakkal és a földön csúszó-mászó állatokkal*”. Nem nehéz felismerni ebben a teremtéstörténet szóhasználatát. Bár a mai igehallgató önkéntelenül is arra gondolhat, hogy ez utalás az ökológiai környezet rendbetételére, ám egy ókori szerzőn nem kérhetjük számon ezt a szemléletet. Sokkal inkább arról lehet szó, hogy a szövetséggel, Isten irgalmával minden rendbe jön, valósággal új teremtéssé válik a bocsánatot nyert nép (vö. 2Kor 5,17).

(20b) Isten további ígérete a békességre vonatkozik: „*Kiirtom az íjat, a kardot és a háborút az országból, és bizton-*

ságban élhetnek.” A békesség nem egyszerűen új politikai helyzetet jelent. A béke a prófétai ígehirdetésben a messiási kor jellemzője. Nem emberi belátáson alapul, hanem Isten ajándéka (vö. Ézs 2,4; 11,6–9; Mik 4,3). Korábban az ítélet előtt álló Izraellel szemben Júdának ígérte meg Isten a prófétán keresztül, hogy megsegíti őt, de nem íjjal, karddal, harccal, lovakkal és lovasokkal (Hós 1,7b).

(21–22) A szövetségekötés rokon értelmű képe a házasság. Hóseás ígehirdetésének eleve ez a kép az alapja. Így hát Isten ígérete így folytatódik: „*eljegyezzetek magamnak*”. A szövetségekötésben nem, itt azonban már markánsan megjelenik az, hogy nem két fél kölcsönös elhatározásáról van szó, hanem arról, hogy Isten cselekszik valamit népével. A korabeli viszonyok szerint ugyanis a házasságkötés kezdeményezője a férfi, az asszony pedig nem több egyszerű tárgynál, akit jövendő férje valójában megvásárol a családjától (vö. Hós 3,2). Ez az eljegyzés nem olyan, mint amilyen egy könnyelmű nővel való kapcsolat, hiszen *örök-re* szól. Azért nem időleges, mert Isten komolyan gondolja azt. Akiket eddig nem tekintett a népének, azoknak azon a napon meg fog bocsátani, és újra a sajátjainak tekinti őket.

Az eljegyzés valóságát és komolyságát jelzik azok az ajándékok, amelyek segítségével ez az új kapcsolat létrejön: „*eljegyezzetek magamnak az igazság és a törvény, a szeretet és az irgalom ajándékával, eljegyezzetek magamnak a hit ajándékával.*” A אֱמֶת kifejezést Deutero-Ézsaiás győzelem értelemben is használja (Ézs 41,2.10; 51,5). אֱמֶת nem tanítás, mint a תּוֹרָה, hanem inkább a jog szerint értelmezett törvény, de jelenti a döntést, a rendet, az illemt, illetve az elhatározást is. A חַסֵד olyan szeretet, amelyben erősen jelen van a kegyelem gesztusa. A רַחֲמִים irgalom, szánakozás, olyan jószándék, amelyet ugyancsak nem érdemel meg az ember. Végül a אֱמוּנָה nem az a bizodalmas hit, amelyet a πίστις vagy a *fides* jelöl, hanem sokkal inkább a szilárdságot, a hűséget, az elszántságot fejezi ki (vö. Hab 2,4). Isten ilyen módon, az újjáteremtés, újjászületés ajándékával közeledik népéhez, dacára annak, hogy ez a nép – parázna asszonyhoz hasonlóan – nem törődik vele.

Mindennek következményeként így szól az ígélet Izraelhez: „*megismered az Urat.*” Az Úr cselekszik, mégpedig kegyelmesen, és az övéi így és ebből ismerhetik meg őt. Hóseás személyes története és Isten általa közvetített ígéretei ebbe az irányba mutatnak: ő irgalmas Isten, aki tisztában van a mi hűtlenségünkkel, mégis szeretettel fordul hozzánk, megígérve az újrakezdést. Nyilvánvaló, hogy ígehirdetésünkben feltétlenül ki kell mondanunk: ennek a szüntelen újrakezdésnek az alapja, feltétele, módja Jézus Krisztus keresztje és a benne való bizalom (vö. Jn 4,46b–54). Ugyanakkor örizzünk is kell ezt az ajándékot, hiszen Isten türelme a világ iránt nem tart örökké, közeledik az ítélet napja. Ezért kell vigyáznunk és jó katona módjára nap mint nap felkészülnünk, hogy megvédjük új életünket (vö. Ef 6,10–18).

Vázlat: Irgalmas Istenünk van

1. Isten kegyelme eljegyez bennünket

Aki Istenhez tartozik, annak megújul az élete, szentté lesz. A mindennapi szóhasználatunkban a szent valami világtól távoli, idegen gondolkodásmódot jelöl. A szent azonban nem más, mint Istenhez tartozó, az ő számára elkerített (szövetség!). Ebben a világban is Isten tulajdona vagyunk. Éppen ezért számunkra nem a lét határozza meg a tudatot. Nem a körülmények lesznek újjá rajtunk, hanem mi kerekedhetünk felül rajtuk, hiszen az életünk mögött ott áll Isten végtelen hatalma, szent és megfélebbezhetetlen döntései, végül mindenben keresztül érvényre jutó akarata.

2. Isten kegyelme hitben tárul fel előttünk

Istennek ez az akarata nem a bűneinket nézi, hanem az ő irgalmát. Ezt azonban nem érthetjük meg másképpen, csakis a hit által. A hit azt jelenti, hogy akár vakon rábízunk magunkat arra, aki önmagát kegyelmes Úrként mutatja be. A körülöttünk lévő világ is átértékelődik, ha mindent a hit szemüvegén keresztül szemlélünk: „Kísértés, támadás viharszelével / Pokol hatalma is feléd segél” (EÉ 356).

3. Isten kegyelme egy új szövetséget feltételez

Ez a gyökeres fordulat a mi életünkben azon alapul, hogy Isten egy új szövetséget köt az emberrel. Hóseás nem beszél(hetett) róla, mi azonban kétségkívül bizonyosak lehetünk benne: Isten az új szövetséget Jézus Krisztus keresztjében kötötte meg az emberrel. Aki irgalmat akar nyerni, az a kereszten találja meg Urunk jóindulatát.

TUBÁN JÓZSEF

Tallózó

„A két fél kölcsönös hűség, szeretet, ragaszkodás által ismeri meg egymást igazán.” (A *Szent István Társulat bibliajegyzetei. BibliaTéka CD-ROM. Arcanum Digitéka Kft.*)

„Az eljegyzés mindig ajándékozással járt. (...) A menyasszony ajándéka »Isten ismerete« lesz. (...) Egy ilyen eljegyzés érvénye örök életű.” (Hertz *Biblia jegyzetei. BibliaTéka CD-ROM. Arcanum Digitéka Kft.*)

„Jahve új frigyét köt népével, mely nem a réginek a kifoltozása lesz, hanem teljesen új, mintha előbb mi sem történt volna. (...) Jahve jegyajándékai az Ószövetség kardinális fogalmai: *cedeq* – igazság, *mišpat* – jogrend, *cheszed* – szövetség, *ragaszkodás*, *rahamim* – irgalom, *emunah* – hűség lesznek. Ezekből majd népe megismeri őt. A *da'at Jahveh* nem merő értelmi megismerés. A szövetséges társ gondolatainak, tervének és akaratának ismeretét, egyben közösséget és feltétlen bizalmat is jelent. (...) A jeremiási új szövetségnek már itt megtalálható minden eleme. (...) E prófétai ígéretek nyomát követi az újszövetségi »idők tel-

jessége« (Gal 4,4; Ef 1,10) is.” (Jubileumi kommentár. *BibliaTéka CD-ROM. Arcanum Digitéka Kft.*)

„(...) az eljegyez szó »az első szerelem minden frissességétől áthatott új kezdetre utal, nem pedig a különbségek fáradt elsimítására« (...) Olyan lesz ez, mintha az Úr és Izrael ismét az udvarlás időszakát élné át.” (A *Biblia ismerete kommentársorozat. Keresztyén Ismeretterjesztő Alapítvány*)

„*ismerni fogod az Urat*: nem spekulatív ismerettel, hanem vallásos felismeréssel, ami Isten akaratának való odaadottságot eredményez”. (Jeromos *bibliakommentár. Szent Jeromos Katolikus Bibliatársulat*)

„Isten mátkaaajándéka az ő szeretete és gondoskodása (*szeretet és irgalom*), az ő üdvteremtő munkája (...) és a zavartalan élet rendje (*törvény*).” (Biblia – *Magyarázó jegyzetekkel. Magyar Bibliatársulat, Kálvin Kiadó*)

„A מִבְרִית – »szövetség« az Ószövetség teológiájának egyik kulcsfogalma. A szövetség Istennel nem egyenrangú felek megállapodása, abban Isten ajándékozó. Itt persze nem erről a súlyos tartalmú fogalomról van szó, hanem egy népe érdekében kötött szerződésről a természettel. Itt sem egyenrangúak a felek. Mondhatta volna úgy is, hogy parancsol a természetnek. (...) Jahve jegyajándékuul fizet régi-új menyasszonyáért. Csupa isteni tulajdonság, melyeket Isten ad oda népéért, népének.” (Czanik Péter: *Hóseás könyvének magyarázata. Iránytű Kiadó*)

Első hallásra – gyülekezeti gondolatok

Ki kit jegyez el, és ki kinek a javára köt szövetséget teremtményekkel? Ha a teremtéskor Isten az embereket bírta meg a többi élőlényen való uralkodással, akkor most miért kell az állatokkal szövetséget kötni? Át kell rendezni a földön lévő viszonyokat ahhoz, hogy a „Ne ölj!” parancsolat megvalósuljon? Asszociáció: ha minden csúszómászóval, akkor a kígyóval is szövetséget köt az Úr? Sajnos lehet, hogy a háborúság vagy legalábbis a nézeteltérés jelen lesz, amíg ember vagy állat lesz a földön. Ez a textus azt jelenti, hogy az emberek szeretetben fognak élni? De miért kellett erre eddig várni, és meddig kell még erre az állapotra várni? Miért kell egy új szövetséget kötni? Miért nem lépett Isten rögtön közbe, amikor az ember az erőszak útjára lépett? Mikor teljesül be ez a prófécia? Hogyan viszonyul a leírt állapot a mennyországhoz? Megvalósulhat-e a földön a mennyország? Két lehetősége van az emberiségnek: a világ vége vagy a békés átmenet abba az állapotba, amelyet a próféta lefest?

Hasonlít a leírás az ezoterikus tanokban is divatos „új föld” elméletre, az anyagias és gyűlölettel teli időt egy jobb, magasabb rendű élet váltja föl a Földön. Ez úgy tűnik, mint az új éden ígérete. Egyértelműen a Paradicsom képe rajzolódik ki az ember előtt ebből az ígéből, amikor béke és szeretet uralkodik a földön. Előrevetíti ez a szöveg, hogy Isten könyörül rajtunk, és megmutatja az ő útját, amelyen

az összes teremtmény megújul és megismeri őt. Az Istenbe vetett hit és a békesség szorosan összefügg, a hitetlenség szüli az erőszakot, mert az ember nem hiszi el, hogy Isten szereti és gondoskodik róla, ezért erőszakoskodik, és elveszi a másét. A hit, az igazság, a törvény, a szeretet és az irgalom ajándéka olyan, mint a jeggyűrű, azok viselik, akik Istenéi. Csak úgy van értelme ennek a próféciónak, ha nem egy népről van szó, amelyet Isten eljegyez, hanem az egész emberiségre és annak minden tagjára vonatkozik a kijelentés, mert csak úgy valósulhat meg a megrajzolt ígélet.

Szentháromság ünnepe után 22. vasárnap

Lk 12,54–59

Igehirdetési előkészítő

Jézus és az idők jelei

A Názáreti Jézusnak az Isten országáról és az idők jeleiről mondott szavait nem lehet maradéktalanul megérteni modern, nyugati gondolkodásmódunkban gyökerező időfogalmunk alapján. Sok félreértés adódik abból, hogy az idő természetét pusztán a mérhetőségen keresztül próbálják megragadni: pedig a bibliai idők emberei nem ismerték az abszolút időt, amely az eseményektől függetlenül létezik.

A régiek az időről úgy tudnak, úgy beszélnek, mint minőségről, intenzitásról. Az idők minőségét Isten múltban véghezvitt kegyelmes tettei határozzák meg, valamint az a tény, hogy az ő kezében van az eljövendő is. Mi számegyenesítve készítve mérjük távolságunkat a múltunktól és elképzelt jövőnkől. Magunkat helyezük a képzeletbeli vízszintes vonal közepére: ami mögöttünk van, az az emlékezet világa; ami előttünk, az a képzelet és a várakozás. A bibliai ember azonban nem magát, hanem a történeket – legfőképpen Isten nagy tetteit – helyezte el egy láthatatlan idővonalon. A fontos események, tapasztalatok, a kollektív emlékezet élményei s az ünnepek jelölik ki ezeket a fix pontokat. Az ember pedig az az utazó, aki elhalad ezek mellett a sűrített, minőségi „időgócok” mellett, és minden egyes alkalommal, amikor elér egy-egy ponthoz, egyidejűvé válik a már ott jártak és a még nem élők nemzedékével. A bibliai emberek időfogalma értelmében az ősök és az utódok ugyanannak az időminőségnek a részesei. Ezért válhatnak érzékennyé az idők jeleire, s ezért nyílik ki érzékelésük az eszkaton, a jövendő világ erői felé is.

Az eszkaton az Ószövetségben és az Újszövetségben is azt az egyetlen és páratlan horderejű eseményt hordozza, amely végső értelmet ad a jelenlegi helyzetnek, a „most”-nak és a másnak. Isten nagy tettei, a történelmet átható munkál-

kodása a jövőben végbemenő megváltás, a világ teljes helyreállításának aktusába torkollik.

A próféták üzenetükben annak adnak hangot, hogy a múlt történéseinek tanulsága készítheti el az utat a jelen és a jövendő megértése, megélése felé. Ezt a prófétai hangvételt ismerhetjük föl Jézus igehirdetésében, amikor Isten országának jelenvalóságáról beszél. Az eszkatont, a döntő fontosságú eseményt, a minőséggel telített időt a történelem horizontjáról kell leolvasnia Isten emberének: ő a jelenben látja meg a jövendőt, amely minőségét tekintve teljesen különbözni fog a megszokott, a már ismert és az addig megélt időtől.

János, az előfutár az eljövendő ítéletet hirdette, böjtölésre és megtérésre hívott. Jézus a megváltást hirdette – azt hiszem, az ő istenképe lényegesen különbözött Keresztelőétől. Az asztalközösség képével az igazi ünnepről beszélt, amelyben Isten királyságának jelenvaló tényét és eljövendő reményét egyszerre mutatta meg. Igehirdetéseiben és jelei által is arra hívta hallgatóit, hogy vegyék végre észre: az ország ereje már érezteti befolyását mindenütt, ahol emberek élete megújul, meggyógyul, céljára talál.

Jézus olvasta az idők jeleit. Arra biztatta tanítványait, minden hallgatóját, a kortársait, hogy ők is hozzá hasonlóan tegyenek.

A textusról

A Lukács szerinti evangélium 12. fejezetének fő témája a küszöbönálló krízis, a nagy változás. A jézusi igehirdetés, a példázatok ezt a témát járják körül.

Jézus a tanítványok szűk köre helyett most a sokasághoz intézi mondandóját. Alapigénk első része (54–56. vers) a Máté szerinti evangéliumban (16,2–3) más kontextusban áll: a jelet követelő gonosz nemzedék leckét kap Jézustól. Textusunk 57–59. verseit pedig a Hegyi beszédben látjuk viszont (Mt 5,25–26), bár itt nem eszkatologikus éllel, hanem parainetikus hangsúllyal.

A sokaság egész Izraelt reprezentálja. Jézus jelenléte és a vele együtt beköszöntött új idő, új helyzet mindenkiktől döntést követel. Ez a döntés már nem igényel bonyolult előkészületet, mindenki olvashatja az idők jeleit és értelmezheti azokat. Izrael vaksága azonban nyilvánvaló: életveszélyes az a tompaság, az a nemtörődömség, amellyel Jézus kortársai, honfitársai kibújnak személyes felelősségük alól, elodázzák, félvállról veszik az Isten országa iránti elköteleződést.

A természeti jelenségeket mindenki képes értelmezni, és le is tudja vonni megfigyeléseiből a szükséges konzekvenciákat. Az eső és a forróság tipikus palesztinai viszonyokra utaló képek. Az eső Palesztinában mindig nyugatról, a tenger felől érkezik (vö. 1Kir 18,44). A keletről és

délről – a sivatag felől – fújó szél pedig mindig forróságot hoz magával.

A hétköznapi dolgok, a megszokott időjárási jelenségek józan megítélésével szemben éles ellentétként jelenik meg az emberek arra való képtelensége, hogy a kritikus óra által támasztott döntést meghozzák. Izrael nem történelmének egy óráját éli, hanem a döntés óráját, amin jövője, sorsa, vagyis minden múlik.

Jézus képmutatóknak titulálja az öt hallgatókat, prófétai erejű igehirdetése nem hagy kétséget hallgatóiban afelől, hogy minden ma dől el, most van itt az idő. A názáreti Jézus halálosan komolyan vette az új idő szavát. Ő már döntött: a sánták jártak, a vakok láttak, a süketek hallottak, akik rabok voltak, szabadok lettek, és a szegényeknek hirdettetett az evangélium...

Az 57. verstől a krízisgondolat tematikus továbbfűzése következik. A hangsúly most már nem magán a döntésen van, hanem a helyes döntés motivációján. Ez nem etikai útmutatás, hanem eszkatologikus élű felhívás.

A Lukács által használt kifejezés: *δοκίμαζειν* (megítélni, értelmezni) olyan fogalom, amely képességet, az ember lehetőségeinek körébe tartozó dolgot jelöl. Képesek vagyunk tehát ítéletet alkotni, felismerni az igazat, a helyeset (vö. ApCsel 4,19): miért van az mégis, hogy nem élünk ezzel a lehetőségünkkel?

A példatörténetben egy peres ügyről van szó. A konkrétumokról nem tudunk semmit, csupán annyi bizonyos, hogy a jog nem emberünk oldalán áll, mivel az elbeszélés számára előnytelen következményt már lényegében visszafordíthatatlannak, elkerülhetetlennek mutatja. A bírósági végzés és a börtönbüntetés előre borítékolható. A tárgyalás menetéről és konkrét ítéletről már nincs is szó, csak arról, hogy a bíró a büntetés-végrehajtó kezébe adja a vádlottat, az adóst. Lukács a római jogból eredeztethető terminus *technicus* használva a zsinagógai szolga (Mt 5,25: *ὑπηρέτης*) helyett végrehajtót (*πράκτωρ*) ír.

Ha a vádlott el akarja kerülni fenyegető sorsát, cselekednie kell, amíg még van erre ideje. Legkésőbb az úton, a bíróságra menet. Egyenesbe kell jönnie ellenfelével, mert ha ez nem sikerül, mindennek vége. Igyekez, tégy erőfeszítést, hogy megszabadulj tőle! – hangzik az intés.

A példázatot azonban igencsak félreértjük, ha az ellenféllel való megbékélés etikai igényét olvassuk ki belőle. Ez sokkal inkább áll Mt 5,25–26-ra, itt viszont élesebb az üzenet: Izraelnek az utolsó idők által nyújtott utolsó lehetőséget kell most kihasználnia. Ez a példázat egy drámai erejű felhívás a helyes cselekvésre – vagyis a megtérésre. A prófétai intés az Istennel és az embertárssal való kapcsolat újragondolására, sőt újraalapítására hív. Még szabad vagy, azonnal cselekedj hát! Ne vesztgesd az időt!

Végül még két megjegyzés a textussal kapcsolatban. Egyrészt, a példatörténet tekintetében a kép és a valóság

nem fedik egymást teljesen. A fogvatartottnak még a börtönben is van lehetősége a reményre, amennyiben a családjá kifizeti a tartozását, illetve váltságdíjat fizet. (Lukács az utolsó versben a leptont említi: ez a legkisebb váltópénz; Máté a quadransról beszél – mindkettő római pénzérme.) Az ítélet azonban – teológiai értelemben – végleges és megváltoztathatatlan. Ezért fontos látnunk, hogy alapigéinkben nem az ítélet utáni, hanem az ítélet előtti teendőre kerül a hangsúly: tiéd a felelősség, hozd rendbe a tartozásod, amíg még van idő!

Ebből következik a másik megfontolás, miszerint az allegorikus értelmezés nem tesz jót a példabeszédnek: talán jobb, ha nem osztjuk ki Istenre a könnyörtelen bírót és a végrehajtó szerepét.

A mi időnk

A Jézusban való hit kezdete, hogy megtanuljuk érteni és értelmezni a mi eszkatonunkat – úgy, amint annak idején Jézus olvasta az ő idejének jeleit. Az eszkaton, a közelgő nagy esemény minősíti az ember jelen életét, de ugyanakkor értelmet is ad neki, ez határozza meg szándékait és tetteit. Minden pillanat hordozhatja az új ország beteljesülését.

Az igaz, a valóságos mindig jelen van: a magunk köreiben és környezetünkben felismerhetjük a jeleit. Isten ma új módon szól hozzánk: korunk eseményeiben, problémáin, kihívásain keresztül szólít meg és szólít föl a válaszadásra.

Tapasztalatokból születő bizonyosság lehet számunkra, hogy Isten teremtő ereje túlmutat mindenkori élethorizontunkon. Ezért ragadhatjuk meg valamelyest – töredekiesen – az időtlen természetét is.

Vannak minőségi időpillanataink, amikor megérint az élet, mikor minden másképp történik. A teremtő életbőséggel találkozunk, a kezdődő idő, az érkező élet perspektívája nyílik meg előttünk. Tart és hordoz az ősi élmény, hív és keres az új. Ezt a tapasztalatot, érzékelést hozzák el, s teszik átélhetővé az ünnepek. Jézus jelenlétében ez az ünnep – a minőségi idő – tapasztalható meg, ez az ország titka, a közösségben megélt bőség... Végző soron erről beszélnek az új idő jelei.

Alapigénk a spirituális éberségről szól, vagyis arról a készségről, amely – mint a jó szolgánál – igazi benső feyelemből fakad. A Jézus nyomdokában járó embert, aki igyekszik olvasni az idő jeleiből, lényegében három attitűd jellemzi: a figyelem, a kockázatvállalás és az elkötelezettség.

A názáreti Jézus utat mutat, hogy megértsük az igazság szavát – de körültekintően dönteni és őszintén elköteleződni a mi felelősségünk. Ez az ige ezen az úton erősít meg bennünket.

VARGA GYÖNGYI

„A természetben jól tájékozódó ember, aki büszke is erre a jártasságára, könnyen nyugszik bele abba, hogy Isten világának egy másik részében teljesen tájékozatlan. Ez súlyos meghasonlottság jele (*hypokritai*).” (*Jubileumi kommentár. BibliaTéka CD-ROM. Arcanum Digitéka Kft.*)

„(...) ezeket a jeleket van, aki észreveszi, és van, aki nem veszi észre; pedig a jel evidens. (...) »Uram! Vak vagyok saját helyzetem reális megítélésére, holott az mennyire 'evidens'! Csak a Te világosságod, azaz Igéd teheti szemeimet látókká!« (...) az a jézusi szó értelme az »adós–hitelező« viszonylatban, hogy *vele* kell és lehet is csak rendezni az adósságát. Az ügy nem tűr halasztást.” (Id. Magassy Sándor: *Perikópák. Magánkiadás*)

„Az Isten Fia eljött erre a földre, és közöttük állt. Azelőtt sohasem jött ilyen közel a menny, de ők nem ismerték fel meglátogatásuk idejét. Értelmi képességük megvolt, hogy tudják, de akaratuk nem volt hozzá, és így önámítók voltak. (...) Nem jönnek ki *addig*, amíg *meg nem fizetnek az utolsó* fillérig. Vagyis *sohasem* fognak kijönni, mert sohasem lesznek képesek megfizetni ilyen hatalmas adósságot.” (William MacDonald: *Újszövetségi kommentár. Evangéliumi Kiadó*)

„A képmutatók (...) bár nagyon jól látják az idők jeleit, mégis letagadják ezt önmaguk előtt is, mert különben jelentős következménye kellene legyen mindezeknek az életükben is”. (*Biblia – Magyarázó jegyzetekkel. Magyar Bibliatársulat, Kálvin Kiadó*)

„Isten ítéletének vannak figyelmeztető jelei. (...) A lelki vakok mit sem vesznek észre belőlük, és azt hiszik, minden örökké halad tovább a megszokott mederben. Rájuk aztán váratlan hirtelenséggel következnek el Isten ítéletei. Legyek hálás az idejében érkező figyelmeztetésekért, és figyeljem: mit mond általuk Isten?” (Victor János: *Csendes percek. Református Sajtóosztály*)

„Úgy gondolod, hogy ez az ige nagyon komor, s nincs benne semmi az evangélium derűjéből? Nem komor, csak komoly. (...) Éppen azért komoly, mert Isten nagyon szeret minket. (...) Ez a mentő szeretet még többre is képes, mint figyelmeztetésre. A Golgothára is képes. (...) Ő maga megy a kárhozát tomlócéba azért, hogy mi megmenekedjünk.” (Turóczy Zoltán: *Posztillás könyv. Evangélikus Teológiai Akadémia*)

Az egyházi év ezen időszaka különös hangulatú. November elején halottainkra emlékezünk, azután következnek az utolsó időkre emlékeztető igék. Egyre hűvösebb van, rövidülnek a napok, egyre sötétebb van. Minden arra utal, hogy időnk elfogy. Különös ellentét, hogy a boltok, az üzletek már mikulásra, karácsonyra hangolnak. A sok műfény feledtetni szeretné a sötétet. Ezt többen jelzés értékűnek tekintették. Mintha így hallgatnánk az utolsó időről szóló igéket is, áligazságokkal altatjuk magunkat. Kérdés, hogy miért szeretnénk mindig szabadulni ettől a hangvételtől. Kell-e mindig oldani, feloldani, kell-e mindig menekülni a komor igéktől?

Két kifejezés volt, ami első olvasásra a hallgatóban maradt: a „felismerni” az időt, a föld és az ég jelenségeit és a „még útközben”. Talán tényleg ez a szakasz két fő kifejezése. Ahogyan létezik szelektív hallás, úgy van szelektív ismeret, szelektív felismerés is. Újra rácsodálkoztunk, hogy mi mindent ismer az ember, mi mindent felfedezett a világban. Ma, ennek a nagy tudásnak a birtokában fokozottan érezzük a kontrasztot, „a mostani időt” miért nem ismerjük föl?

„Még útközben”, együtt menni az úton. Nem tudjuk elkerülni azokat az embereket, akik nem szimpatikusak. Még a gyülekezeten belül sem tudjuk megválogatni az útitársakat. Hiába szeretnénk, nem csak olyanok vesznek körül, akik kedvesek nekünk. Lehet akár személyekre, akár népekre, akár vallásokra, ideológiákra gondolni. Az út végén nem biztos, hogy nekem, nekünk lesz igazunk. Felekezeti, nemzeti igazságunk biztos tudatában nem árt néha erre is gondolni.

Két kifejezés viszont megállított minket. Az „igyekezz megszabadulni tőle” nagyon kemény, mondhatni, nem nagyon evangéliumi. A másik a „képmutató” szó fura helye. Nem ilyen szövegkörnyezetben szoktuk meg. Miért képmutató az, aki nem ismeri fel a „mostani időt”? A képmutató az, aki másnak mutatja magát, mint amilyen. Általában arra gondolunk, hogy jobbnak mutatja magát, de van olyan is, hogy rosszabbnak. Tudatlanabbnak, értetlenebbnek. Eljártssza, hogy semmit nem vett észre, hogy semmit nem hallott, nem látott. Ez a legjobb kibúvó a felelősség alól. Lehet, hogy itt erről van szó. Jézus szerint pontosan tudjuk, miről van szó, csak tettjük az értetlent, bízva abban, hogy így megússzuk a számonkérését.